ئۆمرىدە بىر ئوقۇمىسا بولمايدىغان

ئەقىل - پاراسەتلىك بولۇشقا دائىر ھېكايىلەر

ئادەم بولماق ئەقىل بىلەن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

گۈزەل ــ قەلب ئۆزىنى بۇجاھان

جەزىرىسىدە پەرۋاز قىلىشقا يېتەكلەيدۇ.

国务院侨务办公室

ISBN 978-7-228-10637-0

9 787228 106370 >

定价:6.00元

ئۆمرىدە بىر ئوقۇمىسا بولمايدىغان

ئەقىل ـ پاراسەتلىك بولۇشقا دائىر ھېكايىلەر

ئادەم بولماق ئەقىل بىلەن

تەرجىمە قىلغۇچى: ئابدۇقادىر جالالىددىن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۈمىد — قەلب قۇشىنى بۇ جاھان

جەزىرىسىدە پەرۋاز قىلىشقا يېتەكلەيدۇ

图书在版编目(CIP)数据

智慧人生.1/郭成主编译. 阿布都卡德尔·加拉里丁. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2006.12（2009.5 重印）
（一生的启示）
ISBN 978－7－228－10637－0

Ⅰ.智… Ⅱ.①郭… ②阿… Ⅲ.人生哲学－通俗读物－维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ. B821－49

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2006）第 145375 号

责任编辑	帕提古丽·米吉提
责任校对	热娜·阿不力米提
封面设计	买买提·努巴提
出版发行	新疆人民出版社
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话	0991－2827472
邮政编码	830001
印　　刷	乌鲁木齐隆益达印务有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	3.375
插　　页	2
版　　次	2006 年 12 月第 1 版
印　　次	2009 年 5 月第 3 次印刷
印　　数	6061—9061
定　　价	6.00 元

مۇندەرىجە

جەننەت ۋە دوزاخ 1
پوچەك ئورۇق 2
يول بېرىش 3
ئاپەت ۋە ئامەت 5
ئالدىڭدا بار نى ـ نى مۆجىزە 6
ۋاز كېچىش ۋە ئېرىشىش 7
تەپكەك ئېشەك 8
يارىماسلىقنىڭ پايدىسى 9
رىزىق 10
ئايروپىلاننىڭ سىرى 11
ئوغرى ۋە ئىنساپ 12
كىم كىمنى كەچۈرىدۇ؟ 15
ئۆلىمانىڭ دەريادىن ئۆتۈشى 16
زۇڭتۇڭ بىلەن مايور 17
«ھەئە»نىڭ زىيىنى 18
ئېقىمغا ماسلىشىش 19
ئۈچ نەسىھەت 20

چۈجە بىلەن قوناق 23
دىئالوگ سەنئىتى 25
ئۈچقۇر دەريا 27
تاڭ نۇرى 29
تەخمىنىي جاۋاب 29
تەلەيلىك سىرژانت 30
ئەدەپ ۋە جان ساقلاش 31
يۈك 31
ئىشەنچلىك دادا 33
مۇنازىرىنىڭ كۈچى 34
تىل قىلىپ، چىشىنىڭ يوقلىشى 35
قۇلۇپنىڭ سىرى 36
تەركىدۇنيا زاھىد 39
روزىنتال تەسىرى 40
ھەزرىتى مۇسانىڭ بىر قولى 42
ۋاز كەچكەندىكى چىقىش يولى 42
قانائەتلىنىش ۋە قانائەتلەنمەسلىك 44
چىرايلىق تاش 45
گۈزەللىك ۋە سەتلىك 48
ئوقۇتقۇچىنىڭ جاۋابى 49
تەڭرىنى مەنسىتمەسلىك 50

بىلىقچى بىلەن گۆھەر 52
پۇرسەت 53
ئۈچ قېتىم مۇنبەرگە چىقىش 55
ئېقىن سۇ 57
مىننەتدارلىق ئۈچۈنلا 59
شىرغا ئوخشاش 60
نەسىردىن ئەپەندىنىڭ سۇ ئۈزۈشنى ئۆگىنىشى 61
پاراسەتلىك تەبىرچى 61
تۆتىنچى يول 63
ماھىرلىق 63
ئاچ كۆز سەكسەنپۇت 65
يول بىلىدىغان كاپىتان 66
تەقدىم... 67
خىسلەتلىك تاش 67
قىز ۋە كېلىن 68
چويۇن 69
ئوخشاش پۇشايمان 70
بۇ جەننەت ئەمەس 73
ئىلاھىي تاشپاقىنىڭ پاراستى 74
تاسادىپىي چېقىن 76
نەسىھەت 77

دانىشمەنىنىڭ دانىشى 78
كىچىككىنە بىر ئىش 79
بار بىلەن يوقنىڭ پەرقى 80
قەيەرگە كەتتى 82
بېلىقنىڭ خۇشاللىقى 82
قايسى پۇتىنى ئالدىدا يۆتكەيدۇ 83
مەن ھازىرلا كېلىمەن 84
غايە ۋە رېئاللىق 85
ھەمراھ تاللاش 87
ئاتالمىش شەرھى 88
خاتالىقنى تونۇغان مەھبۇس 89
ئەڭ ئاخىرقى گۆھەر 90
مەززىلىك بېلىق 91
چوڭ بوغما يىلان ۋە يىلپىز 92
جاھىل قىسقۇچپاقا 93
بېلىقچىنىڭ ئوغلى 95
بىپەرۋا ئادەم 96
ئالدىغا ۋە كەينىگە 97
يېرىم ئەديال 98
ئايالىنىڭ قەبرىسى 99
خۇشاللىق ئىزدەش 100
گالستۇك 102

جەننەت ۋە دوزاخ

بىر ئادەم جەننەت بىلەن دوزاخنى كۆرگىلى بېرىپتۇ. ئۇ ئاۋۋال دوزاخقا كىرىپ، كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىگە قاراپ هاڭ - تاڭ بولغىنىچە تۇرۇپلا قاپتۇ، چۈنكى بۇ يەردىكىلەر-نىڭ ھەممىسىنىڭ ئالدىدا يېمەك - ئىچمەكلەر ئېشىپ - تې-شىپ تۇرسىمۇ، بىرمۇ ئادەمنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم يوق، ھەممىسى ئورۇقلاپ بىر تېرە، بىر سۆڭەك بولۇپ قالغان، كۆزلىرىنىڭ نۇرى ئۆچكەن ھالدا غەمگە پېتىپ ئولتۇرغۇ-دەكمىش. ئۇ يەنە سىنچىلاپ قاراپ، ھەربىر ئادەمنىڭ سول قولىغا ۋىلكا، ئوڭ قولىغا پىچاق باغلانغانلىقىنى، پىچاق بى-لەن ۋىلكىنىڭ سېپى تۆت چى ئەتراپىدا ئۇزۇن بولغاچقا، ئۇلارنى ئىشلىتىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، شۇڭا ھەم-مەيلەننىڭ ئاچ قالغانلىقىنى كۆرۈپتۇ.

كېيىن ھېلىقى ئادەم جەننەتكە كىرىپتۇ، بۇ يەردىكى ئەھۋالمۇ دوزاختىكىگە پۈتۈنلەي ئوخشاش بولۇپ، ھەممەيلەن-نىڭ قولىغا پىچاق بىلەن ۋىلكا باغلاپ قويۇلغانىكەن، ئەمما ئۇلار خۇشال - خۇرام ھالدا يەپ - ئىچىپ، ناخشا ئېيتىشىپ ئولتۇرغۇدەك.

ھېلىقى ئادەم بىر ئاز گاڭگىراپ تۇرۇپ كەتكەندىن كې-يىن، ئاندىن ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپتۇ. ئەسلىدە، دوزاختىكى-لەر ھەممىسى ئۆزۈمنىڭ قورسىقىمنى تويغۇزسام بولدى دەپ ئويلىغاچقا، بىرى - بىرى بىلەن كارى بولماي ھەممىسى ئاچ قالغان، جەننەتتىكىلەر بولسا بىر - بىرىگە يېگۈزۈپ قويغاچ-قا، قورساقلىرى توق خۇشال - خۇرام ئولتۇرغانىكەن.

پۇچەك ئۇرۇق

بۇرۇن بىر ئادىل پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، ئۇ ياشىنىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن مۇۋاپىق تەخت ۋارىسى تاپالماپتۇ. ئاخىرى پادىشاھ پۈتۈن مەملىكەتنى ئاختۇرۇپ بىر سەممىي بالىنى تاللاپ ئۆزىگە ۋارىس قىلىش قارارىغا كەپتۇ. ئۇ قول ئاستىدىكىلەرگە ھەر بىر بالىغا بىر ئازدىن ئۇرۇق تارقىتىپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ، ھەمدە: «ئەگەر كىم بۇ گۈل ئۇرۇقىدىن ئەڭ چىرايلىق گۈل ئېچىلدۇرالىسا، شۇ تەخت ۋارىسى بولىدۇ» دەپ جاكارلاپتۇ. بالىلارنىڭ ھەممىسى گۈل ئۇرۇقلىرىنى تېرىپتۇ. ئۇلار ئەتىدىن ـ كەچكىچە تەشتەكنىڭ يېنىدىن ئايرىلماي سۇ قويۇپ، ئوغۇتلاپ، توپىنى بوشىتىپ پەرۋىش قىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىر بالا بولۇپ، ئۇمۇ ئوخشاشلا كۈن بويى گۈل تەشتىكىنىڭ يېنىدىن ئايرىلماي پەرۋىش قىلغان بولسىمۇ، تەشتەكتە ھېچنېمە ئۈنمەپتۇ، تەشتەكنىڭ توپىسىنى ئالماشتۇرسىمۇ پايدىسى بولماپتۇ. شاھنىڭ گۈللەرنى كۆرىدىغان ۋاقتى يېقىنلىشىپتۇ. ئۇنىڭ ئۇرۇقى يەنىلا ئۈنمەپتۇ، پادىشاھ گۈل تەشتەكلىرىنى تۇتۇپ تۇرغان بالىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپتۇ، ئەمما چىرايىدا كۈلكىدىن ئەسەر يوق ئىكەن. پادىشاھنىڭ تۇيۇقسىز ھېلىقى بالىنىڭ قۇرۇق تەشتەكنى تۇتۇپ يىغلاپ تۇرغانلىقىغا كۆزى چۈشۈپتۇ. پادىشاھ بالىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— سەن نېمىشقا قۇرۇق تەشتەك كۆتۈرۈپ كەلدىڭ؟ — دەپ سورايتىكەن، بالا يىغلاپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئۇرۇقنى ئالغان كۈندىن تارتىپ قانداق پەرۋىش قىلغانلىقىنى، شۇنچە

قىلىسىمۇ بىر تالمۇ گۈل ئۈنمىگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ ھەمدە ئۆزىنىڭ بىر قېتىم باشقىلارنىڭ بىغىدىن بىر تال ئالما ئوغرىلىغانلىقىنى، بۇ قېتىمقى ئىشنىڭ بەلكى خۇدانىڭ ئۆزىگە بەرگەن جازاسى بولۇشى مۇمكىنلىكىنى ئېيتىپتۇ. بالىنىڭ گېپى تۈگىشىگىلا پادىشاھ خۇشاللىق بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— مانا بۇ مېنىڭ ئوغلۇم ھەم تەخت ۋارىسىم، — دەپتۇ.

پادىشاھنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان بەگ ـ سىپاھلار ئۇنىڭدىن:

— نېمە ئۈچۈن شۇنچە چىرايلىق گۈللەرنى ئۆستۈرگەن بالىلارنى تاللىماي، قۇرۇق تەشتەك كۆتۈرۈۋالغان بۇ بالىنى تەخت ۋارىسى قىلىدىلا؟ — دەپ سوراپتىكەن، پادىشاھ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ ئۇلارغا تارقىتىپ بەرگىنىم پىشۇرۇۋېتىلگەن ئۇرۇق ئىدى، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ قوللىرىدا بىر ـ بىردىن چىرايلىق ئېچىلغان گۈل تەشتەكلىرىنى تۇتۇپ تۇرغان بالىلارنىڭ يۈزى قىزىرىپ كېتىپتۇ.

يول بېرىش

بىر مۆتىۋەر كۆۋرۈككە چىقىپ نەچچە قەدەم مېڭىشىغا، ئالدى تەرەپتىن بىر ھامىلىدار ئايال چىقىپ كەپتۇ. مۆتىۋەر ئارقىسىغا قايتىپ ھامىلىدار ئايالغا يول بېرىپتۇ. مۆتىۋەر كۆۋرۈكنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە يەنە بىر ئوتۇنچى ئۇچراپتۇ. مۆتىۋەر گەپ ـ سۆز قىلماي يەنە ئارقىسىغا قايتىپ ئوتۇنچىغا يول بېرىپتۇ، ئاندىن كۆۋرۈكتىكى ئادەملەرنىڭ ھەم-

-مسى ئۆتۈپ بولغۇچە ساقلاپ تۇرۇپتۇ. كۆۋرۈكتە ھېچكىم قالمىغاندا ئۇ كۆۋرۈككە چىقىپ، كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ بولاي دېگەندە ئۇدۇلىدىن تاق چاقلىق هارۋا ئىتتىرگەن بىر دېھقان كېلىپ قاپتۇ. بۇ قېتىم مۆتىۋەرنىڭ كەينىگە يېنىشقا كۆڭلى ئۇنىماي شىلەپىسىنى ئېلىپ دېھقانغا سالام قىلىپ:

— قەدىرلىك ئەپەندى، مەن كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ بولايلا دېگەنىدىم، ماڭا يول بەرگەن بولسىڭىز، — دەپتۇ.

ئەمما دېھقان:

— مېنىڭ هارۋا ئىتتىرىپ كېتىۋاتقانلىقىمنى ھەم بازارغا ئالدىراۋاتقانلىقىمنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟ — دەپ يول بەرگىلى ئۇنىماپتۇ. ئىككىيلەن تالاش - تارتىش قىلىشىپ قاپتۇ. دەل مۇشۇ چاغدا، ئۇلارنىڭ كۆزى قېيىقتا ئولتۇرۇپ بۇ ياققا قاراپ كېلىۋاتقان راھىبقا چۈشۈپتۇ - دە، قېيىق كۆۋرۈكنىڭ ئاستىغا كېلىشىگە راھىبنى دەۋانى ئايرىپ بې-رىشكە تەكلىپ قىپتۇ.

راھىب دېھقانغا:

— سەن بازارغا ئالدىرىغاندىكىن نېمىشقا مۆتىۋەرگە يول بەرمەيسەن؟ سەن ئارقاڭغا بىر نەچچە قەدەم يانساڭ مۆتىۋەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، سەنمۇ كۆۋرۈكتىن بالدۇر ئۆتەلەيسەن ئەمەس-مۇ؟ — دەپتۇ.

دېھقان زۇۋان سۈرمەپتۇ، راھىب يەنە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ مۆتىۋەرگە:

— سەن شۇنچە ئادەمگە يول بەرگەندىكىن، دېھقانغىمۇ يول بەرسەڭ بولمامدۇ؟ كۆۋرۈكتىن ئۆتەلمىگەن تەقدىردىمۇ ھېچبولمىغاندا سالاپىتىڭنى ساقلاپ قالالايتتىڭ. بۇ خۇشال-لىنارلىق ئىش ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ.

مۆتىۋەرنىڭ يۈزى قىزىرىپ كېتىپتۇ.
كىشىلىك تۇرمۇش مۇساپىسىدە سىزمۇ مانا مۇشۇنداق ئىشقا يولۇقۇپ باققانمۇ؟ ئەمەلىيەتتە باشقىلارغا يول بەرگەنلىك، ئۆزىگە يول هازىرلىغانلىق بولۇپ هېسابلىنىدۇ.

ئاپەت ۋە ئامەت

بىر ئېكسپېدىتسىيىچى بىر هامماللىنى ئېلىپ چۆل - جەزىرىگە قىدىرىپ تەكشۈرۈشكە كىرىپتۇ. بىر كۈنى ئېكسپېدىتسىيىچى كوكوس كېسىۋېتىپ بىخەستەلىكتىن بىر بارمىقىنى كېسىۋاپتىكەن، بىر چەتتە قاراپ تۇرغان هاممال دەرهال:
— بەك ياخشى بولدى، خۇدا سىزگە رەھمەت ئاتا قىلدى، — دەپ ۋارقىراپتۇ.
ئېكسپېدىتسىيىچى هاممالنىڭ گېپىگە غەزەپلىنىپ ئۇنى چوڭقۇر بىر ئازگالغا ئىتتىرىۋېتىپ، ئۆزى يالغۇز ئالدىغا قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ.
ئىككىنچى كۈنى بىر توپ يەرلىك كىشىلەر ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ ھەمدە بېشىنى كېسىپ نەزىر قىلماقچى بوپتۇ. بۇ چاغدا تۇيۇقسىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر ئادەمنىڭ كۆزى ئۇنىڭ بىر بارمىقىنىڭ يوقلۇقىغا چۈشۈپ قاپتۇ - دە:
— بۇ نۇقسانسىز نەزىرلىك ئەمەسكەن، — دەپ ئۇنى قويۇۋېتىپتۇ.
مۇشۇ چاغدىلا هاممالنىڭ سۆزىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنگەن ئېكسپېدىتسىيىچى هاممالنى قۇتقۇزۇپ چىقىپ ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سوراپتىكەن، هاممال:

— كەچۈرۈم سورىمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، ئەمەلىيەتتە مېنى بۇ يەرگە تاشلاپ قويغىنىڭىزمۇ خۇدانىڭ رەھمىتى، — دەپ-تۇ. ئېكسپېدىتسىيىچى ھەيران بولۇپ بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىسا، ئۇ:

— چۈنكى، مەن سىز بىلەن بىللە ماڭسام، يەرلىكلەر مېنى نەزىرلىك قىلىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى، — دەپتۇ.

ئالدىڭدا بار نى - نى مۆجىزە

ئوپئوخشاش ئىككى ئۇرۇق تەڭلا يەرگە سېلىنىپتۇ. بىر تال ئۇرۇق:

— مەن تۇپراقتا يىلتىز تارتىپ، قانداقلا قىلىپ بولمى-سۇن ئۇنۇپ چىقىشىم كېرەك، باھار، ياز، كۈز ۋە قىش پە-سىللىرىنى ئۆتكۈزگەندىن كېيىن تېخىمۇ گۈزەل كۈنلەرگە ئۇلىشىمەن، — دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، كۈچىنىڭ بارى-چە يۇقىرىغا قاراپ ئۇنۇپتۇ.

ئالتۇن كۈز پەسلىدە ئۇ نۇرغۇنلىغان توق دان تۇتقان ئۇ-رۇقلارغا ئايلىنىپتۇ. يەنە بىر تال ئۇرۇق: «ناۋادا مەن ئۆس-تىگە ئۆسسەم، قاتتىق قورام تاشلارغا ئۇسۇۋېلىشىم مۇمكىن، ئاستىغا يىلتىز تارتسام ئاجىز نېرۋىلىرىمنى زەخىملەندۈرۈ-ۋېلىشىم مۇمكىن، بىخ چىقارسام ھاشاراتلار يەۋېتىشى مۇم-كىن، چېچەك ئاچسام ئۇششاق بالىلار يىلتىزىمدىن يۇلۇۋې-تىشى مۇمكىن. ئەڭ ياخشىسى مۇشۇ يەردە ياتسام ھەممىدىن راھەت، بىخەتەر ياشىغۇدەكمەن» دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ تۇپىنىڭ ئاستىدا يېتىۋېرىپتۇ. بىر كۈنى، دانلاپ يۈرگەن خوراز كېلىپ ئۇنى چوقۇپ يەۋېتىپتۇ.

ۋاز كېچىش ۋە ئېرىشىش

بىر بېلىقچى دېڭىزدىن يوغان تاشپاقىدىن بىرنى تۇتۇۋې-لىپ، تاشپاقىغا ئۆز بالىسىغا قارىغاندەك قاراپتۇ. ئەمما، تاش-پاقا بېلىقچىنىڭ ئۆيىگە كەلگەن كۈندىن ئېتىبارەن يېمەي - ئىچمەي، ھەتتا مىدىرلاپمۇ قويماي يىغلاپلا ئولتۇرۇپتۇ.

— مېنى قويۇۋەتكەن بولسىڭىز، چۈنكى مېنىڭ ئائىلەم ۋە بالام دېڭىزدا، ھەممە خۇشاللىقىم شۇ يەردە، — دەپ يالۋۇ-رۇپتۇ بېلىقچىغا.

بىراق بېلىقچىنىڭ ئۇنىڭدىن ئايرىلغۇسى كەلمەپتۇ، چۈنكى ئۇ تاشپاقىنى بەكلا ياخشى كۆرىدىكەن. بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ئامراق تاشپاقىسىنىڭ بارا - بارا ئاجىزلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، بېلىقچىنىڭمۇ رايى يېنىپ ئۇنى دېڭىزغا قويۇۋېتىش قارارىغا كەپتۇ. ئارىدىن توپتوغرا بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، بىر كۈنى بېلىقچى ئىشىكنىڭ تۇ-يۇقسىز چېكىلگەنلىكىنى ئاڭلاپ چىقىپ قارىسا، بىر يىل ئىلگىرى كەتكەن تاشپاقا تۇرغۇدەك.

— سەن ئۆزۈڭنىڭ بەختىنى تاپقان ئەمەسمىدىڭ؟ يەنە مېنى كۆرگىلى كېلىپ نېمە قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ بېلىقچى.

— ماڭا بەختنى سەن بېرىپتىكەنسەن، سېنى ئۇنتۇيال-مىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ تاشپاقا.

— بولدى، قايتىپ كەتكىن، سەن بەختلىك بولساڭلا بولدى، بۇنىڭدىن كېيىن مېنى كۆرگىلى كېلىمەن دەپ ئاۋارە بولمىساڭمۇ بولىدۇ، — دەپتۇ بېلىقچى مەيۇس ئاۋازدا.

تاشپاقا كۆزى قىيمىغان هالدا كىتىپ قاپتۇ، ئەمما بىر ئايدىن كېيىن يەنە قايتىپ كەپتۇ.

— ھەي، نېمە ئىش بۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا ھەرخىل ئاماللار بىلەن سېنى يېنىمدا تۇتۇپ قېلىشنى ئويلىسام، سېنى زادىلا تەسىرلەندۈرەلمىدىم، ئەمدى سەندىن ۋاز كەچكەندە ئەكسىچە ساڭا ئىرىشتىم، — دەپتۇ بىلىقچى ھەيران بولغان ھالدا.

تەپكەك ئېشەك

گرېتسىيىلىك ئاتاقلىق پەيلاسوپ سوقرات بىر كۈنى بىر قەدىناس دوستى بىلەن ئافىنا كوچىلىرىنى سەيلە قىلغىلى چىقىپتۇ. ئۇلار ماڭغاچ ئىنتايىن كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىپ كېتىۋاتسا، تۇيۇقسىز ئۇدۇلىدىن بىر تەلۋە ياش چىقىپ سوقراتنى كالتەك بىلەن بىر سىلىپلا قېچىپ كېتىپتۇ. سوقراتنىڭ دوستى دەرھال ئۇ تەلۋىنى تۇتۇپ كېلىپ ھېسابلاشماقچى بولغانىكەن، سوقرات ئۇنى توسۇپ قاپتۇ. بۇ ئىشتىن ئەجەبلەنگەن دوستى ھەيرانلىق بىلەن ئۇنىڭدىن:

— بىز نېمىشقا ئۇنىڭدىن ھېساب ئالمايمىز؟ ئۇ تەلۋىدىن قورقتىڭىزمۇ يا؟ — دەپ سوراپتىكەن، سوقرات:

— ياق، مەن ئۇنىڭدىن قورقمايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— ئۇنداقتا خەق سىزنى بىكاردىن ـ بىكار ئۇرسىمۇ قول ياندۇرمىغىنىڭىز نېمىسى؟ — دەپ سوراپتۇ دوستى. سوقرات كۈلۈپ تۇرۇپ:

— قەدىناس بۇرادەر، سىز ئالجىپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟ ئەجەبا بىر ئېشەك كېلىپ سىزنى بىرنى تەپسە، سىزمۇ ئۇنى

بىرنى تېپىشىڭىز كېرەكمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئۇنىڭ دوستى بېشىنى لىڭشىتىپ قايتا گەپ - سۆز قىلماپتۇ.

يارىماسلىقنىڭ پايدىسى

بىر ياغاچچى چىن بەگلىكىگە بېرىپ، چۈيۈەن دېگەن يەردە كىشىلەر ئىلاھ دەپ چوقۇنىدىغان بىر تۈپ ئېمەن دەرىخىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ ئاجايىپ چوڭ دەرەخ بولۇپ، مىڭلىغان ئات هارۋىسى ئاستىدا سايىدىيالايدىكەن، ئايلانمىسى يۈز چى ئەتراپىدا ئىكەن، بىراق ياغاچچى دەرەخكە نەزىرىنى سېلىپمۇ قويماپتۇ.

ياغاچچىنىڭ شاگىرتى بۇ هالدىن تەئەججۈپلىنىپ:

— ئۇستام، مەن ئۆزلىرىدىن هۈنەر ئۆگىنىۋاتقاندىن بېرى بۇنداق ياخشى ياغاچنى كۆرمەپتىكەنمەن، لېكىن سىلى بۇ دەرەخكە قاراپمۇ قويمىدىلا، بۇ نېمە ئۈچۈن؟ — دەپ سوراپتىكەن، ياغاچچى ئۇستام:

— قوي، بۇ گېپىڭنى، بۇ بىر كېرەكسىز ياغاچ، ئۇنىڭدا كېمە ياسىساڭ بەك ئېغىر، جەسەت ساندۇقى ياسىساڭ ئاسانلا چىرىپ كېتىدۇ، ئۆي جاهازىلىرى ياسىساڭ ئاجىزلىقىدىن نەچچە كۈندىلا بۇزۇلىدۇ، ئىشىك - دېرىزە ياسىساڭ پۇختا بولمايدۇ، لىم قىلساڭ ئۇڭاي قۇرت چۈشىدۇ، شۇڭلاشقا مۇشۇنداق ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈپ، مۇشۇنچىۋالا يوغىنىغان دەرەخ بۇ، — دەپتۇ.

ياغاچچى ئۆيىگە قايتىپ ئۇخلاپ بىر چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ئېمەن دەرىخى ئۇنىڭغا: «سەن كۇندۇزدە مېنى بىر

مۇنچە يامانلاپ كەتتىڭ، ئەمدى مېنىڭ گېپىمنىمۇ ئاڭلاپ قوي. ئېسىل ياغاچلار ئاللىقاچان باشقىلار تەرىپىدىن كېسىلىپ ھەرخىل سايمانلارغا ئايلىنىپ بولدى، ئالما، نەشپۈت، ئاپىلسىن قاتارلىق دەرەخلەر چېچەكلەپ، مېۋە بېرىدۇ. ئەمما، مېۋىسى پىشقاندا كىشىلەر مېۋىنى ئۈزۈپ چۇشۇرۇپ يېگەچكە بەدىنى زەخىملىنىدۇ. دەل ئۇلارنىڭ پايدىلىقلىقى خاتىرجەم ياشىيالماسلىقىغا سەۋەب بولىدۇ. مېنى كېرەكسىز دېدىڭ، كېرەكسىزلىكىم ئەكسىچە مېنىڭ ئارتۇقچىلىقىمغا ئايلاندى، ئەگەر مەن كېرەككە كېلىدىغان دەرەخ بولىدىغان بولسام مۇشۇنداق بوك ـ باراقسان ھالەتتە تا ھازىرغىچە ياشىيالامتىم؟» دەپتۇ.

رىزىق

بىر كۈنى بىر زاھىت ئەلى ھاپىزنى يوقلاپ كېلىپ، ئۇنىڭغا:

— ئەگەر باش بارماق چوڭلۇقىدا بىر دانە ئالماسقا ئېرىشسىڭىز، ئەتراپىڭىزدىكى يەرنىڭ ھەممىنى سېتىۋالالايسىز، ئەگەر بىر ئالماس كېنىغا ئېرىشسىڭىز، ئۇنىڭ كۈچى بىلەن ئوغلىڭىزنى شاھلىق تەختىگە ئولتۇرغۇزالىشىڭىز مۇمكىن، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئالماس ۋەسۋەسىسى ئەلى ھاپىزنى بىر كېچە كىرپىك قاقتۇرماپتۇ.

ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندىلا ئۇ ھېلىقى زاھىتنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭدىن قەيەردىن ئالماس تاپقىلى بولىدىغانلىقىنى دەپ بېرىشنى سوراپتۇ. زاھىت بۇ ھەقتە ھېچنېمە بىلمىسىمۇ، يالغاندىن:

— سىز ئېگىز تاغلارنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، سۈيى ئاقۇش قۇم ئارىلاش ئاقىدىغان دەريانى ئىزدەڭ، ئاشۇ قۇمغا چوقۇم ئالماس كۆمۈكلۈك، — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن، ئەلى ھاپىز بارلىق زېمىنلىرىنى سېتىپ بايلىق ئىزدەش ئۈچۈن چىقىپ كېتىپتۇ. ئارىدىن خېلى يىللار ئۆتۈپتۇ، ئۇ ئالماس تۇگۇل بىرەر پارچە ئېسىلراق تاشمۇ تاپالماپتۇ، ئاخىر ئۈمىدسىزلىنىپ ئىسپانىيىدە دېڭىزغا سەكرەپ ئۆلۈۋاپتۇ.

بىر كۈنى ئەلى ھاپىزنىڭ ئۆيىنى سېتىۋالغان ئادەم باغنى كېسىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭدىكى قۇمنىڭ ئارىسىدا بىر نەرسىنىڭ نەچچە خىل رەڭدە نۇر چېچىپ پارقىراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ دەرھال ھېلىقى نۇر چېچىپ تۇرغان نەرسىنى كولاپ ئاپتىكەن، يوغان بىر تاش چىقىپتۇ. ئۇ تاشنى كۆتۈرۈپ ئۆيىگە ئەكېلىپ ئوچاقنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويۇپتۇ.

بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ھېلىقى زاھىت يەنە بۇ ئۆيدىكىلەرنى يوقلاپ كەپتۇ. زاھىت ئۆيگە كىرىپلا ئوچاقنىڭ ئۈستىدىكى پارقىراپ تۇرغان تاشنى كۆرۈپ ھەيرانلىق بىلەن:

— ۋاي، بۇ ئالماسقۇ ! ئەلى ھاپىز قايتىپ كەلدىمۇ نېمە —؟ دەپ ۋارقىرىۋېتىپتىكەن، ئۆي ئىگىسى:

— ياق، ئەلى ھاپىز تېخى قايتىپ كەلمىدى، بۇ تاشنى ئارقا ھويلىدىن تېپىۋالدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئايروپىلاننىڭ سىرى

بىر ئادەم پادىشاھ بىلەن دوست ئىكەن، بىر كۈنى پادىشاھ ئۇنىڭغا بىر كىچىك ئايروپىلان سوۋغا قىپتۇ. ئۇ ناھايى-

تى كەمبەغەل ئادەم بولۇپ، ئايروپىلاننىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ باققان بولسىمۇ، ئۆزىنى كۆرۈپ باقمىغانىكەن. ئۇ پەقەت كالا ھارۋىسىنىلا بىلىدىكەن. شۇڭلاشقا، ئۇ بۇنى يېڭى تىپتىكى كالا ھارۋىسى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ، ئايروپىلاننى ئىككى كالىغا سۆرىتىپ ئۆيىگە ئەكېلىپتۇ ھەمدە كالا ھارۋىسى ئورنىدا ئىشلىتىپتۇ. ئۇ دوستىنىڭ بۇ سوۋغىسىدىن تولىمۇ رازى بوپتۇ.

ئۇ كېيىن بارا ـ بارا بۇ ئايروپىلانغا قىزىقىپ، ئۇنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يەرلىرىنى چۇۋۇپ، قۇراشتۇرۇپ تەتقىق قىلىپ يۈرۈپ ئايروپىلاننى چۈشىنىشكە باشلاپتۇ ھەمدە ئۇنىڭ بىر ماتورى بارلىقىنى، ئۆزى ماڭالايدىغانلىقىنى بىلىپ يېتىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ، ئۇ ئايروپىلاننى كالىغا قاتماستىن، ئۇنىڭغا ماي قاچىلاپ ئاپتوموبىل ئورنىدا ئىشلىتىشكە باشلاپتۇ.

يەنە بىر مەزگىل ئۆتۈپ ئۇ ئايروپىلاننىڭ ئىككى قانىتىغا دىققەت قىپتۇ ھەمدە:

ــ بۇ ئىككى نەرسىنى چوقۇم بىكاردىنلا ياساپ قويمىدى. بۇ نەرسىنى لايىھىلىگەن ئادەم ئىنتايىن ئەقىللىق ئادەم ئىكەن، زۆرۈرىيەتسىز نەرسىنى ھەرگىز بۇ يەرگە قوشۇپ قويمايدۇ، ــ دەپ ئويلاپتۇ ھەم قاناتنىڭ رولىنى سىناپ بېقىشقا باشلاپتۇ، ئاخىرىدا دوستى سوۋغا قىلغان بۇ نەرسىنىڭ قۇشقا ئوخشاش ئۇچالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ، ئايروپىلاننىڭ ئەسلىدىكى رولى ئەسلىگە كەپتۇ.

ئوغرى ۋە ئىنساپ

بىر ئوغرى بىر مەشھۇر ئۆلىمانى ئىزدەپ كېلىپ، ئۇ-

نىڭغا:

— سىزگە قول بېرىپ مۇرىت بولسام بولامدۇ؟ ئالدى بىلەن سىزگە بىر ئىشنى ئېنىق دەي، مەن بىر ئوغرى، لې-كىن ئوغرىلىقتىن پەقەتلا قول ئۈزەلمەيمەن. شۇڭلاشقا، مېنى قوبۇل قىلىشتا بۇنى شەرت قىلمىسىڭىز. بۇنىڭدىن باشقا، سىز تەلەپ قىلغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى دېگىنىڭىز بويىچە قىلالايمەن. مەن كۆپ قېتىم بۇ ئىشتىن قول ئۈزۈشكە ئۇرۇ-نۇپ باقتىم، ھېچبىر ئۈنۈمى بولمىغاندىن كېيىن ئاخىرى پېشانەمگە ئوغرىلىق پۈتۈلگەنلىكىگە تەن بەردىم، — دەپتۇ.

— سەن نېمىشقا ئۆزۈڭنىڭ ئوغرى ئىكەنلىكىدىن خۇ-دۇكسىرەيسەن؟ ئۆزۈڭدىن باشقا بۇ ئىشنى كىم تەگەپ يۈرەت-تى؟ — دەپتۇ ئۆلىما.

ئوغرى:

— مەن قانداق راھىب ياكى پوپنى ئىزدىمەي، ئۇلار ماڭا ئوغرىلىقتىن قول ئۈز، دېگەندىن باشقا گەپ قىلمايدۇ، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئۆلىما كۈلۈپ كېتىپ:

— ئۇنداق بولسا شۇلارنىڭ ئۆزى ئوغرى ئىكەن. بولمى-سا، ئۇلار نېمە دەپ سېنىڭ ئوغرى ئىكەنلىكىڭگە شۇنچە كۆ-ڭۈل بۆلۈپ كېتىدۇ؟ ئەجەب مېنىڭ بۇ ئىش بىلەن كارىم بولمىدىغۇ؟ — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن، ئوغرى خۇشال بولۇپ:

— ۋاھ، سىز ئەجەب داناكەنسىز، ئۇنداقتا مەن ئەمدى سىزنىڭ مۇرىتىڭىز بولىدىكەنمەن، — دەپتۇ.

ئۆلىما ئۇنى قوبۇل قىپتۇ ھەم:

— ئەمدى سەن قايتىپ كۆڭلۈڭ خالىغان ئىشنى قىلساڭ

بولىدۇ. لېكىن، بىر شەرت، چوقۇم ئىنساپ بىلەن ئىش قىلىشىڭ كېرەك. بۈگۈندىن ئېتىبارەن باشقىلارنىڭ ئۆيىگە خالىغانچە كىرىپ كۆزۈڭگە چىرايلىق كۆرۈنگەننى ئال، نېمىنى خالىساڭ شۇنى قىل، مېنىڭ بۇنىڭ بىلەن كارىم يوق، لېكىن ئىنساپنى ئۇنتۇپ قالما، — دەپتۇ.

ئوغرى ئۆزىنىڭ توزاققا چۈشۈۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەستىن :

— رەھمەت ئۇستاز، مەن چوقۇم شۇ بويىچە ئىش قىلىمەن، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

ئۈچ ھەپتىدىن كېيىن ئوغرى كېلىپ:

— ئەگەر مەن ئىنساپلىق بولىمەن دېسەم، ئوغرىلىق قىلىشقا ئامالسىز قالىدىكەنمەن. ئەگەر ئوغرىلىق قىلسام، ئىنساپىمدىن ئايرىلىدىكەنمەن، گاڭگىراپ قالدىم، — دەپتۇ.

ئۆلىما:

— مېنىڭ ئۇ ئىشلىرىڭ بىلەن كارىم يوق، مېنىڭ ئالدىمدا ئوغرىلىق ـ توغرىلىق دېگەندەك ئىشلارنى تىلغا ئالغۇچى بولما. سەن ھازىر چوقۇم بىر قارارغا كېلىشىڭ كېرەك، زادى ئىنساپلىق مۇرىت بولالامسەن ـ يوق؟ — دەپتۇ.

ئوغرى:

— ھازىرلا بىر قارارغا كېلىشىم تەس، ئەمما مەن شۇنى ھېس قىلدىمكى، ئىنساپ دېگەن ئاجايىپ ئۇلۇغ نەرسە ئىكەن، — دەپتۇ ۋە ئۆلىماغا مۇنداق بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرىپتۇ، — بىر كۈنى كەچتە مەن خان ئوردىسىغا ئوغرىلىققا كىرىپ، ئۈنچە ـ مارجان، جاۋاھىراتلار قاچىلانغان بارلىق ساندۇقلارنى ئاچتىم. مەن ئەسلىدە شۇلاردىن ئازغىنە ئېلىپ چىقىپ كەتسەم، باي ئادەملەردىن بولالايتتىم، لېكىن مەن

ئىنساپ قىلىشنى ئۇنتۇمىدىم. ئاشۇ ئىنساپ بىلەن قەلبىمدە نە ئوغرىلىق مۇددىئاسى، نە ئارزۇ - ئىستەك قالمىدى. نۇر چېچىپ جۇلالىنىپ تۇرغان ئالماسلار كۆزۈمگە گويا ئادەتتىكى تاشلاردەك كۆرۈندى. ئەمما، قەلبىمدىن ئىنساپنى ھەيدىشىم بىلەنلا جاۋاھىراتلار يەنە پەيدا بولدى. مەن بۇ ئالماسلارنى ئېلىش - ئالماسلىق ئارىلىقىدا نۇرغۇن دېلىغۇللۇقنى باشتىن كەچۈردۈم. قەلبىم ئىنساپ بىلەن نۇرلانغاندا، ھەتتا ئۇ جاۋاھىراتلارنى تۇتۇپ قويغۇمۇ كەلمىدى. چۈنكى، ئاشۇ ئەرزىمەس تاشلارنى دەپ ئىنساپتىن ۋاز كېچىش، ماڭا تولىمۇ ئەخمەقلىق بولۇپ تۇيۇلدى. مەن ئاشۇ تاشلار ئۈچۈن ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويامدىم، دەپ ئويلىدىم ھەم ئەڭ ئاخىرىدا بۇنداق قىلىشقا ئەرزىمەيدىكەن، دېگەن قارارغا كەلدىم، — دەپتۇ.

كىم كىمنى كەچۈرىدۇ

بىر ئادەم بۇددانى تىللاپ، ئۇنىڭ قانداق ئىنكاس قايتۇرىدىغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىشنى ئويلاپ، بۇددانىڭ يۈزىگە بىرنى تۈكۈرۈپتۇ.

بۇددا يۈزىنى ئېرتىۋېتىپ، خۇددى ئۇ ئادەم ئۇنىڭ يۈزىگە تۈكۈرمەي، ئەكسىچە بىرەر گەپ قىلغاندەك ئۇنىڭدىن:

— يەنە دەيدىغانلىرىڭىز بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ھېلىقى ئادەم بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ بۇنداق بولۇشىنى ئويلىمىغان بولغاچقا، گاڭگىرىغىنىدىن لام - جىم دېيەلمەي كېتىپ قاپتۇ.

بۇ ئادەم ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ ناھايىتى قاملاشمىغان ئىش قىلىپ قويغىنىنى ئويلاپ، گۇناھكارلىق

تۇيغۇسى ئىچىدە ئازابلىنىپ بىر كىچە كىرپىك قاقماي چىد-
قىپتۇ ھەمدە ئەتىسى سەھەردىلا بۇددانىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈ-
كۈنۈپ تۇرۇپ:
— مېنى كەچۈرگەن بولسىڭىز، — دەپتۇ.
بۇ چاغدا بۇددا:
— كىم كىمنى كەچۈردۇ؟ سەن يۈزىگە تۈكۈرگەن ئۇ
ئادەم ھازىر يوق، تۈكۈرگەن ئادەممۇ يوق، شۇڭا بۇ يەردە
بىر - بىرىنى كەچۈرۈش مەسىلىسى مەۋجۇت ئەمەس. سەن
بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ كەتكىن، سەن بىرەر ئىشنى قىلىشقا، ئۇ
بولسا ھېچ ئىش قىلماسلىققا ئامالسىز. بولدى، ھەر ئىككى
ئادەم ئۆلدى، ئادەم ئۆزى بولمىسا يەنە نېمە ئىش قىلغىلى
بولاتتى؟ ھازىر سەنمۇ يېپيېڭى بىر ئادەم، مەنمۇ شۇنداق، —
دەپتۇ.
بۇ دۇنيادا ھەممە ئىشلار ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ھېچبىر
نەرسە مەڭگۈلۈك بولمايدۇ. ئادەم بۇ نۇقتىنى چۈشەنمەي
بىر نەرسىگە ئېسىلىپ تۇرۇۋەرسە، ئەمەلىيەتتىن ئايرىلىپ
قالىدۇ.

ئۆلىمانىڭ دەريادىن ئۆتۈشى

نەسىردىن ئەپەندى ھال - ئوقىتى ئانچە يۇرۇشمەي بىر
كېمە بىلەن ساياھەتچىلەرنى دەريادىن ئۆتكۈزۈپ قويۇپ تى-
رىكچىلىك قىلىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر مەشھۇر
تىلشۇناس ئۆلىما ئۇنىڭ كېمىسىگە ئولتۇرۇپ دەريادىن ئۆ-
تۈپتۇ. ئۆلىما ئەپەندىدىن:
— سىز قۇرئان ئوقۇيالامسىز؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئە-

پەندى:

— ياق، ئۇنى ئوقۇشقا نەدە ۋاقتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئۆلىما:

— ھەي ئىسىت، ئۆمرىڭىزنىڭ يېرىمىنى بىكاردىن - بىكار ئىسراپ قىلىۋېتىپسىز، — دەپتۇ.

بۇ چاغدا تۇيۇقسىز كۈچلۈك بوران چىقىپ كېتىپتۇ. كېمە قىرغاقتىن خېلىلا يىراقلاپ كەتكەن بولۇپ، ھەر ۋاقىت چۆكۈپ كېتىش خەۋپى بار ئىكەن. شۇڭا ئەپەندى:

— ئۇستاز، سۇ ئۈزۈشنى بىلەمسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۆلىما قورققىنىدىن چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمگەن ھالدا:

— ياق، — دەپ جاۋاب بېرىپتىكەن، ئەپەندى:

— ئۇنداقتا سىزنىڭ پۈتۈن ئۆمرىڭىز ئىسراپ بولىدىغان بولدى، مەن كەتتىم، — دەپتۇ.

زۇڭتۇڭ بىلەن مايور

گېئورگى ۋاشىنگىتون ئامېرىكىنىڭ تۇنجى نۆۋەتلىك زۇڭتۇڭى. بۇگۈنكى كۈندىمۇ، ئۇ ئامېرىكا تارىخىدىكى ئەڭ مەشھۇر زۇڭتۇڭلارنىڭ بىرى دەپ قارالماقتا. زۇڭتۇڭ ۋاشىنگىتون قول ئاستىدىكىلەرگە قاتتىق تەلەپ قويۇپلا قالماستىن بەلكى ئۇلارغا ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلەتتى.

بىر كۈنى، بىر يوغان دەرەخ ئۆرۈلۈپ چۈشۈپ يولنى توسۇۋاپتۇ، بۇنى كۆرگەن بىر ئوفىتسېر كانۋېيىنى دەرەخنى يۆتكىۋېتىشكە بۇيرۇپ قويۇپ، ئۆزى بىر چەتتە قاراپ تۇرۇپتۇ. كانۋاي ئۆزى يالغۇز دەرەخنى مىدىرلىتالماي ھاسىراپ —

ھۆمۇدەپ تۇرغانىنىڭ ئۇستىگە بىر ناتونۇش ئادەم كېلىپ قاپ-تۇ ھەمدە ئوفىتسېردىن:

— سىز ئۇنىڭغا ياردەملەشسىڭىز بولمامدۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئوفىتسېر:

— مەن دېگەن بۈيۈك گېنېرال ۋاشىنگىتوننىڭ قۇرۇق-لۇق ئارمىيە مايورى تۇرسام، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ناتونۇش ئادەم ئۇنىڭ گېپىگە كۈلۈپ قويۇپ، كانۋاينىڭ قېشىغا بې-رىپ، دەرەخنى يولنىڭ چېتىگە يۆتكىشىپ بېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قۇرۇقلۇق ئارمىيە مايورى:

— سىز نېمىشقا يولىڭىزغا مېڭىۋەرمەي ئۇنىڭغا ياردەم-لىشىسىز؟ — دەپ سوراپتىكەن، ناتونۇش ئادەم:

— ئادەملەر بۇ دۇنياغا يارىلىشىدىنلا تەڭ - باراۋەر، ھۆر يارىتىلغان. شۇڭا، ھېچكىمنىڭ بىراۋنى ئۇنى قىل، بۇنى قىل دەپ بۇيرۇق چۈشۈرىدىغان ھوقۇقى يوق، — دەپتۇ.

ئۇنىڭ گېپىدىن ئەجەبلەنگەن قۇرۇقلۇق ئارمىيە مايورى ئۇنىڭ كىملىكىنى سوراپتىكەن، ناتونۇش ئادەم:

— گىئورگى ۋاشىنگىتون، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان مايور خىجىللىقتىن بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ كېتىپتۇ.

«ھەئە»نىڭ زىيىنى

ئىككى ئادەم بىللە تاغقا چىقماقچى بولۇپ، بىرى:

— مەن ساڭا قارىغاندا تەجرىبىلىكرەك، مەن ئالدىدا ما-ڭاي، سەن ماڭا ئەگەشكىن، — دەپتۇ.

ئۇ ئالدىدا كېتىۋېتىپ تۇيۇقسىز ئىككى يۈز ئەللىك

ئىنگلىزچىسى چوڭقۇرلۇقتىكى بىر ئۆڭكۈرگە چۈشۈپ كې-تىپتۇ. يەنە بىر ئادەم پەسكە قاراپ:
— سەن ساقمۇ؟ — دەپ ۋارقىراپتىكەن، ھېلىقى ئادەم:
— ئىككى قولۇم سۇنۇپ كەتتى، — دەپتۇ.
— ئۇنداقتا پۇتۇڭ بىلەن يامىشىپ چىق، — دەپتۇ.
— پۇتۇممۇ سۇنۇپ كەتتى، — دەپتۇ ئاستىدىكى ئادەم.
— ئۇنداقتا چىشىڭ بىلەن يامىشىپ چىق.
ئۇ ئادەم چىشى بىلەن يامىشىپ مىڭ بىر جاپادا ئۆڭكۈر-نىڭ ئاغزىغا چىقاي دېيىشىگە، ئۈستىدىكى ئادەم يەنە:
— سەن ساقمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۇ:
— ھەئە، — دېيىشى بىلەن ئاغزى ئاجراپ كېتىپ يەنە ئاستىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ.
شۇڭا، ھەر قانداق ئىشقا «ھەئە» دەۋەرمەسلىك كېرەك.

ئېقىمغا ماسلىشىش

بىر ئەۋلىيا سەيلە قىلىپ يۈرۈپ، ناھايىتى ھەيۋەتلىك بىر شارقىراتمىنىڭ بويىغا كېلىپ قاپتۇ. شارقىراتمىنىڭ سۈيى ئىككى يۈز ئىنگلىزچىسى ئېگىزلىكتىن ئېتىلىپ چۈشىدىكەن، بۇژغۇنلار ئون بەش ئىنگلىز مىلى يىراقلىققا چاچرايدىكەن، سۇ ئېقىمىمۇ بەك شىددەتلىك بولغاچقا، بۇ يەردە بىر تال بېلىقمۇ ياشىيالمايدىكەن. ئەمما، بۇ ئەۋلىيا شارقىراتما بويىدا تۇرسا، بىر بوۋاي ئۇدۇل شارقىراتمىغا قاراپ كىرىپ كېتىۋاتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ ئەۋلىيا كۆڭلىدە:
— بۇ بىچارىگە بىرەر كېلىشمەسلىك كەلگەن بولسا ئۆ-لۈۋالماقچى بولغان ئوخشايدۇ، — دەپ ئويلاپتۇ ھەم بىر شا-

گىرتىنى دەريانى بويلاپ بېرىپ ئۇنى قۇتقۇزۇشقا بۇيرۇپتۇ.

ئويلىمىغان يەردىن ئۇ بوۋاي شارقىراتمىدىن يۇز چامدام يىراقلىقتا تۇيۇقسىزلا پەيدا بولۇپ، ناخشىسىنى دۈڭ تووۇلدـ غىنىچە دەريانى بويلاپ كېتىۋاتقۇدەك. بۇ ئىشتىن تەئەججۇپكە چۆمگەن ئەۋلىيا بوۋايغا ئەگىشىپ مېڭىپ، يېتىشىۋالغاندا:

— موللام، مەن بايا سىزنى پەرىشتە ئوخشايدۇ دەپ قاپـ تىمەن، ئەمدى قارىسام سىز ئاددىي ئادەم ئىكەنسىز، ئەيىبكە بۇيرۇمىسىڭىز، ماڭا مۇشۇنچە شىددەتلىك ئېقىندا قانداق قىلـ لىپ بۇنچە ئەركىن ماڭالايدىغانلىقىڭىزنىڭ سىرىنى دەپ بەرگەن بولسىڭىز، — دەپتىكەن، بوۋاي:

— بۇ يەردە دېگۈدەك ھېچنېمە يوق، مەن پەقەت قايىنامغا ئەگىشىپ كىرىمەن، يەنە شۇ قايىنامغا ئەگىشىپ چىقىمەن. سۇنىڭ ئېقىمى ماڭا ماسلىشارمىكىن دەپ ئولتۇرماستىن، ئۆزۈم سۇنىڭ ئېقىمىغا ماسلىشىمەن. مۇشۇنداق قىلغاندا قايىنامغا ئاندىن تاقابىل تۇرغىلى بولىدۇ، — دەپتۇ.

ئۈچ نەسىھەت

بىر روھانىي يېقىن ئەتراپتىكى يېزىدىن ئۆيىگە قايتىپ كېتىۋېتىپ بىرسىنىڭ ئىنتايىن چىرايلىق بىر قۇشنى ئەـ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، ئۇ قۇشنى سېتىۋېلىپ، كۆڭلىدە:

— نېمىدېگەن چىرايلىق قۇش بۇ، بۇنىڭ گۆشمۇ چوـ قۇم بەك يېيىشلىك، — دەپ ئويلاپتۇ.

بۇ چاغدا قۇش تۇيۇقسىز زۇۋانغا كېلىپ:

— بۇنداق خىيالدا بولما، — دەپتۇ.

روھانىي چۆچۈپ:

— سەن گەپ قىلىۋاتامسەن؟ — دەپ سوراپتىكەن، قۇش:

— شۇنداق، مەن ئادەتتىكى قۇش ئەمەس، قۇشلار دۇنياسىدىكى دانىشمەن قۇشمەن. ئەگەر مېنى قويۇپ بېرىشكە ماقۇل بولساڭ، ساڭا ئەڭ ياخشى نەسىھەتتىن ئۈچنى سوۋغا قىلىمەن، — دەپتۇ.

روھانىي كۆڭلىدە، بۇ قۇش گەپ قىلالىغۇدەك بولغاندىكىن چوقۇم ئادەتتىكى قوشلاردىن ئەمەس، دەپ ئويلاپ:

— بوپتۇ، نەسىھەتىڭنى دېسەڭ، قويۇۋېتەي، — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن قۇش:

— بىرىنچى نەسىھەتىم، ھەرگىز سەپسەتىلەرگە ئىشەنمە، مەيلى بۇ سەپسەتە كىمنىڭ ئاغزىدىن چىقىشىدىن، ئۇنى سۆزلىگۈچىنىڭ قانچىلىك مەشھۇر، نوپۇزلۇق ئادەم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭ ئېيتقىنى سەپسەتە بولسىلا ئۇنىڭغا ئىشەنمە، — دەپتۇ.

— توغرا، — دەپ قۇشنىڭ سۆزىنى تەستىقلاپتۇ روھانىي.

قۇش يەنە:

— ئىككىنچى نەسىھەتىم، نېمىلا ئىش قىلساڭ، ھەرگىز مۇمكىن بولمايدىغان ئىشنى سىناق قىلما. چۈنكى، ئۇنداق قىلساڭ مەغلۇپ بولىسەن. سەن ئۆز ئەھۋالىڭنى توغرا مۆلچەرلەشنى بىلىشىڭ كېرەك. ئۆزىنى توغرا تونۇيالىغان ئادەملا ئەقىللىق ئادەم ھېسابلىنىدۇ، ئۆز قابىلىيىتىدىن ھالقىماقچى بولغانلىق ئۇچىغا چىققان ئەخمەقلىقتۇر، — دەپتۇ.

روھانىي يەنە بېشىنى لىڭشىتىپ قۇشنىڭ سۆزىنى تەستىقلاپتۇ.

— ئۇچىنچى نەسىھىتىم، — دەپتۇ قۇش، — ياخشى ئىش قىلساڭ ھەرگىز پۇشايمان قىلما، پەقەت خاتالىق ئۆتكۈزگەندىلا پۇشايمان قىلساڭ بولىدۇ.

نەسىھەتلەر بىر - بىرىدىن توغرا، قايىل قىلارلىق بولغاچقا، ئۇ قۇشنى قويۇۋېتىپتۇ.

روھانىي خۇشال ھالدا كېتىۋېتىپ: «ناھايىتى ياخشى نۇتۇق ماتېرىيالىغا ئېرىشتىم. كېلەر ھەپتىلىك ئىبادەتتە چوقۇم بۇ ئۈچ نەسىھەتنى سۆزلەيمەن، بىر ئادەمنى ئۆزگەرتىشكە بۇ ئۈچ نەسىھەت تامامەن يېتەرلىك. مەن بۇنى ئۆيۈمنىڭ تېمىغا يېزىۋېلىشىم، ھەتتا شىرەگە ئويدۇرۇۋېلىشىم لازىم. شۇنداق قىلغاندا بۇلارنى ئېسىمدە چىڭ ساقلىيالايمەن» دەپ ئويلاپتۇ.

تۇيۇقسىز ئۇ ھېلىقى قۇشنىڭ ئالدىدىكى دەرەختە قونۇۋېلىپ، ئۆزىگە قاراپ كۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ سەۋەبىنى سوراپتۇ.

قۇش:

— سەن تولىمۇ ئەخمەق ئىكەنسەن، ئەسلىي مېنىڭ قورسىقىمدا ئىنتايىن بىر قىممەتلىك ئالماس بار ئىدى، ئۇ بىر بىباھا گۆھەر بولغاچقا، مېنى ئۆلتۈرۈپ ئۇنى ئېلىۋالالىغان بولساڭ دۇنيادىكى ئەڭ باي ئادەمگە ئايلىناتتىڭ، — دەپتۇ.

روھانىي: «مەن بەك ھاماقەت ئىكەنمەن، بىر قۇشنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ ئۇنى قويۇۋەتكىنىم نېمىسى؟» دەپ ئويلاپتۇ ۋە دەرھال قولىدىكى نەرسىلىرىنى تاشلاپ دەرەخكە يامى-

شىپتۇ. ئۇ روھانىي ياشنىپ قالغانىكەن، يەنە كېلىپ ئەزەل-دىن دەرەخكە چىقىپ باقمىغانىكەن، ئۇ ئىگىزگە ئۆرلىگەن-سېرى، قۇشمۇ ئۆرلەپتۇ. ئاخىرىدا قۇش ئەڭ ئۇچىدىكى بىر ئىنچىكە شاخقا قونۇپتۇ. روھانىي قۇشنى ئەمدى تۇتاي دېيى-شىگە، قۇش «پۇررىدە» ئۇچۇپ كېتىپتىكەن، ئۇ تەڭپۇڭلۇقى-نى ساقلىيالماي دەرەختىن يىقىلىپ چۈشۈپ، ئىككى پۇتى سۇنۇپتۇ.

بۇ چاغدا قۇش سەل پەسرەك دەرەخ شېخىغا قونۇپ تۇرۇپ:

— قارىغىنا ئەخمەقلىكىڭگە، سەپسەتىگە ئىشەنمە دەپ تۇرسام ئىشەندىڭ، بىر قۇشنىڭ قورسىقىدا قانداقمۇ ئىسىل ئالماس بولسۇن؟ ئارقىدىنلا سەن يەنە مۇمكىن بولمايدىغان ئىشنى سىناپ كۆرمەكچى بولدۇڭ، سەن ئەزەلدىن دەرەخكە چىقىپ باقمىغان تۇرۇقلۇق دەرەخكە چىقىپ ئەركىن ئۇچۇپ يۈرگەن قۇشنى قانداق تۇتالايسەن؟ ئۆزۈڭ توغرا دەپ قارىغان ئىشقا پۇشايمان قىلما دەپ تۇرسام ئەكسىنى قىلدىڭ، سەن بىر قۇشنى ئەركىنلىككە ئېرىشتۈردۈڭ، بۇ شۇنداق بىر ياخ-شى ئىش تۇرسا، پۇشايمان قىلغىنىڭ نېمىسى، سەن ئەمدى ئۆيگە قايتىپ كېتىپ، بۇ نەسىھەتلەرنى يېزىۋال، كېلەر ھەپ-تىلىك ئىبادەتتە بۇلارنى سۆزلىگىن، — دەپتۇ.

چۈجە بىلەن قوناق

كۈن بويى كاتەكتە ھېچنېمىدىن غەم يېمەي خۇشال - خۇرام كۈن ئۆتكۈزىدىغان بىر چۈجە بار ئىكەن. بىر كۈنى كا-تەكنىڭ ئالدىدا تۇيۇقسىز بىر ئادەم پەيدا بوپتۇ. چۈجە قورق-

قىنىدىن قېچىپ كاتەكنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ يېنىپ كېلىپ قارىسا ھېلىقى ئادەم كېتىپ قاپتۇ، لېكىن كاتەكنىڭ ئالدىدا بىر مۇنچە قوناق چېچىقلىق تۇرغۇدەك. بۇ نەدىن كەلگەن قوناقتۇ دەپ ھەيران بوپتۇ چۈجە.

ئەتىسى ھېلىقى ئادەم يەنە كەپتۇ، چۈجە يەنە قېچىپ كېتىپتۇ، قايتىپ كەلسە ھېلىقى ئادەم يوق؛ بىراق كاتىكى ئالدىدا يەنە بىر مۇنچە قوناق چېچىقلىق تۇرغان. شۇنىڭ بىلەن، چۈجە: «ھېلىقى ئادەم بىلەن قوناق ئوتتۇرىسىدا چوقۇم بىر باغلىنىش بار، بىراق بۇنداق خۇلاسە چىقىرىشقا تېخى بالدۇر» دەپ ئويلاپتۇ. شۇڭا ئۇ داۋاملىق كۆزىتىپتۇ.

بۇ ئىش ھەر كۈنى داۋاملىشىپتۇ. كېيىن بۇ ئىشنىڭ سەۋەب ـ نەتىجىلىك مۇناسىۋىتى ئۇنىڭ كاللىسىدا ئايدىڭ-لىشىپتۇ. ھەر قېتىم ھېلىقى ئادەم پەيدا بولسىلا، قوناقمۇ پەيدا بولىدىكەن. بۇ ئىش تەكرارلىنىپ توققۇز يۈز توقسان توققۇز قېتىمغا بارغاندا ئۇ ئاخىرى ھېلىقى ئادەم سەۋەب، قوناق بولسا نەتىجە، بۇ بىر مۇقەررەر باغلىنىش دەپ ھۆكۈم قىپتۇ. يەنە كېلىپ بۇ خىل ئەھۋال داۋاملىق يۈز بېرىدىغان بولغاچقا، بۇنىڭدىن بىرەر چاتاق چىقىشى مۇمكىن ئەمەس، بۇ خۇددى قانۇنىيەتتەكلا بىر ئىش دەپ ئويلاپتۇ ھەمدە ھېلىقى ئادەمنىڭ پەيدا بولۇشىنى ساقلاپتۇ. ئۇ ئادەم مىڭىنچى قېتىم كاتەكنىڭ ئالدىدا پەيدا بولغاندا، چۈجە ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ بېھىر ـ شەپقىتىگە رەھمەت ئېيتىپتۇ ـ دە، جېنىدىن ئاي-رىلىپتۇ. ھايات دېگەن مانا شۇ. ئۇنىڭدا سەۋەب ـ نەتىجە مۇ-ناسىۋىتى بولمايدۇ، توققۇز يۈز توقسان توققۇز قېتىم تەكرارلانغان ئىشتىنمۇ ئالدىراپ خۇلاسە چىقارماسلىق كې-رەك، چۈنكى مىڭىنچى قېتىملىقىدا بىرەر چاتاق چىقىپ قې-

لىشى مۇمكىن.

دىئالوگ سەنئىتى

سوقرات ئافىنانىڭ قايناق كوچا ـ رەستىلىرىدە نۇتۇق سۆزلەشكە ۋە كىشىلەر بىلەن مۇنازىرىلىشىشكە ئادەتلەنـ گەنىكەن. ئۇ باشقىلار بىلەن سۆزلەشكەندە، مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلغاندا، دائىم بىرخىل ئۆزگىچە ئۇسۇلنى قوللىنىدىكەن.

بىر كۈنى سوقرات يەنە بازارغا كەپتۇ ۋە يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىرىنى توختىتىپ:

— كەچۈرۈڭ، كۆڭلۈمدە ئۇزاقتىن بېرى تۈگۈن بولۇپ تۇرغان بىر ئىشنى سىزدىن سورىۋالغان بولسام. ھەممە ئاـ دەم ئەخلاقلىق بولۇشنى تەكىتلەيدۇ، ئەخلاق دېگەن زادى نېمە؟ — دەپتۇ.

ھېلىقى ئادەم:

— ھالال، سەمىمىي، سادىق، راستچىل بولۇشنى ئەخلاقـ لىق بولۇش دەيمىز، — دەپتۇ.

سوقرات چۈشەنمىگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، يەنە:

— لېكىن، نېمە ئۈچۈن جەڭلەردە بىزنىڭ سەركەردىلىـ رىمىز ھەرخىل ھىيلە ـ مىكىرلەر بىلەن دۈشمەننى ئالدايـ دۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— دۈشمەننى ئالداش ئەخلاققا مۇخالىپ كەلمەيدۇ، لېـ كىن ئۆز ئادەملىرىنى ئالداش ئەخلاقسىزلىق.

سوقرات ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلىپ:

— قوشۇنىمىز دۈشمەن تەرەپنىڭ مۇھاسىرىسىدە قالـ

غاندا، سەركەردە قوشۇننىڭ جەڭگىۋارلىقىنى ئاشۇرۇش ئۈ-
چۈن، ياردەمچى قوشۇنىمىز يېتىپ كەلدى، كۆپچىلىك غەي-
رەتكە كېلىپ مۇھاسىرىنى بۆسۈپ چىقايلى، دېگەن بولسا،
شۇنداقلا بۇنىڭ تۈرتكىسىدە قوشۇنىمىز راستتىنلا مۇھاسى-
رىنى بۆسۈپ چىقالىسا، بۇخىل ئالدامچىلىقمۇ ئەخلاقسىزلىق
بولۇپ ھېسابلىنامدۇ؟ — دەپتۇ.

— بۇ جەڭدە ئامالسىزلىقتىن قوللانغان تەدبىر. ئەمما،
ئادەتتىكى چاغلاردا بۇنداق قىلىش ئەخلاقسىزلىق بولىدۇ.

— ئەگەر ئوغلىڭىز ئاغرىپ قالغاندا دورا ئىچكىلى ئۇ-
نىمىسا، ئۇنىڭغا دورىنى يېگۈزۈش ئۈچۈن، بۇ دورا ئەمەس،
ناھايىتى يېيىشلىك نەرسە، دەپ ئۇنى ئالدىسىڭىز، بۇمۇ
ئەخلاقسىزلىق بولامدۇ؟ — دەپ زېغىرلاپ سوراپتۇ سوقرات
يەنە.

ھېلىقى ئادەم ئامالسىز:

— بۇ خىل ئالدامچىلىقمۇ ئەخلاققا ئۇيغۇن، — دەپ ئې-
تىراپ قىپتۇ.

سوقرات قانائەتلەنمەي، يەنە:

— ئالدامچىلىق قىلماسلىق ئەخلاق جۇملىسىگە كىرى-
دىكەن، ئالدامچىلىقمۇ ئەخلاقلىق بولۇش سانىلىدىكەن. دې-
مەك، ئەخلاقنى ئادەم ئالداش ياكى ئالدىماسلىق بىلەن شەرھ-
لىگىلى بولمايدىكەن، ئۇنداقتا ئەخلاقنى زادى نېمە بىلەن
شەرھلەش مۇمكىن؟ ماڭا شۇنى دەپ بەرگەن بولسىڭىز، —
دەپتۇ.

ھېلىقى ئادەم بىر ھازا ئويلانغاندىن كېيىن:

— ئادەم ئەخلاقنى بىلمىسە، ھەرگىز ئەخلاقلىق بولال-

مايدۇ. ئەخلاقنى بىلگەندىلا، ئاندىن ئەخلاقلىق بولالايدۇ، — دەپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىنلا سوقرات رازىمەنلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپتۇ ۋە ھېلىقى ئادەمنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

— سىز بىر ئۇلۇغ پەيلاسوپ ئىكەنسىز، سىزنىڭ سۆزلىرىڭىز ئارقىلىق ئۇزۇندىن بۇيان كاللامدا ئېنىق بولماي كەلگەن مەسىلىدىن بىرنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋالدىم، سىزگە كۆپتىن ـ كۆپ رەھمەت، — دەپتۇ.

سوقرات بۇخىل توختىماي سوئال سوراش ئارقىلىق مۇنازىرە داۋامىدا مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۇسۇلىنى «دىئالوگ سەنئىتى» دەپ ئاتىغان.

ئۇچقۇر دەريا

بىر دەريا بولۇپ، يىراقتىكى ئېگىز تاغلاردىن ئېقىپ كېلىدىكەن. ئۇ ئېدىرلاردىن ئۆتۈپ، قۇملۇققا كېلىدىكەن. ئۇ قۇملۇقتىن ئۆتكۈچە سۈيىنىڭ سوغۇلۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىپتۇ.

دەريا باشقا يول ئىزدەپ باقماقچى بوپتۇ، ئەمما ئۇ ئاخىرى قۇملۇققا ئېچكىرىلەپ كىرىشنى قارار قىپتۇ. لېكىن، ئۇ قۇمغا پۈتۈنلەي سىڭىپ كېتىپتۇ.

دەل شۇ چاغدا بىر ئاۋاز مۇنداق دەپتۇ:

— شامال ئۇچالايدۇ، ئۇ سېنى قۇملۇقتىن ئۆتكۈزۈپ قويسۇن! بۇنداق ئاقساڭ قۇملۇقتىن ئۆتەلمەيسەن، بىر بولسا يوقاپ كېتىسەن، بىر بولسا سازلىققا ئايلىنىپ كېتىسەن، پەقەت شاماللا ساڭا ياردەم قىلىدۇ.

— شامالغا سىڭىپ كېتىش؟ — دەپتۇ دەريا، — بۇنى قانداقمۇ قوبۇل قىلغىلى بولسۇن؟ ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويغۇم يوق، ئۇنداقتا مەن دەريا بولالامدىم؟

ھېلىقى ئاۋاز يەنە مۇنداق دەپتۇ:

— پەقەت شاماللا ساڭا ياردەم قىلالايدۇ، ئۇ سېنىڭ ئەزا-لىرىڭنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىدۇ، ئاندىن قۇملۇقتىن ئۆتكۈزۈپ يەرگە چۈشۈرۈپ قويىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، سېنىڭ ئەزالىرىڭ دەريا بولۇپ ئۇيۇشىدۇ.

— راست شۇنداق بولىدىغانلىقىنى قانداق بىلىمەن؟

— گەپ كەتمەيدۇ. ئىشەنمىسەڭ تۈيۈق يولغا كىرىپ قالىسەن. ئەڭ ياخشى بولدى دېگەندىمۇ، سازلىققا ئايلىنىپ قالىسەن، بۇنىڭغىمۇ نۇرغۇن ۋاقىت كېتىدۇ.

— ھازىرقى ھالىتىمنى ساقلاپ قالالامدىم؟

— بۇ ئىككى خىل ئەھۋالدا ئۆزۈڭنى ساقلاپ قالالمايسەن، ماھىيىتىڭ يۆتكىلىپ يەنە دەرياغا ئايلىنىسەن. سەن ئۆزۈڭنىڭ ماھىيەتلىك تەرتىپىنى بىلمىگەچكە، ھازىرقى ھالغا چۈشۈپ قالغان.

دەريا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ بىر ھالىتىنى غۇۋا قىياس قىپتۇ، شامال ئۇنىڭ تەركىبلىرىنى ئېلىپ قۇملۇقتىن ئۆتۈپتۇ، دەريا ئاخىرى تېخىمۇ سۈزۈك بىر دەرياغا ئايلىنىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن دەريا پارغا ئايلىنىپتۇ. شامال ئۇنى قولتۇقلاپ قۇملۇقتىن ئاۋايلاپ ئۆتۈپتۇ. شامال ئۇلارنى يىراقتىكى بىر تاغ چوققىسىغا چۈشۈرۈپتۇ.

ھاياتلىق دەرياسىنىڭ يوللىرىمۇ قۇملۇققا چۈشۈرۈلگەن.

تالڭ نۇرى

رابى شاگىرتىدىن:
— تالڭ ئاتقانلىقىنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، شاگىرتى:
— ئادەم يىراقتا تۇرغان ھايۋاننىڭ قوي ياكى ئىت ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرەلىسە تالڭ ئاتقان بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.
— ئۇنداق ئەمەس، — دەپتۇ رابى.
— ئەمىسە قانداق؟ — دەپ قايتۇرۇپ سوراپتۇ شاگىرتى.
— باشقىلارنىڭ چىرايىنى كۆرەلىگۈدەك ھەمدە ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىنىسى ياكى سىڭلىسى ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرەلىگۈدەك بولغاندا ئاندىن تالڭ ئاتقان ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئادەم بۇنىمۇ ئېنىق بىلەلمىسە، ئۇنىڭ مەڭگۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغىنى قالغان.

تەخمىنى جاۋاب

پېنسىلۋانىيە ئۇنىۋېرسىتېتى قانۇن فاكۇلتېتىنىڭ پروفېسسورى دوكتور كېددى يىگىرمە يىلدىن بېرى ئىزچىل تۇردە مۇنداق بىر ئادەتنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەنىكەن. يەنە ئۇ تۇنجى سائەتلىك دەرسىدە ئەڭ ئاۋۋال دوسكىغا توت ۋە ئىككىدىن ئىبارەت ئىككىلا سانى يازىدىكەن، ئاندىن ئوقۇغۇچىلاردىن، نەتىجىسى قانچە بولىدۇ؟ دەپ سورايدىكەن. بەزى ئوقۇغۇچىلار ئالتە دېسە، ئۇ بېشىنى چايقايدىكەن، بەزىلىرى

ئىككى دېسىمۇ، جىم تۇرىدىكەن. يەنە بەزى ئوقۇغۇچىلار سەككىز دېسە يەنە گەپ قىلمايدىكەن. ئەڭ ئاخىرىدا دوكتور ئۇلارنىڭ خاتالىقىنى تۈزىتىپ مۇنداق دەيدىكەن:

— سىلەر ئۆزۈڭلاردىكى خاتالىقنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ مەن سىلەرنى بۇنىڭ نەتىجىسى قانچە بولىدۇ؟ دەپ سورىغىنىمدا، سىلەر ئەسلىي مەسىلىنىڭ ئەڭ ماھىيەتلىك تەرتىپىنى، يەنە قوشۇشمۇ، ئېلىشمۇ، كۆپەيتىش ياكى بۆلۈشمۇ، نېمە ئىكەنلىكىنى بىلىشىڭلار كېرەك ئىدى، بۇنى بىلمەي تۇرۇپ توغرا جاۋابنى قانداق تاپقىلى بولىدۇ؟

تەلەيلىك سېرژانت

بىر مەيدان كەسكىن جەڭدە، بىر سېرژانت تۇيۇقسىز دۈشمەن ئايروپىلانىنىڭ ئۇدۇل ئۆزىگە قاراپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى بايقاپتۇ. ئۇ ئۆزىنى چەتكە ئېلىشنى ئويلاپ بولغۇچە ئارىلىقتا كۆزى سەل نېرىراقتا تۇرغان بىر ئەسكەرگە چۈشۈپتۇ - دە، تېز يېتىۋال دەپ ۋارقىرىغىنىچە يۈگۈرۈپ بېرىپ ھېلىقى ئەسكەرنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپتۇ. بۇ چاغدا بىر قاتتىق ئاۋاز بىلەن تەڭ نۇرغۇن لاي - توپىلار ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپتۇ. سېرژانت ئۈستۈېشىنى قاققاچ ئارقىسىغا قاراپ سوغۇق تەرگە چۆمۈپ كېتىپتۇ، ئەسلىدە باya ئۇ تۇرغان يەر بومباردىماندا بىر چوڭ ئويمانغا ئايلىنىپ قالغانىكەن. ئەمەلىيەتتە، باشقىلارغا ياردەم بېرىش ئۆزىگە ياردەم بەرگەنلىكتۇر.

ئەدەپ ۋە جان ساقلاش

كۆكزى چىن بەگلىكى بىلەن سەي بەگلىكى ئوتتۇرىسىدا قورشاۋدا قېلىپ توپتوغرا ئون كۈن ئاچ قاپتۇ، بەزىدە ھەتتا يېگىلى ياۋا كۆكتات تاپالماپتۇ.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ شاگىرتى زىلۇ بىر يەردىن پىشۇرۇلغان چوشقا گۆشىدىن بىر پارچە ئوغرىلاپ كەپتىكەن، كۆكزى گۆشنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى سوراپمۇ قويماي يەۋېتىپتۇ. زىلۇ يەنە باشقىلارنىڭ كىيىمىنى ئوغرىلاپ ئۇنى ھاراققا ئالماشتۇرۇپ ئېلىپ كەلسە، كۆكزى ھاراقنىمۇ گەپ - سۆز قىلماي ئىچىپتۇ. ئەمما، لۇي ئەيگوڭ ئالدىغا چىقىپ كۇتۇۋالغاندا بولسا، پېتىنى بۇزماي ئولتۇرۇپ، شىرەدىكى ئۇستى - ئۇستىلەپ تىزىلىپ كەتكەن قورۇما ۋە شارابلارغا نەزەر كۆزىنى سېلىپ قويماپتۇ. بۇ ھالدىن ھەيرانلىق ھېس قىلغان زىلۇ:

— ئۇستاز، ھازىر ئەجەب چىن، سەي بەگلىكىدە قورشاۋدا قالغان چاغدىكىگە ئوخشىماي قالدىڭىزغۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، كۆكزى:

— شۇ چاغدا ئۇنداق قىلىشىم جان ساقلاش ئۇچۇن ئىدى، بۇگۇن بۇنداق قىلىشىم ئەدەپ ئۇچۇن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

يۇك

بىر ئەۋلىيا ھىمالايا تېغىنى تاۋاپ قىلماقچى بوپتۇ، ئەمما يىل بويى قار - مۇز بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدىغان، يول-

لىرى تار ھەم خەتەرلىك، سەللا بىخەستەلىك قىلسا ئەتراپتىد-
كى كۆز يەتمەس ھاڭلارغا چۈشۈپ كېتىش خەۋپى كۆزگە كۆ-
رۈنۈپلا تۇرىدىغان بۇنداق سەپەرگە نىيەت قىلىپ ماڭماقمۇ
ئاسان ئىش ئەمەس ئىكەن. شۇنداقتىمۇ ئەۋلىيا سەپەرگە جاب-
دۇنۇپتۇ، ئەمما نەرسە ـ كېرەكنى ناھايىتى ئاز ئاپتۇ. چۈن-
كى، يۈكنى بەك ئېغىر ئارتىۋالسا يولدا قولايسىزلىق كېلىپ
چىقىشىدىن ئەنسىرەپتۇ.

ئۇ كېتىۋېتىپ ئالدى تەرەپتە ئون ياشلار چامىسىدىكى
بىر قىزنىڭ سېمىز بىر بالىنى يۈدۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى، بالا
ئېغىر بولغاچقا، قىزچاقنىڭ ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ئاران قە-
دەم ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، تېزرەك مېڭىپ قىزغا
يېتىشىۋېلىپ:

— قىزىم، بۇنداق ئېغىر بالىنى يۈدۈۋېلىپ قانداق
مېڭىۋاتىسىز؟ — دەپتىكەن، قىزچاق ئۇنىڭ سۆزىدىن خاپا
بولۇپ:

— سىزنىڭ يۈدۈۋالغىنىڭىز سىز ئۈچۈن بىر يۈك، مې-
نىڭ يۈدۈۋالغىنىم بولسا يۈك ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ ئۇكىسى،
مەن ئۇنىڭغا ئامراق، — دەپتۇ.

بۇ ئاددىيغىنا بىر ئېغىز گەپ ئەۋلىيانىڭ قەلبىنى لەر-
زىگە ساپتۇ.

راست، قىزچاق توغرا ئېيتىدۇ، گەرچە ئىككىلەن يۈ-
دۈۋالغان نەرسىنىڭ ئېغىرلىقى ئوخشاش بولمىسىمۇ، ئەمەلى-
يەتتە ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەرق بار. سىز مەيلى بىر بوپنى
يۈدۈۋېلىڭ ياكى ئۇكىڭىزنى يۈدۈۋېلىڭ، ئۇلارنىڭ ئېغىرلىقى
تارازىدا ئوخشاش چىقىدۇ، لېكىن مېھىر ـ مۇھەببەت تارازىدا
ئۆلچىگىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس، مۇھەببەت يۈكنى يەڭ-

گىلىتەلمىگىنى بىلەن، ئۇنىڭدىن كېلىدىغان بىسىمنى تۇ-
گىتەلەيدۇ، چۈنكى مۇھەببەتتىن كېلىدىغان ھەر قانداق ئىن-
كاس گۈزەل بولىدۇ.

ئىشەنچلىك دادا

بىر ئادەم چۈشىدە خۇدانىڭ ئۆز ئوغلىنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇغانلىقىنى كۆرۈپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئوغلىنى ئورمانلىققا ئاپىرىپ ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بوپتۇ. ئوغلى ئەزەلدىن ئورمانلىققا بېرىپ باقمىغاچقا، دادىسىنىڭ ئورمانلىققا ئاپىرىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ بەك خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. ئوغلى شۇ كۈنى تۈن نىسپى بىلەن ئويغىنىپ:

— دادا، ئورمانلىققا نېمە قىلغىلى بارىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئىنتايىن تەڭلىكتە قاپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ يۈرەك پارىسىنى ئۆز قولى بىلەن ئۆلتۈرمەكچى، ئەمما ئوغلى بولسا بۈنىڭدىن بىخەۋەر ئورمانلىققا بارىدىغان بولدۇم دەپ خۇش بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇ ئادەم ئاخىرى قىلىدىغان باشقا گەپ تاپالماي:

— بالام، خۇددى مەن سېنىڭ داداڭ بولغاندەك، خۇدا بىزنىڭ ئىگىمىز، — دەپتىكەن، ئوغلى:

— دادا، سەن نېمىلا دېسەڭ، مەن ئىشىنىمەن، — دەپتۇ.

ئەتىسى دادا - بالا ئىككىيلەن ئورمانلىققا بېرىپتۇ. دادىسى شەمشەر بىلىسە ئوغلى ياردەملىشىپتۇ، بۇنى كۆرۈپ ئۇ ئادەمنىڭ يۈرىكى تېخىمۇ ئېچىشىپ، گويا بىرى داغمال بىلەن داغلاۋاتقاندەك ئازابلىنىپ كېتىپتۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇ

قاراردىن يېنىۋېلىشقا ئامالسىز ئىكەن. ئوغلى يەنە:

— دادا سەن بۇ پىچاقنى بىلەپ نېمە قىلماقچى؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئامالسىز قالغان دادا:

— ئوغلۇم، مەن سېنى ئۆلتۈرمەكچى، — دەپتۇ. ئوغلى بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ ھەم خۇشال ھالدا:

— دادا، مەن ساڭا خۇددى سەن خۇداغا ئىشەنگەندەك ئىشىنىمەن، — دەپتۇ.

مۇنازىرىنىڭ كۈچى

— بىرى پاكىز، بىرى مەينەت ئىككى ئادەم بار ئىكەن. ئىككىلىسى دەريا بويىغا مېڭىپتۇ، ئۇلارنىڭ قايسىسى يۇيۇنىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇستازى.

— مەينىتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ شاگىرتى.

— خاتالاشتىڭ، مەينەت ئادەم مەينەتچىلىككە كۆنۈپ كەتكەن تۇرسا، ئۇ ھەرگىزمۇ يۇيۇنمايدۇ، پاكىز ئادەم مەينەت بولۇپ كەتمەسلىك ئۈچۈن يۇيۇنىدۇ، — دەپتۇ ئۇستازى ھەم ئارقىدىنلا، — يەنە ئويلاپ بېقىڭلار، پاكىز ئادەم بىلەن مەينەت ئادەم تەڭلا دەريا بويىغا بارسا، قايسىسى يۇيۇنىدۇ؟ — دەپتىكەن، شاگىرتى:

— بۇنى بىلىش ئوڭاي گەپقۇ، پاكىز ئادەم داۋاملىق پاكىز بولۇشنى ئويلايدۇ، شۇڭا پاكىز يۇيۇنىدۇ، — دەپتۇ.

— ياق، ئۇ ئەسلىدىنلا پاكىز تۇرسا، يەنە نېمىدەپ يۇيۇنغۇدەك، بەلكى مەينەت ئادەم پاكىزلىنىشنى ئويلاپ يۇيۇنۇشى مۇمكىن، — ئارقىدىن ئۇستازى يەنە، — بىز يەنە بىر قاراپ باقايلى، ئىككىسى تەڭ دەريا بويىغا بارسا قايسىسى

يۇيۇنىدۇ؟ — دەپتۇ.
بۇ قېتىم شاگىرتى ئەمدى بۇ ئىشنىڭ قانۇنىيىتىنى ئىدىگىلىۋالدىم دەپ ئويلىغاچقا، ئۆزىگە ناھايىتى ئىشەنگەن ھالدا:
— ھەر ئىككىسى يۇيۇنىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. لېكىن، ئۇستازى ئويلىمىغان يەردىن:
— ھېچقايىسىسى يۇيۇنمايدۇ، ئۇلار نېمىشقا يۇيۇنغۇدەك، چۈنكى ئۇلارنىڭ بىرى ئەسلىدىلا پاكىز، يەنە بىرى مەينەتچىلىككە كۆنۈپ كەتكەن، — دەپتۇ.

تىل قېلىپ چىشنىڭ يوقلىشى

ئېيتىلىشىچە، چاڭ زۇڭ لاۋزىنىڭ ئۇستازى ئىكەن. بىر قېتىم چاڭ زۇڭ ئاغرىپ قېلىپ، لاۋزى ئۇنى يوقلاپ بېرىپتىكەن، چاڭ زۇڭ ئاغزىنى ئېچىپ، لاۋزىغا:
— تىلىم بارمىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ. لاۋزى:
— بار ئىكەن، — دەپتۇ. چاڭ زۇڭ يەنە:
— چىشىمچۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. لاۋزى قاراپ بېقىپ:
— يوق ئىكەن، — دەپتۇ.
— بۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلۈكىنى بىلدىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ چاڭ زۇڭ.
لاۋزى:
— تىلنىڭ قېلىشى، ئۇنىڭ يۇمشاق بولغانلىقىدىن. ئەكسىچە چىشنىڭ قالمىغانلىقى، ئۇنىڭ قاتتىق بولغانلىقىدىن، توغرىمۇ؟ — دەپتۇ.
چاڭ زۇڭ كۈلۈپ كېتىپ:
— ھەببەللى، دەل شۇنداق، — دەپتۇ.

كېيىن لاۋزى مۇشۇ ئاساستا يۇمشاق ئارقىلىق قاتتىقنى يېڭىشتەك بىر خىل تۇرمۇش پەلسەپىسىنى ئوتتۇرىغا قويغانىكەن. شۇنىڭ بىلەن، كېيىنكى ۋاقىتلاردا بەزى كىشىلەر بوخىل ئۇسۇل ئارقىلىق ئۆزىنى قوغداپ، قاتتىقلىق قىلىپ ۋەيران بولۇشتەك تەقدىردىن ئامان قالغانىكەن.

قۇلۇپنىڭ سىرى

ئىقتىدارلىق بىر ۋەزىر ۋاپات بوپتۇ. بۇ ۋەزىر ئاجايىپ دانا بولۇپلا قالماستىن، يەنە مەشھۇر دىپلومات بولغاچقا، ئۇنىڭ ئورنىنى باسىدىغان ئادەم تېپىش ناھايىتى قىيىنغا چۈشۈپتۇ. مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا بەگ - سىياھلار ئەۋەتىلىپتۇ. ئەڭ ئاخىرىدا ئۈچ ئادەم تېپىلىپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى مەشھۇر ماتېماتىك ئىكەن، ئۇ ھەر قانداق ماتېماتىكا مەسىلىلىرىنى ھەل قىلالايدىكەن. ماتېماتىكا ھەممە پەنلەر ئىچىدىكى مۇتلەق نوپۇزلۇق پەن، باشقا پەنلەر ئۇنىڭ شاخچىلىرى، شۇڭلاشقا ئۇ بارلىق پەنلەرنىڭ ئانىسى دەپ قارىلىدۇ، يەنە بىرى مەشھۇر پەيلاسوپ ئىكەن، ئۇ يەنە سېھىرگەرلىكمۇ قىلالايدىكەن. سېھىر - ئەپسۇن بىلەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى يارىتالايدىكەن، بىراق قولىدا ھېچنېمىسى يوق ئىكەن، ئۇ يەنە ھەر خىل ھەرپلەرنى قۇراشتۇرۇپ، سىزگە بىر ئەمەلىي تۈيغۇ بېرىدىكەن، ھالبۇكى كېيىن ئۇنىڭدىن ھېچبىر ئەسەر قالمايدىكەن. ئۇلار تاپقان ئۈچىنچى ئادەم بىر روھانىي بولۇپ، خۇداغا ئىشىنىدىكەن، ھەر كۈنى باش كۆتۈرمەي ئىبادەت قىلىدىكەن.

بۇ ئۈچ ئادەم ئوردىغا كەپتۇ. پادىشاھ ئۇلارغا:

— ئوبدان ئارام ئېلىپ تەييارلىق قىلغۇچىلىشىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئۈچ كۈن مۆھلەت بېرەي، تۆتىنچى كۈنى ئەتىگەندە ئوردىغا كېلىپ ئىمتىھان بېرىسىلەر، ئاراڭلاردىن ئەڭ ئەقىللىق بىرەيلەن تاللىنىپ ماڭا ۋەزىر بولىدۇ، — دەپتۇ.

ئۇلار ھەر قايسىسى ئۆزىنىڭ ئۇسۇلى بويىچە تەييارلىق قىلىشقا باشلاپتۇ، ئۇلارغا نىسبەتەن ئۈچ كۈن بەكلا ئازلىق قىلىدىكەن. چۈنكى، ماتېماتىك مۇشۇ ۋاقىت ئىچىدە نۇرغۇن تەجرىبە ئىشلىمىسە، ھېسابلاش ئۇسۇللىرى ئۈستىدە ئىزدەنمىسە بولمايدىكەن. شۇڭا ئۇ ئۈچ كۈن ئۇخلىماپتۇ، تاماقمۇ يېمەپتۇ. ئۇ مۇشۇ قېتىم تاللىنىپلا قالسا ئۆمۈر بويى ھېچنېمىدىن غەم يېمەي ئۆتىدىغانلىقىنى بىلىدىكەن، شۇڭا ئىمتىھانغا چوقۇم پۇختا تەييارلىق قىلىش قارارىغا كەلگەنىكەن. پەيلاسوپمۇ ئىمتىھانغا قانداق تەييارلىق قىلىش ھەققىدە ئويلىنىشقا باشلاپتۇ، پەقەت روھانىيلا خاتىرجەم ھالدا ئۇيقۇسىنى ئۇخلاپ، گېلىدىن ئۆتكەننى يەپ، ئىبادەتتىن كېيىن سەيلە قىلىپ يۈرۈپتۇ. چۈنكى، روھانىي ئۈچۈن كەلگۈسىدىن غەم يېيىش ھاجەتسىز، ئاخىرقى ئىمتىھان دېگەنلەرنىڭمۇ ئەھمىيىتى يوق، چۈنكى تەڭرى ئاتا قىلغان ھەر بىر سېكۇنت ۋاقىتنىڭ ئۆزى بىر ئىمتىھان، ئىش شۇنداق تۇرسا ئۇ نېمىگە تەييارلىق قىلىدۇ؟

ئۈچ كۈن مۆھلەت توشۇپ، ئۇلار ئوردىغا ئىمتىھان بېرىشكە ماڭغاندا، ماتېماتىك پۈتلىرىنى سۆرەپ ئاران - ئاران مېڭىپتۇ، چۈنكى ئۇ تەجرىبىنى كۆپ ئىشلەپ كەتكەچكە كاللىسى قالايمىقانلىشىپ چارچاپ يىقىلىپ قالاي دېگەنىكەن. تولا ئويلاپ، تولا مۇنازىرە قىلغانلىقتىن پەيلاسوپنىڭمۇ پىكرى قالايمىقانلىشىپتۇ، پەقەت روھانىيلا خۇشال - خۇرام ھالدا

ئەتراپىغا قاراپ، قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرىغا قۇلاق سالغاچ مېڭىپتۇ. ئۇ بۇ قېتىمقى ئىمتىھان ئارقىلىق بىرەر نەرسىگە ئېرىشىش خىيالىدا بولمىغاچقا ھېچنېمىدىن ئەنسى-رىمەپتۇ. ئۇنىڭ مەقسىتى پەقەت ئوردىغا بارغاندىن كېيىن قانداق ئىش يۈز بېرىدىغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئىكەن.

ئۇلار ئوردىغا كەپتۇ، پادىشاھ ئالاھىدە بىر ئىمتىھان سوئالىنى چىقىرىپ ئۇلارنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن، ئۇ ئۇچەي-لەنگەن مۇنداق دەپتۇ:

— سىلەرنى بىر ئۆيگە ئەكىرىپ قۇلۇپ سېلىپ قويىد-مىز، قۇلۇپنىڭ ئۈستىدە نۇرغۇن رەقەم بار، لېكىن ئاچقۇچ يوق، ئاشۇ رەقەملەرنى بەلگىلىك ئۇسۇل بىلەن تىزىپ چىقسا ئىشىك ئېچىلىدۇ. بىرىنچى بولۇپ ئۆيدىن چىققان ئادەم ۋە-زىرلىككە تاللىنىدۇ.

ئىمتىھان باشلىنىپتۇ، ماتېماتىك دەرھال قەغەز - قە-لەمنى ئېلىپ بىر مۇنچە مەسىلىلەرنى تىزىپ ھېسابلاپتۇ، ئاندىن قۇلۇپ ئۈستىدىكى رەقەملەرگە قاراپتۇ، كۆزىتىپتۇ، بىر ئازمۇ ۋاقىتنى ئىسراپ قىلماپتۇ، پەيلاسوپمۇ كۆزىنى يۇ-مۇپ ئۆز ئۇسۇلى بويىچە پىكىر قىلىشقا باشلاپتۇ: «بۇ بىر يېڭى مەسىلىكەن، بۇنى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟» دەپ ئويلاپتۇ. ھېلىقى روھانىي بولسا قۇلۇپقا قاراپمۇ قويماپتۇ، چۈنكى ئۇ ئۆزىنىڭ نە ماتېماتىكىلىق مەسىلىلەر، نە پەلسەپە-ۋى پىكىردىن قىلچە خەۋىرى يوقلۇقىنى، كاللىسىنى ھەر قانچە قاتۇرسىمۇ بەرىبىر ھېچ ئىش قىلالمايدىغىنىنى بىلى-دىكەن. شۇڭا ئۇ بۇلۇڭغا بېرىپ، جىممىدە ئولتۇرۇپ خۇداغا ئىلتىجا قىپتۇ، ھېلىقى ئىككىيلەن ئۇنىڭ بۇ قىلىقىغا قاراپ ياخشى بولدى، ئىش ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىلا بىر تەرەپ بو-

لىدىغان بولدى، دەپ ئويلاپتۇ. ئەمما، ئۇلار تۇيۇقسىز روھا-نىينىڭ ئۆيدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى، ئىشكىنىڭ ئوچۇق تۇرغانلىقىنى بايقاپ ھاڭ- تاڭ بولغىنىچە ئولتۇرۇپلا قاپتۇ. دەل شۇ چاغدا پادىشاھ ئۆيگە كىرىپ:

— سىلەر بۇ يەردە يەنە نېمە قىلماقچى؟ ئىمتىھان ئا-خىرلاشتى، ئۇ بىرىنچى بولۇپ ئۆيدىن چىقىپ بولدى، — دەپتۇ.

ئۇلار روھانىينىڭ ھېچ ئىش قىلماي ئولتۇرغىنىنى بىلـ-گەچكە، قانداق چىقىپ كەتكىنىنى بىلگۈسى كېلىپ، ئوردى-دىن قايتقۇچە روھانىيدىن ئىشنىڭ جەريانىنى سوراپتۇ.

— مەن ئولتۇردۇم، دۇئا قىلدىم، كۆڭلۈم ماڭا: «ھاما-قەتكەنسەن، بېرىپ قاراپ باق، ئىشىك تاقاق ئەمەس» دېدى. شۇنىڭ بىلەن، ئىشىككە باردىم، ئىشىك سولانمىغانىكەن، ھەل قىلىدىغان مەسىلىمۇ يوق ئىكەن. شۇڭلاشقا، مەن چىقىپ كەتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇ.

تەركىدۇنىيا زاھىت

بۇرۇن بىر ئادەم تاۋاپچىلارغا قوشۇلۇپ، بىر مەشھۇر تەركىدۇنىيا كىشىنى زىيارەت قىلىپ، ئۇنىڭدىن مۇنداق بىر مەسىلىنى سوراپتۇ:

— ھەزرىتىم، ئەگەر سىزنىڭ بىر كۈنلۈك ئۆمرىڭىز قالغان بولسا، سىز بۇ كۈننى قانداق ئۆتكۈزەتتىڭىز؟

ئۇنىڭ سوئالىنى ئاڭلىغان بوۋاي ئاپئاق ئۇزۇن ساقىلىـ-نى سىلاپ قويۇپ:

— ئالدى بىلەن ئەتىگەنلىك ئىبادىتىمنى قىلىمەن، ئاز-

دىن بىر چەينەك چاي دەملەيمەن، ئاندىن ھويلىغا چىقىپ ئوت ئوتايمەن، كېيىن كوچىغا چىقىپ قوشنىلىرىمنى يوقلايمەن، ئاندىن قايتىپ بىر ئاز ئۇخلىشىم مۇمكىن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— تۇرۇپ تۇرۇڭ، سىز ئادەتتىمۇ كۈنلىرىڭىزنى مۇشۇنداق ئۆتكۈزەمسىزغۇ؟ — دەپ گەپ ئارىلاپتۇ بىر تاۋاپچى.

— شۇنداق، نېمە ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى بىر كۈننى باشقا كۈنلەرگە ئوخشاش ئۆتكۈزسەك بولمىغۇدەك؟ — دەپتۇ بوۋاي.

— بۇ كۈن باشقا ھەر قانداق كۈندىن مۇھىم، چۈنكى ئۇ ئۆلۈم كۈنى، بۇ كۈن ئۈچ يۈز ئاتمىش بەش كۈننىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان، ئۇنىڭ ھېچقانداق شەپىسىمۇ، بەلگىسىمۇ يوق، ئەمما ھېچقايسىمىز بىر يىلدىكى ئۈچ يۈز ئاتمىش بەش كۈننىڭ ئىچىدە ئۇ كۈننى يوق دېيەلمەيمىز.

روزېنتال تەسىرى

پسىخولوگىيىدە روزېنتال تەسىرى دەيدىغان بىر ئۇقۇم بار، خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى روزېنتال تەربىيە ئۇقۇمى ھەققىدىكى مۇنداق بىر تەجرىبىنى ئىشلىگەن. ئۇ بىر توپ چاشقاننى ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈپ، A گۇرۇپپىدىنى بىر تەجرىبە خادىمىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا:

— بۇ بىر توپ چاشقان ناھايىتى ئەقىللىق، ياخشى مەشىق قىلدۇر، — دېگەن. B گۇرۇپپىنى يەنە بىر تەجرىبە خادىمىغا تاپشۇرۇپ ئۇنىڭغا:

— بۇلار ئەقلىي ئىقتىدارى ئادەتتىكىدەك چاشقان، — دېگەن.

ئىككى تەجرىبە خادىمى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا بۇ ئىككى توپ چاشقاننى مەشىق قىلدۇرغان. بىر مەزگىلدىن كېيىن، بۇ ئىككى توپ چاشقاندىن ئەقلىي ئىقتىدار سىنىقى ئېلىنـ ـغان. سىناق ئۇسۇلى چاشقانلارنى سىرلىق ئورددىن ئۆتكۈ ـ زۈش بولۇپ، بۇ تەقلىدىي ئوردىنىڭ ئىچى ئىنتايىن مۇرەك ـ كەپ، چاشقانلار ماڭدامدا بىر تامغا ئۇسۇۋالىدىغان بولغاچقا، بەلگىلىك ئەستە ساقلاش ئىقتىدارى، ئەقلىي ئىقتىدارى بار چاشقانلارلا بۇ ئوردىدىن چىقىپ كېتەلەيدىكەن. تەجرىبە نە ـ تىجىسىدە A گۇرۇپپىدىكى چاشقانلارنىڭ ھەممىسى سىرلىق ئوردىدىن بالدۇر چىقىپ، B گۇرۇپپىدىكى چاشقانلاردىن ئە ـ قىللىق ئىكەنلىكى ئىسپاتلىنىپتۇ. بۇ ئىشتىن كېيىن پرو ـ فېسسور ئەمەلىيەتتە بۇ ئىككى گۇرۇپپا چاشقاننى گۇرۇپپىغا ئايرىغاندا ئەقلىي ئىقتىدارىغا قارىماستىن خالىغانچە ئايرد ـ غانلىقىنى ئېيتقان. ئالدىدىكى بىر گۇرۇپپا چاشقاننى تەجرىبە خادىمى A غا، كەينىدىكى بىر گۇرۇپپا چاشقاننى ئەقلىي ئىقتىدارى ئادەتتىكىچە دەپ تەجرىبە خادىمى B غا بەرگەنىكەن.

تەجرىبە خادىمى A گۇرۇپپىدىكى چاشقانلارنى ئەقىللىق دەپ قارىغاچقا، ئەقىللىق چاشقانلارنى مەشىق قىلدۇرىدىغان ئۇسۇل بويىچە مەشىق قىلدۇرغان. نەتىجىدە بۇ چاشقانلار راستىنلا ئەقىللىق چاشقانلارغا ئايلانغان. يەنە بىر گۇرۇپپا چاشقاننى تەجرىبە خادىمى B غا بەرگەندە، ئەكسىچە دۆت دەپ بەرگەچكە، ئۇ بۇ چاشقانلارنى دۆت چاشقانلارنى مەشىق قىلـ ـدۇرىدىغان ئۇسۇل بويىچە مەشىق قىلدۇرغان، چاشقانلارمۇ راستىنلا دۆتلىشىپ قالغان.

ھەزرىتى مۇسانىڭ بىر قولى

ھەزرىتى مۇسا تانىبودىكى بىر مەسچىتتە تۇرىدىكەن. ئۇنىڭ ئۇممەتلىرىدىن بىرسى ئۇنىڭغا ئايالىنىڭ بەكلا بېخىل ئىكەنلىكىدىن شىكايەت قىپتۇ. بىر كۈنى ھەزرىتى مۇسا ئۇنىڭ ئايالىنى يوقلاپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئالدىدا مۇشتۇمىنى تۈگۈپتۇ. بۇ ئايال ھەيران بولۇپ:

— بۇ نېمە قىلغانلىرى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەگەر مۇشتۇمۇم مەڭگۈ مۇشۇنداق تۇرسا، ھەرگىز ئاچمىسام، سىز بۇنى نېمە دەپ ئاتايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ ھەزرىتى مۇسا.

— غەلىتىلىك، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئايال.

كەينىدىن ئۇ ئايالنىڭ كۆز ئالدىدا ئالىقىنىنى ئېچىپ:

— ئەگەر بۇ قولۇم مەڭگۈ مۇشۇنداق تۇرسا، سىز ئۇنى يەنە نېمە دەپ ئاتايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يەنىلا غەلىتىلىكقۇ؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇ ئايال.

— سىز مۇشۇ نۇقتىنى ياخشى چۈشەنسىڭىزلا، ياخشى بىر كۆيۈمچان ھەمراھ بولالايسىز، — دەپتۇ ھەزرىتى مۇسا.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئايال ئېرىنىڭ خىزمىتىنى ياخشى قىلىپ، پەرزەنتىنى ئوبدان تەربىيىلەپ ئۆتۈپتۇ. ئۆيىنى تېجەشلىك بىلەن تۇتقاندىن سىرت، خەير - ئېھسان قىلىشنىمۇ ئۆگىنىپتۇ.

ۋاز كەچكەندىكى چىقىش يولى

ئافرىقىدىكى يەرلىكلەرنىڭ ئىت باش مايمۇننى تۇتىدىغان

ئۆزگىچە بىر ئۇسۇلى بار: مۆكۈپ تۇرغان ئىت باش مايمۇنغا ئۇ ياخشى كۆرىدىغان يېمەكلىكنى مەقسەتلىك ھالدا كۆرسە-تىپ ئاغزى كىچىك، ئىچى يوغان ئۆڭكۈرگە قويۇپ قويىدۇ. ئادەم ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن، ئىت باش مايمۇن يوگۇرگى-نىچە كېلىپ، قولىنى ئۆڭكۈرگە تىقىپ يېمەكلىكنى چىڭ تۇتىدۇ. ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزى كىچىك بولغاچقا مۇشتۇمىنى تۈ-گۈۋالغان مايمۇن قولىنى تارتىپ چىقىرىشقا ئامالسىز قالى-دۇ. بۇ چاغدا ئوۋچى ئالدىرىماستىن كېلىپ، ئوۋنى ئېلىپ كېتىدۇ، ئۇنىڭ قېچىپ كېتىشىدىن ئەسلا ئەندىشە قىلمايدۇ. چۈنكى، ئىت باش مايمۇن ئۇ يېيىشلىك يېمەكلىككە چىدى-مايدۇ، قانچە جىددىيلەشكەنسېرى يېمەكلىكنى تېخىمۇ چىڭ تۇتۇپ، قولىنى چىقىرىشقا تېخىمۇ ئامالسىز قالىدۇ.

بۇ ھېكايىنى ئاڭلىغان ئادەم ئىختىيارسىز «قالتىس» دەپ تاشلايدۇ. «قالتىس» دېگەن بۇ سۆز شۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتىلغان-كى، بۇ ھېكايىنى ئاڭلىغان ئادەم ئاشۇ ئادەمسىمان ھايۋانلار-نىڭ ۋۇجۇدىدىن ئىنسانلارنىڭ پسىخىكىسىنى بايقىغان. ئەمە-لىيەتتە، ئىت باش مايمۇنلار ئاشۇ كىچىككىنە يېمەكلىكتىن ۋاز كەچسىلا قېچىپ كېتەلەيدۇ، لېكىن ئۇلار ئۇنداق قىلماي-دۇ، مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، ئىت باش مايمۇننى ئادەمگە ئوخشايدۇ دېسەكمۇ، ئادەمنى ئىت باش مايمۇنغا ئوخشايدۇ دې-سەكمۇ بولىدۇ. ئىت باش مايمۇننىڭ كۆپىنچە ھەرىكەتلىرى غەرەزسىز، تۇغما قابىلىيەت بولۇپ، ئۇنىڭ رايىغا باقمايدۇ. ئەگەر ئادەممۇ ئىت باش مايمۇندەك پايدىنىلا كۆرۈپ، زىياننى كۆرمەي، كۆز ئالدىدىكى ئازغىنە مەنپەئەتتىن قول ئۈزگىلى ئۇنىمىسا، ئاشۇ ئىت باش مايمۇندەك ئاقىۋەتتىن قېچىپ قۇ-تۇلالمايدۇ.

كونىلاردا: «كۆڭلۈڭنى كەڭ تۇتساڭ، جاھان كەڭ بىلىنەر» دەيدىغان سۆز بار. سۆيگۈنىدىن ئايرىلىپ قالغانلار ئۆزىنى تاشلىۋەتكەن شۇ سۆيگۈنىدىن ۋاز كېچەلىگەن بولسا، ھوش ـ كاللىسىنى يوقىتىپ ساراڭغا ئوخشاپ قالارمىدى؟ ئىشسىز قالغانلار كاللىسىدىكى قاتمال كەسىپ تاللاش قارىشىدىن ۋاز كېچەلىگەن بولسا، كۈن بويى تەلەيسىزلىكىدىن ئاغرىنىپ روھسىزلىنىپ يۈرەرمىدى؟ قىمارۋاز تەلەي سىناش خىيالىدىن ۋاز كېچەلىگەن بولسا، پۇتۇن بىساتىدىن ئايرىلىپ قالارمىدى؟ زەھەرگە خۇمار بولۇپ قالغانلار خىرويىنىدىن ۋاز كېچەلىگەن بولسا، تىرىك مۇردىغا ئايلىنىپ ئۆزىنى ئۆزى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرەرمىدى؟ قانۇننى كۆزگە ئىلمايدىغان پارىخورلار «پۇل»دىن ئىبارەت بۇ ئېزىتقۇنىڭ ئازدۇرۇشىنى رەت قىلالىغان بولسا، تۈرمىلەرگە كىرەرمىدى؟ ھەتتا قىممەتلىك جېنىدىنمۇ ئايرىلىپ قالارمىدى؟

قانائەتلىنىش ۋە قانائەتلەنمەسلىك

ئۆزۈن يىل بىر ئۇستىدىن ھۈنەر ئۆگەنگەن شاگىرت كۆڭلىدە: «ئەمدى ئۇستامنىڭ بارلىق ھۈنەرلىرىنى ئۆگىنىپ بولدۇم» دەپ كۆڭلىدە قانائەت تېپىپ، ئۇستىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ئۇستام، مەن سىزنىڭ بارلىق ھۈنىرىڭىزنى پۈتۈنلەي ئۆگىنىپ بولدۇم، ئەمدى دۇكان ئايرىسام بولارمۇ؟ — دەپتۇ.

ئۇستا ئۆز ـ ئۆزىدىن قانائەت تېپىپ كېرىلىپ تۇرغان شاگىرتىدىن:

— قانداق بولسا ھەممىنى ئۆگىنىپ بولغان بولىدۇ؟ —

دەپ سوراپتىكەن، شاگىرت:
— بۇ خۇددى لىق تولغان كوپكە يەنە باشقا نەرسە قاچىلىغىلى بولمىغاندەكلا ئىش، — دەپتۇ.
— ئۇنداقتا بىر ئىدىشقا تاش قاچىلاپ كەلگىن، — دەپتۇ ئۇستازى.
شاگىرتى شۇ بويىچە قىپتۇ.
— لىق تولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇستاز.
— تولدى، — دەپتۇ شاگىرتى.
ئۇستاز بىر كەتمەن قۇمنى ئىدىشقا قۇيۇپتۇ، قۇم ئىدىشقا سىڭىپ كېتىپتۇ.
— تولدىمۇ؟ — دەپ يەنە سوراپتۇ ئۇستازى.
— تولدى، — دەپتۇ شاگىرتى.
ئۇستاز ئىدىشقا يەنە بىر چۆگۈن سۇ قويۇپتۇ، سۇ تېشىپ كەتمەپتۇ.
— تولدىمۇ؟ — دەپتۇ ئۇستازى يەنە.
يۇقىرىقى ھېكايىدە ئېيتىلغىنىدەك، تولۇش بىلەن تولماسلىق ئادەمنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىدىكى ئەڭ مۇھىم ئۆتكەل. ئادەم ياش ۋاقتىدا قانائەتلەنمەسلىك تۇيغۇسىنىڭ پايدىسىنى ھېس قىلالمايدۇ، ئۇنىڭ پايدىسىنى بىلىپ يەتكەندە بولسا، ئۆمرىنىڭ قىران چاغلىرى ئۆتۈپ كېتىدۇ ـ دە، قانائەتلەنمەسلىككىمۇ پۇرسەت قالمايدۇ.

چىرايلىق تاش

بىر كۈنى ئۇستاز كۆپ سوئال سورايدىغان بىر شاگىرتقا بىر چىرايلىق تاش بېرىپتۇ ھەمدە:

— سەن بۇنى بازارغا ئاپىرىپ نەچچە پۇلغا يارايدىغانلىقىنى بىلىپ باق، لېكىن سېتىۋەتمە، كۆپرەك كىشىلەردىن سوراپ باق، دىققەت قىلىپ كۆزەت، ئاندىن كېلىپ ماڭا نەچچە پۇلغا يارايدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەر. سەن ئالدى بىلەن كۆكتات بازىرىغا بېرىپ باققىن، — دەپتۇ.

شاگىرت كۆكتات بازىرىغا كەپتۇ، تاشنى كۆرگەن كىشىلەر بۇ تاشنى ئۆيگە تىزىپ قويسىمۇ، كىچىك باللار ئوينىسىمۇ ياكى باشقا بىرەر نەرسە قىلسىمۇ بولغۇدەك دەپ ئويلاپ، تاشقا باھا قويۇپتۇ، لېكىن باھاسى ئىككى رۇپىيىدىن ئون رۇپىيىگىچە بولۇپتۇ. شاگىرت كېلىپ بۇنى ئۇستازىغا دەپتۇ.

ئۇستازى:

— ئەمدى سەن ئالتۇن بازىرىغا بېرىپ، ئۇ يەردىكىلەردىن سوراپ باق، لېكىن تاشنى سېتىۋەتمە، باھاسىنى بىلىپ باقساڭلا بولدى، — دەپتۇ.

شاگىرت ئالتۇن بازىرىدىن قايتىپ كېلىپ، خۇشاللىقىنى باسالمىغان هالدا:

— ئۇ خەقلەر ئەقلىدىن ئازغانمۇ نېمە، قويغان باھاسى كۆكتات بازىرىدىكىلەرگە زادى ئوخشىمايدۇ، بەش يۈز رۇپىيىدىن مىڭ رۇپىيىگىچە باھا قويدى، بەزىلەر مىڭ رۇپىيىنى نەق ساناپ بەرمەكچى بولدى، — دەپتىكەن، ئۇستازى:

— سەن ئەمدى ئۈنچە - مەرۋايىت بازىرىغا بېرىپ باق، لېكىن قانچە يۇقىرى باھا قويسىمۇ تاشنى سېتىۋەتمە، — دەپتۇ.

شاگىرت بىر ئۈنچە - مەرۋايىت سودىگىرىنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ قويغان باھاسىنى ئاڭلاپ ئۆز قۇلىقىغا ئىشەن-

مەي قاپتۇ. چۈنكى ئۇ ھېلىقى تاشقا ئون مىڭ رۇپىيە باھا قويغانىكەن. شاگىرت ئۇنى ساتالمايدىغان بولغاچقا، ئۇ باھاغا ئۇنىماپتۇ. سودىگەر داۋاملىق ئۆرلەپ يۈز مىڭ رۇپىيىگىچە چىقىپتۇ، لېكىن شاگىرت يەنە: «مەن بۇنى ساتالمايمەن» دەپتۇ. ئۇنچە - مەرۋايىت سودىگىرى ئىككى يۈز مىڭ رۇپىيىگە ئۆرلەپتۇ، ئاخىرى:

— سەن بۇ تاشنى سېتىپلا بەرسەڭ، قانچە دېسەڭ شۇنچە بېرەي، — دەپتۇ.

— مەن بۇنى ساتالمايمەن، پەقەت باھاسىنى بىلىپ باقماقچى، — دەپتۇ شاگىرت.

ئۇ قولىقىدىن چاتاق چىققانلىقىنى ياكى ئۇنچە - مەرۋايىت سودىگىرىنىڭ ئېلىشىپ قالغانلىقىنى بىلەلمەپتۇ، چۈنكى بۇ باھا كۆكتات بازىرىدىكى باھا بىلەن ئاسمان - زېمىن پەرقلىنىدۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇ بازاردىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇستازى تاشنى قولىغا ئېلىپ:

— بىزنىڭ بۇنى سېتىش ئويىمىز يوق، بىراق سەن مۇشۇ ئارقىلىق بىر مەسىلىنى چۈشىنىۋالدىڭ، ھەممە ئىشنى باشقىلاردىن سوراپ، ئۆزۈڭ كاللا قاتۇرمىساڭ، ئاشۇ كۆكتات بازىرىدا ياشايدىغان كىشىلەردەك بولۇپ قالىسەن، مەسىلىلەرگە بولغان تونۇشۇڭمۇ شۇنچىلىكلا بولىدۇ. ئەگەر سەن ئالماسقا ئېرىشمەكچى بولىدىكەنسەن، سەندە چوقۇم تولۇق جاۋاھىرات ياكى ئالماسنى تونۇپ پەرق قىلالىغۇدەك ئەمەلىي تەجرىبە، دىت ۋە پاراسەت بولۇشى كېرەك. چىرايلىق بىر تال تاشنىڭ قىممىتىنى بىلىش ئۈچۈن چوقۇم شۇنى بايقىغۇدەك ئۆتكۈر كۆز بولۇشى كېرەك.

گۈزەللىك ۋە سەتلىك

بىر ئۆلىما شاگىرتلىرىنى ئېلىپ ساياھەتكە چىقىپتۇ، كەچتە ئۇلار بىر سارايغا چۈشۈپتۇ.

ئۇلار ساراي خوجايىنىدىن ئۇنىڭ ئىككى خوتۇنى بارلىقىنى، خوتۇنلىرىنىڭ بىرىنىڭ ھۆر - پەرىلەردەك گۈزەل، يەنە بىرىنىڭ ئالۋاستىدىن بەتتەر سەت ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ، بۇ ئاجايىپ ئىش توغرىسىدا غۇلغۇلىغا چۈشۈپتۇ.

شاگىرتلارنىڭ بەزىسى خوجايىن چىرايلىق ئايالىغا ئامراق دېسە، بەزىسى سەتىگە ئامراق دەپ، يەنە بەزىسى بولسا، ھەر ئىككىسىگە ئامراق ئەمەس دەپ تالاش - تارتىش قىلىشىپ قاپتۇ.

ئاخىرى ئۇلار بۇ ئىشنى ساراي خوجايىنىدىن سوراپتۇ. ساراي خوجايىنى:

— مەن سەت خوتۇنۇمغا ئامراق، چىرايلىق خوتۇنۇم بىلەن خوشۇم يوق، — دەپتۇ.

ساراي خوجايىنىنىڭ سەت خوتۇنىغا ئامراق، چىرايلىقىغا ئامراق ئەمەسلىكىگە شاگىرتلارنىڭ ئەقلى يەتمەي، سەۋەبىنى ئۇستازىدىن سوراپتۇ. ئۇستاز:

— ساراي خوجايىنى «گۈزەل» خوتۇنىنى ياخشى كۆرىدۇ، ھېلىقى چىرايى چىرايلىقى ئۆزىنىڭ چىرايىغا تەمەننا قويغاچقا، باشقىلارغا سەت كۆرۈنىدۇ، يەنە بىر خوتۇنى سەت بولسىمۇ، چىرايلىق خۇلقى - مىجەزى، ساپ، ساددا قەلبى بىلەن گۈزەل كۆرۈنىدۇ. سىلەر دەۋاتقان گۈزەللىك پەقەت تاشقى قىياپەت جەھەتتىكى گۈزەللىكتۇر. ئەمەلىيەتتە ئىچكى گۈ-

زەللىكلا ھەقىقىي گۈزەللىك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ـ دەپتۇ.

ھېلىقى چىرايلىق ئايال ئۆزىنى تولىمۇ گۈزەل دەپ ئويـ ـلىغاچقا، ئۆزىگە بەكلا تەمەننا قويىدىغان بولۇپ كەتكەن، بۇنداق ئادەم قانداقمۇ باشقىلارغا چىرايلىق كۆرۈنسۇن؟

مەغرۇرلۇق ئەسلىدە سەتلىك دېمەكتۇر.

ئوقۇتقۇچىنىڭ جاۋابى

پەلسەپە فاكۇلتېتىنىڭ بىر ئوقۇغۇچىسى كۆرگەنلا نەرسىگە ھەيران بولۇپ، توختىماستىن سوئال سوراپلا يۈرىدىكەن.

بىر كۈنى ئۇ سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئوقۇتقۇچىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

ــ مۇئەللىم، مەن سىزنىڭ جان ئۈزۈش ئالدىدا تۇرغانـ ـلىقىڭىزنى بىلىمەن، لېكىن سىز جان ئۈزۈشتىن ئىلگىرى سىزدىن بىر سوئالنى سورىۋالماقچىمەن، بۇنى بىلىۋالمىسام، بىر ئۆمۈر ئارماندا قېلىشىم مۇمكىن، ــ دەپتۇ.

ئوقۇتقۇچى ئىغىرلىشىپ كېتىۋاتقان قاپاقلىرىنى تەستە كۆتۈرۈپ، ئىنتايىن زەئىپ ئاۋازدا:

ــ ئېيتە، نېمىنى سورىماقچىدىڭ؟ ــ دەپتىكەن، ھېلىـ ـقى ئوقۇغۇچى:

ــ سىز ئۆلگەندىن كېيىن قەيەرگە بارىسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ئوقۇتقۇچى:

ــ ھېچ يەرگە بارمىساممۇ بولىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېـ ـرىپلا كۆزىنى يۇمۇپتۇ.

ئوقۇغۇچى ھېلىقى جاۋابنى بىر تەكرارلاپتۇ، لېكىن قا- نائەتلەنگەندەك بولماپتۇ.

ئەمەلىيەتتە، ئوقۇتقۇچى ئىنتايىن ئېنىق جاۋاب بەرگەن، لېكىن بۇنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىش ئۈچۈن خېلى يۇقىرى تە- پەككۇر ئىقتىدارى بولمىسا بولمايدۇ.

ھېچ يەرگە بېرىشمىنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق دېگەنلىكنىڭ ئۆزى ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ھەممە يەردە بار ئىكەنلىكىدىن دې- رەك بېرىدۇ ئەمەسمۇ؟ شۇنداق تۇرسا، ئۇنىڭ يەنە بىرەر يەرگە بېرىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ؟

تەڭرىنى مەنستمەسلىك

بىر مەشھۇر روھانىي ئۆزى يالغۇز تىنچ تۇرمۇشتىن ھۇ- زۇرلىنىپ يۈرۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، توساتتىن تەڭرىنىڭ ئەلچىسى ئۇنى ئىزدەپ كەپتۇ، ئەلچى:

— سېنىڭ ئىبادەتلىرىڭ تەڭرىنى تەسىرلەندۈردى، مەي- لى قانداق تەلىپىڭ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ ھەر قانداق ئارزۇ - ئىستىكىڭ بولسا شۇ زامان بەجا كەلتۈرىدۇ. قېنى، تەلىپىڭنى ئېيت، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان روھانىي بىر ھازا تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن:

— بۇ گەپنى بالدۇرراق دېگەن بولساڭ نەقەدەر ياخشى بولاتتى - ھە؟ قەلبىم ئارزۇ - ئىستەكلەرگە تولۇپ تۇرغان، نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئېرىشىشنى خىيال قىلغان چاغلىرىمدا يېنىمغا بىرەر قېتىم كېلىپمۇ قويمىدىڭ. مەن ھازىر كۆرگەن كۈنۈمگە شۈكرى قىلىپ ياشاۋاتىمەن، باشقا ئارزۇ - ئىستەك-

لىرىممۇ يوق. ھەتتا تەڭرىنىڭ مەۋجۇت ياكى ئەمەسلىكىگىمۇ پەرۋا قىلىپ كەتمەيمەن. توختىماي ئىبادەت قىلىشىم بولسا، مۇشۇنداق قىلىشنى توغرا دەپ قارىغانلىقىمدىن بولۇۋاتقان ئىش، مەن ھازىر ئۇ ھەقتە ئويلاشنى خالىمايدىغان بولۇپ قالدىم، كېيىنلىكىمنىڭ قانداق بولۇشى ماڭا نامەلۇم، ھازىر مېنىڭ ئويلايدىغىنىم پەقەت «بۈگۈن» دىنلا ئىبارەت. مەن بۈگۈندىن ئىنتايىن رازى، سەن تەڭرىگە مېنىڭ رەھمىتىمنى يەتكۈزۈپ قوي، — دەپتۇ.

— بۇ تەڭرىگە قىلىنغان ھاقارەت، تەڭرى سېنى بىرەر نەرسە تەلەپ قىلىدىغاندىكىن، چوقۇم تەلەپ قىلىشىڭ كېرەك، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ ئەلچى.

روھانىي ناھايىتى تەڭلىكتە قاپتۇ ۋە:

— ئەمىسە سەن دەپ باقە، مەن زادى نېمىنى تەلەپ قىلاي. مەن ھازىرقى كۈنلىرىمدىن شۇنداق رازى، سەن بېرىپ تەڭرىگە ئۇنىڭ بۇ مەرھەمىتىدىن ئىنتايىن تەسىرلەنگەنلىكىمنى ئېيتقىن، ھازىر مېنىڭ ھېچنېمىدىن غېمىم يوق، شۇنداق خۇشال ئۆتۈۋاتىمەن، — دەپتۇ.

لېكىن، ئەلچىمۇ:

— بۇنداق جاھىللىق قىلما، ئەدەپ يۈزىسىدىن بولسىمۇ بىرەر نېمە تەلەپ قىلغىن، — دەپ ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ.

ئاخىرى ئۇنىڭ بىلەن ئېيتىشىشۋېرىشنى خوپ كۆرمىگەن روھانىي:

— ئەگەر سەن گېپىڭدە بۇنداق چىڭ تۇرۇۋالساڭ، ئۇنداقتا سەن تەڭرىگە ئېيتقىن، ئۇ مېنى ئۆز ھالىمغا قويۇپ بەرسۇن، ماڭا شۈكۈر - قانائەت، خاتىرجەملىك ئاتا قىلسۇن، — دەپتۇ.

بېلىقچى بىلەن گۆھەر

تاڭ سەھەر، قۇياش تېخى كۆتۈرۈلمىگەن چاغدا، بىر بېلىقچى دەريا بويىغا بېلىق تۇتقىلى مېڭىپتۇ. كېتىۋېتىپ ئۇنىڭ پۇتى قاتتىق بىر نەرسىگە تېگىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئېڭىشىپ قاراپ بىر خالتا تاشنى كۆرۈپتۇ ـ دە، ئۇنى ئېلىۋاپتۇ. ئۇ تورلىرىنى بىر چەتكە تاشلاپ قويۇپ، قىرغاقتا كۈننىڭ چىقىشىنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ.

ئۇ ئىشىنى كۈن چىققاندا باشلايدىكەن، شۇڭا ئاڭغىچە قىلغۇدەك باشقا ئىش بولمىغاچقا، زېرىكىپ خالتىدىن بىر تاشنى ئېلىپ سۇغا ئېتىپتۇ. «چولتۇك» قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ خالتىدىن تاشلارنى ئېلىپ ئارقا ـ ئارقىدىن دەرياغا ئېتىۋېرىپتۇ.

بارا ـ بارا قۇياش كۆتۈرۈلۈپ، يەر ـ زېمىن يورۇشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا بېلىقچىنىڭ قولىدىكى خالتىدا پەقەت بىر تاللا تاش قالغانىكەن. ئۇ قولىدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر تال تاشنى سۇغا ئاتماقچى بولۇپ تۇرۇۋېتىپ، نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا قاراپ ساپتۇ، قاراپتىيۇ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي:

— ۋاي، بۇ گۆھەركەن ئەمەسمۇ، — دەپ ۋارقىرىۋېتىپتۇ. ئەسلىدە ئۇ گىرىمسەن قاراڭغۇلۇقتا ئاڭقىرالماستىن بىر خالتا گۆھەرنى دەرياغا ئېتىۋەتكەنىكەن. بۇ نەقەدەر زور زىيان ـ ھە ! بېلىقچى قولىدىكى بىر تال گۆھەرگە قارىغىنىچە پۇشايماندىن ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي مەيدىسىگە مۇشتلاپتۇ، يەردە دومىلاپ يىغلاپ ئەس ـ ھوشىنى يوقىتاي دەپتۇ.

ئەسلىدە ئۇنىڭغا تاسادىپىي ئۇچراپ قالغان بۇ بايلىق بې-
لىقچىنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئۆمۈر بويى باياشات تۇر-
مۇش كەچۈرۈشىگە يېتىپ ئاشاتتى، ھالبۇكى ئۇ بىخەستەلى-
كىدىن ئۇنى قولدىن چىقىرىپ قويدى، شۇنداقتىمۇ ئۇنى يە-
نىلا تەلەيلىك دېيىشكە بولىدۇ، چۈنكى ئۇ ھېچبولمىغاندا بىر
تال گۆھەرنى بولسىمۇ ئېلىپ قالالىدى، ئەڭ ئاخىرقى بىر تال
گۆھەرنى تاشلىۋېتىشتىن ئىلگىرى تاڭ يورۇغاچقا، ئۇنى پەرق
ئېتەلىدى.

تۇرمۇشتا قانچىلىك ئادەم بېلىقچىدەك قولىدىكى ئەڭ
ئاخىرقى بىر تال گۆھەرنى ساقلاپ قالالايدۇ دەيسىز؟

ھاياتمۇ خۇددى ئاشۇ يورۇپ كېتىۋاتقان تاڭغا ئوخشاش
تېزلا ئۆتۈپ كېتىدۇ. بىز ھاياتتىن ئىبارەت بۇ قىممەتلىك
گۆھەرنىڭ كۆپ قىسمىنى ئىسراپ قىلىۋەتتۇق، پايدىلىنىشقا
تېگىشلىك ئېسىل پۇرسەتلەرنى قولدىن بېرىپ قويدۇق، ئۇ-
نىڭدىن ئوبدان پايدىلىنىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى تونۇغاندا بولسا،
چۆچۈگەن ھالدا ھايات كېمىمىزنىڭ ماماتلىقتىن ئىبارەت بۇ
قىرغاققا يېقىنلاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدۇق. مانا بۇ ھايات-
تىكى بىر ئاچچىق ساۋاق.

پۇرسەت

بىر يىگىت باي بولۇشنى خىيال قىلىۋېرىپ، سەۋدايى
بولۇپ قالايلا دەپتۇ. ئۇ قەيەردە باي بولۇشنىڭ يولى بارلىقىنى
ئاڭلىسا، يولنى يىراق كۆرمەي، ھېرىپ - چارچىغىنىغا قارى-
ماي شۇ يەرگە بېرىپ تەلىيىنى سىناپ كۆرىدىكەن. بىر كۈ-
نى، ئۇ يېقىن ئەتراپتىكى تاغدا بىر بوۋاي بارلىقىنى، ئۇ بوۋاي

بىلەن كۆرۈشەلىگەن ئادەمنىڭ ھەر قانداق تەلىپى ئىجابەت بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ يۈك ـ تاقلىرى-نى ئېلىپ كېچىلەپ يۈرۈپ تاغقا چىقىپتۇ. ئۇ بوۋايىنى تۆت-تۇغرا بەش كۈن ساقلاپ، ئاخىرى ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ، قىممەتلىك جاۋاھىراتلاردىن بىر ئاز ئاتا قىلىشىنى تىلەپتۇ.

بوۋاي ئۇنىڭغا:

— سەن ھەر كۈنى سەھەردە قۇياش كۆتۈرۈلگەندە، كەنت سىرتىدىكى قۇملۇققا بېرىپ «تىلەك تېشى» ئىزدىگىن. ئادەتتىكى تاشلار سوغۇق، قوپالراق كېلىدۇ، «تىلەك تېشى» ئۆز-گىچە بولۇپ، قولغا ئىسسىق ئۇرۇنىدۇ ھەم نۇر چاچىدۇ. «تىـ-لەك تېشى»نى تاپالىساڭ، تىلىگەن نەرسىلىرىڭنىڭ ھەممى-سىگە ئېرىشىسەن، — دەپتۇ.

ياش يىگىت بوۋايدىن ئىنتايىن مىننەتدار بولۇپ كەنتكە قايتىپتۇ.

شۇ ئىشتىن كېيىن ياش يىگىت ھەر كۈنى سەھەردە قۇملۇقتا تاش ئىلغايدىكەن، قولىغا چىققان تاش سوغۇق، پار-قىرىمايدىغان بولسا دېڭىزغا تاشلايدىكەن. كۈن ئۆتۈپتۇ، ئاي ئۆتۈپتۇ، ئۇ «تىلەك تېشى»نى يېرىم يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىزدەپتۇ، ئۇنىڭغا ئىسسىق ھەم پارقىراق «تىلەك تېشى» ئۇچرىماپتۇ.

بىر كۈنى ئۇ يەنە ئادىتى بويىچە تاش تېرىشكە باشلاپتۇ، «تىلەك تېشى» ئەمەسلىرىنى دېڭىزغا تاشلاۋېرىپتۇ، بىر تال، ئىككى تال، ئۈچ تال... بىر چاغدا ياش يىگىت تۇيۇقسىز يىغلاپ كېتىپتۇ. چۈنكى ئۇ تاشنى دېڭىزغا تاشلاۋېرىپ ئادەت-لىنىپ قالغاچقا، ھېلىلا قولىغا چىققان «تىلەك تېشى»نىمۇ دېڭىزغا تاشلىۋېتىپ، ئارقىدىنلا تاشلىۋەتكىنىنىڭ ئىسسىق

ھەم پارقىراق تاش ئىكەنلىكىنى سېزىپ قالغانىكەن.

پۇرسەت دېگەن شۇنداق نەرسە، نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ، ئا- دەتلەنگەن سەزگۈ تۇيغۇلىرىدىن ئۇنى تۇتۇۋالالمايدۇ، ئارقىدىنلا خاتالاشقانلىقىنى سېزىدۇ، ئەمما بۇ چاغدا پۇشايمانىنى ئالدى- غان قاچا چىقماي قالىدۇ.

ئۈچ قېتىم مۇنبەرگە چىقىش

بىر مەشھۇر ئۆلىما ساياھەتكە چىقىپتۇ. ئۇ بىر يەرگە كېلىپ بولغۇچە، ئۇ يەردىكىلەر ئۆلىمانىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ بولىدىكەن. چۈنكى، ئۇنىڭ نامىنى ھەممە ئادەم بىلىدىكەن.

بىر كۈنى ئۆلىما مەلۇم بىر كەنتكە كەلگەندە، كىشىلەر يىغىلىپ ئۇنىڭدىن تەلىم ئالماقچى بوپتۇ. ئۆلىما:

— مەن بىر ھاماقەت، مېنىڭ تەلىمىم سىلەرنى قايمۇق- تۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن. شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى سۆكۈت قىل- غىنىم تۈزۈك، — دەپتۇ. ۋەھالەنكى، ئۆزىنى قانچە قاچۇرغان- سېرى، كىشىلەر ئۇنىڭ كەمتەرلىكىدىن تەسىرلىنىپ تېخى- مۇ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. ئاخىرى ئۆلىما ماقۇل بوپتۇ:

— جۈمە كۈنى مەن مۇشۇ يەرگە كېلەي، مېنىڭ نېمە توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىشىمنى ئارزۇ قىلىسىلەر؟ — دەپتى- كەن، ھېلىقى كىشىلەر:

— خۇدا توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىشىڭىزنى، — دەپتۇ.

جۈمە كۈنى كەنتتىكى بارلىق ئادەم بۇ يەرگە يىغىلىپتۇ. كىشىلەر ئۇنى زور داغدۇغا بىلەن قارشى ئاپتۇ. ئۇ مۇنبەردە

تۇرۇپ بىر سوئال سوراپتۇ:

— سىلەر مېنىڭ خۇدا توغرىسىدا نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى بىلەمسىلەر؟

كەنتتىكىلەر:

— ياق، بىلمەيمىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئۇ:

— ئۇنداقتا، بۇگۈن بۇ يەردە ئۇ ھەقتە سۆزلىشىمنىڭ زۆرۈرىيىتى يوقكەن، چۈنكى سىلەر سۆزلىمەكچى بولغانلىرىم ھەققىدە ھېچنېمە بىلمىسەڭلار، سۆزلىسەممۇ بەربىر چۈشەنمەيسىلەر. بۇنىڭغا ئانچە - مۇنچە تەييارلىق كېرەك. سىلەر تەييارلىقسىز ئىكەنسىلەر، شۇڭلاشقا مەن سۆزلىمەيمەن، — دەپ چېركاۋدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

كەنتتىكىلەر ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قارىشىپلا قاپتۇ. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇلار ئارقىسىدىن بېرىپ ئۇنىڭ كېلەر جۈمە كۈنى يەنە كېلىشىنى ئۆتۈنۈپتۇ.

كېيىنكى جۈمە كۈنى ئۇ كېلىپ ئوخشاش سوراپتۇ. بۇ قېتىم كەنت ئاھالىلىرى خېلى ئوبدان تەييارلىق قىلغانىكەن. شۇڭا، ئۆلىما:

— مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى بىلەمسىلەر؟ — دەپ سورىغاندا، ھەممىسى بىردەك:

— بىلىمىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇ چاغدا ئۆلىما:

— ئۇنداقتا سۆزلىشىمنىڭ تېخىمۇ زۆرۈرىيىتى يوقكەن. مېنىڭ نېمە دېيدىغانلىقىمنى بىلىپ بولغان تۇرساڭلار، بۇ يەردە ۋاقتىڭلارنىڭ ئىسراپ قىلىشىنىڭ نېمە ھاجىتى، — دەپ يەنە كېتىپ قاپتۇ.

بۇ چاغدا كەنتتىكىلەرنىڭ ئۆلىماغا بولغان قىزىقىشى

تەلۋىلىك دەرىجىسىگە يېتىپتۇ. ئۇ چوقۇم بىر نەرسىنى يو-شۇرۇۋاتىدۇ، دەپ ئويلىغان كىشىلەر ئۇنىڭغا يېلىنىپ - يال-ۋۇرۇپ يۈرۈپ يەنە بىر قېتىم كېلىشكە ماقۇل قىپتۇ.

ئۇ كېلىپلا يەنە ئوخشاش سوئالنى سوراپتۇ:

— سىلەر مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى بىلەمسىلەر؟

ئەمدى كەنتتىكىلەر خېلى ئەقىللىق بولۇپ قالغان-كەن، شۇڭا بەزىسى بىلىمىز، بەزىسى بىلمەيمىز، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— ئۇنداقتا، سۆزلىشىمنىڭ تېخىمۇ هاجىتى يوقكەن. بىلگەنلەر بىلمىگەنلەرگە ئېيتىپ بەرسۇن، — ئۆلىما شۇنداق دەپ كېتىپ قاپتۇ.

ئېقىن سۇ

بىر قېتىم ئۇستاز، شاگىرت ئىككىيلەن ساياهەتكە چى-قىپ، دەل چۈشتە بىر ئورمانلىقتا كېلىپ توختاپتۇ. بۇ چاغدا هاۋا ناهايىتى ئىسسىپ كەتكەچكە، ئۇستازى ئۇسساپ كې-تىپ، شاگىرتىغا:

— سەن بايا بىز ئۆتكەن ئېرىقتا بېرىپ سۇ ئېلىپ كەل-گىن، — دەپتۇ.

شاگىرت ئارقىسىغا قايتىپ هېلىقى ئېرىقنىڭ بويىغا كېلىپ قارىسا، بۇ يەردىن ئۆتكەن ئات - ئۇلاغلار ئېرىقنىڭ سۈيىنى لېيىتىۋەتكەن، شۇڭا ئېرىقنىڭ سۈيىنى ئىچكىلى بولمىغۇدەك. ئۇ قايتىپ كېلىپ ئۇستازىغا:

— ئېرىقنىڭ سۈيى بەك مەينەت بولۇپ كېتىپتۇ، ئىچ-

كملى بولمىغۇدەك. بىز ئەڭ ياخشىسى ئالدىمىزغا ماڭايلى. بۇ يەردىن بىر قانچە چاقىرىم نېرىدا بىر دەريا بار، شۇ يەردە سۇ ئىچەيلى، — دەپتۇ.

ئۇستازى:

— ياق سۇنى چوقۇم شۇ ئېرىقتىن ئەكېلىسەن، — دەپتۇ.

شاگىرت كۆڭلىدە ئۇستازىنىڭ سۆزىنى مۇۋاپىق تاپمىسىمۇ ئۇستازىنىڭ سۆزىنى رەت قىلغۇسى كەلمەپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۆزىمۇ بەكلا چاڭقاپ كېتىپتۇ، شۇڭا ھېلىقى ئېرىقنىڭ بويىغا يەنە بېرىپتۇ. قارىسا ئەھۋال يەنىلا ھېلى بارغاندىكىگە ئوخشاش تۇرغان. ئۇ قايتىپ كېلىپ ئۇستازىغا:

— بىز زادى شۇ ئېرىقنىڭ سۈيىدىن باشقا سۇنى ئىچسەك بولمامدۇ؟ — دەپتىكەن، ئۇستازى:

— شۇنداق، چوقۇم شۇ سۇنى ئىچىمىز، — دەپتۇ.

شاگىرت ئۈچىنچى قېتىم ھېلىقى ئېرىقنىڭ بويىغا كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، سۇ شۇنداق سۈزۈك تۇرغۇدەك. شاگىرت بۇ ھالنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ سۇ ئېلىپ كەپتۇ ھەم ئۇستازىنىڭ ئايىغىغا تىزلىنىپ:

— سىز ماڭا بۈگۈن مۇھىم بىر دەرس ئۆتتىڭىز. ھېچقانداق نەرسە مەڭگۈلۈك بولمايدىكەن، پەقەت سەۋرچانلىق بولسىلا، ئەخلەت - چاۋارلار ئېقىپ كېتىپ، لاي - لاتقىلار تىنىپ، سۇ ھامان پاكىزلىنىدىكەن، — دەپتۇ.

شاگىرت يەنە ئۇستازىدىن:

— مېنى ئىككىنچى قېتىم ئەۋەتكىنىڭىزدە، بىرەر ئامال بىلەن سۇنى پاكىزلىيالىشىم مۇمكىنمىدى؟ — دەپ سوراپ-

تىكەن، ئۇستازى:

— بۇنداق ئەھۋالدا سەن ھېچ ئىش قىلماي قىرغاقتا ساقلاپ تۇرساڭلا بولىدۇ. ئەگەر بىرەر ئامال قىلىمەن دەپ ئېرىققا كىرسەڭ، سۇنى تېخىمۇ مەينەت قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن. ئېرىقنىڭ سۈيىنى ئۆز مەيلىچە ئاققىلى قويغاندىلا، ئاندىن سۈزۈلىدۇ، — دەپتۇ.

مىننەتدارلىق ئۇچۇنلا

مۇنداق بەش ئەخمەق بار ئىكەن. ئۇلار داۋاملىق بىر چوڭ كېمىنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ يۈرىدىكەن. ئۇلار بىرەر مەھەللىدىن ئۆتكەندە، كىشىلەر: «بۇ يوغان كېمە ئۇلارنى بېسىۋالالايلا دەپتۇ. ئۇلار نېمىشقا بۇنى كۆتۈرۈپ يۈرىدىغاندۇ؟» دەپ ھەيران بولۇشىدىكەن.

بەزىلەر ئۇلاردىن:

— بۇ نېمە قىلغىنىڭلار؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئۇلار مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— بىز بۇ كېمىدىن ئايرىلالمايمىز. بۇ كېمە بىزنى قارشى قىرغاقتىن بۇ يەرگە ئەكەلگەن تۇرسا، ئۇنى تاشلىۋەتسەك قانداق بولىدۇ؟ ئەگەر ئۇ بولمىغان بولسا، بىز ئاللىقاچان قارشى قىرغاقتا ئۆلگەن بولاتتۇق. چۈنكى، ئۇ يەردە كېچىلىرى يىرتقۇچ ھايۋانلار پەيدا بولىدۇ. بۇ كېمە بولمىغان بولسا، ئۇ يىرتقۇچلار بىزنى يېۋېتەتتى. شۇڭا بىز بۇ كېمىدىن مەڭگۇ ئايرىلالمايمىز. ئۇنىڭغا مەڭگۇ مىننەتدارلىق بىلدۈرىمىز. بىزنىڭ ئۇنى بېشىمىزغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ يۈرۈشىمىز، پەقەت مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۇچۇنلا.

شرغا ئوخشاش

مەلۇم بىر سىرىك ئۆمىكىنىڭ شىر كۆندۈرگۈچىسى چىرايلىق بىر ئايال بولۇپ، ۋەھشىيلىكتە تەڭدىشى يوق شىر پۈتۈنلەي ئۇنىڭ كونتروللۇقىدا ئىكەن. ئۇ نىمىنى بۇيرۇسا، شىر شۇنىڭغا بويسۇنىدىكەن، ئۇلار ئورۇنلىغان قورقۇنچلۇق نومۇرلارنى كۆرۈۋاتقاندا ھاياجاندىن كىشىلەرنىڭ نەپىسى توختاپ قالاي دەيدىكەن.

بىر كۈنى بۇ يەرگە نەسىردىن ئەپەندىمۇ كېلىپ ئايال بىلەن شىرنىڭ ئويۇنىنى كۆرۈپتۇ. ھېلىقى شىر كۆندۈرگۈچى ئايال بىر تال كەمپۈتنى تىلىنىڭ ئۈستىگە قويۇپتۇ، ۋەھشىي شىر بۇيرۇق بېرىلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ تىلىنىڭ ئۈستىدىكى كەمپۈتنى چىشلەپ ئاپتۇ. ئۇ ئاجايىپ كۆرۈنۈشنى كۆرۈپ مەيداندىكىلەر ھاياجاندىن ئەس - ھوشىنى يوقىتاي دەپتۇ. قاتتىق چاۋاك ۋە ئىسقىرتىش ئاۋازلىرى ئەتراپنى بىر ئاپتۇ. ئەمما ئۇلارغا قاراپ تۇرغان نەسىردىن ئەپەندى چىرايىنى ئۆزگەرتىپمۇ قويماستىن:

— بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى، ھەر قانداق ئادەم قىلالايدىغان ئىشقۇ بۇ، — دەپتۇ.

بۇنى كۆرگەن شىر كۆندۈرگۈچى ئايال ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن قاراپ:

— بۇ ئىشنى سەنمۇ قىلالامسەن؟ — دەپتىكەن، نەسىردىن ئەپەندى:

— ئەلۋەتتە، ھەر قانداق ئادەم شىردەك قىلالايدۇ، — دەپتۇ.

نەسىردىن ئەپەندىنىڭ سۇ ئۈزۈشنى ئۆگىنىشى

موللا نەسىردىننىڭ سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەنگۈسى كېلىپ بىر ئوقۇتقۇچى تېپىپتۇ. ئوقۇتقۇچى:

— بىر دەريا بويىغا بارايلى، سۇ ئۈزۈشنى بىردەمدىلا ئۆگىنىۋالىسىز، بۇ بەك ئاسان ئىش، كىچىك بالىمۇ بىردەمدە ئۆگىنىۋالىدۇ، — دەپتۇ.

لېكىن، ئۇلار دەريا بويىغا بارغاندا، يەر بەك تېيىلغاق بولغاچقا، نەسىردىن ئەپەندى تېيىلىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ ۋە قورقۇپ كېتىپ دەريا بويىدىن خېلى يىراقتىكى بىر تۈپ دەرەخنىڭ تۈۋىگە قېچىپ بېرىۋاپتۇ.

ئوقۇتقۇچى كېلىپ:

— سىز سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەنمەكچى ئەمەسمىدىڭىز؟ نېمىشقا سۇغا كىرمەيسىز؟ — دەپتىكەن، نەسىردىن ئەپەندى:

— سىز تېخى ماڭا سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەتمىگەن تۇرسىڭىز، مەن قانداق سۇغا كىرەلەيمەن. سۇغا چۈشۈپ بىرەر چاتاق چىقسا، كىم ئىگە بولىدۇ؟ مەن سۇ ئۈزۈشنى ئۆگىنىپ بولۇپ ئاندىن دەرياغا يېقىنلىشىمەن، — دەپتۇ.

لېكىن، سۇغا كىرمەي تۇرۇپ قانداقمۇ سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەنگىلى بولسۇن؟ شۇڭلاشقا، نەسىردىن ئەپەندى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە سۇ ئۈزۈشنى ئۆگىنەلمەپتۇ.

پاراسەتلىك تەبىرچى

بىر كۈنى كېچىسى پادىشاھ بارلىق چىشى چۈشۈپ كې-

تىپ چۈش كۆرۈپتۇ ۋە ئويغىنىپ دەرھال بىر چۈش تەبىر-چىسىنى چاقىرتىپ، چۈشىنىڭ تەبىرىنى سوراپتۇ.

چۈش تەبىرچىسى:

— شاھ ئالىيلىرى، بۇ بىر كېلىشمەسلىكنىڭ بېشارىتىدۇر، چۈشۈپ كەتكەن ھەر بىر چىشلىرى بىر قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆلۈمىنى كۆرسىتىدۇ، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشاھ غەزەپلىنىپ:

— ھۇ، قاپ يۈرەك، ماڭا مۇشۇنداق گەپنى قىلىشقا قانداق پېتىندىڭ، يوقال ! — دەپتۇ ھەمدە ئۇنى ئەللىك دەررە ئۇرۇشقا پەرمان قىپتۇ. ئارقىدىن پادىشاھ يەنە بىر چۈش تەبىرچىسىنى چاقىرىشقا پەرمان قىپتۇ. ھېلىقى تەبىرچى پادىشاھنىڭ چۈشىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— شاھ ئالىيلىرى، سىلى بەك بەختلىككەنلا ! سىلى باشقا بارلىق قېرىنداشلىرىدىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىكەنلا، — دەپتۇ.

بۇ سۆزدىن پادىشاھنىڭ چىرايى ئاپتاپتەك ئېچىلىپ:

— رەھمەت ساڭا، سەن ھازىرلا ياساۋۇل بىلەن بىللە خەزىنىگە بېرىپ ئەللىك تىللا ئېلىۋال، — دەپتۇ.

ياساۋۇل يولدا كېتىۋېتىپ چۈش تەبىرچىسىگە:

— ماڭا سىزنىڭ تەبىرىڭىز بىلەن ئالدىدىكى ئادەمنىڭ تەبىرىنىڭ ھېچ پەرقى يوقتەكلا بىلىنىۋاتىدۇ، — دەپتىكەن. ھېلىقى ئەقىللىق چۈش تەبىرچىسى مىيىقىدا كۈلۈپ:

— بىر مەسىلىنى ھەر خىل ئۇسۇلدا ئىپادىلىگىلى بولىدۇ. گەپ شۇنى قانداق ئىپادىلەشتە، — دەپتۇ ۋە ئەللىك تىللانى ئېلىپ خۇشال ھالدا يولىغا راۋان بوپتۇ.

تۆتىنچى يول

بىر ئادەم ئۈچ ئوغلى بىلەن كېتىۋېتىپ بىر مېۋىلىك باغنىڭ يېنىغا كەلگەندە، باغدىكى مەي باغلاپ پىشىپ كەتكەن ھەر خىل مېۋىلەرنى كۆرۈپ نىيىتى بۇزۇلۇپ، مېۋىلەردىن ئازراق ئوغرىلاپ ئەكېتىش خىيالىغا كەپتۇ ھەمدە ئۈچ ئوغلىنى باغقا كىرىدىغان ئۈچ يولغا قارانچۇقلۇققا قويۇپ، بىرەر ئادەم كۆرگەن ھامان بەلگە بېرىشنى جېكىلەپتۇ.

ئۇ ئادەم ھەدەپ مېۋە قاچىلاۋاتسا، توساتتىن كىچىك ئوغلى:

— دادا، يەنە بىر يول قاراقسىز قاپتۇ، — دەپ جىنىنىڭ بارىچە ۋارقىراپتۇ.

ھېلىقى ئادەم بۇ گەپتىن ھەيران بولۇپ:

— بۇ يەردە پەقەتلا ئۈچلا يول بار ئەمەسمىدى؟ نەدىكى تۆتىنچى يولكەن ئۇ؟ — دەپتىكەن، ئوغلى:

— تۆپىمىزدە، — دەپ ئاسماننى كۆرسىتىپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھېلىقى ئادەم خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۇدەك بوپتۇ ۋە خالتىدىكى مېۋىلەرنى تاشلاپ قويۇپ، ئۈچ ئوغلىنى يېتىلەپ ئالدىراپ ئۆيىگە قايتىپتۇ.

ماھىرلىق

بۇرۇنقى زاماندا چىن شاۋزى ئىسىملىك بىر مەرگەن بولۇپ، ئوقيا ئېتىشتا ھېچكىم ئۇنى بېسىپ چۈشەلمەيدىكەن. بىر قېتىم چىن شاۋزى قارىغا ئېلىش مەيدانىدا ئوقيا ئې-

تىشنى مەشىق قىپتۇ. ئەتراپىغا نۇرغۇن ئادەملەر يىغىلىپ ئۇنىڭ ماھارىتىنى تاماشا قىپتۇ. بۇ توپنىڭ ئىچىدە بىر ياغ-چى بوۋايمۇ بار ئىكەن. ھېلىقى بوۋاي ئەپكىشىنى كۆتۈرۈپ بىر چەتتە تۇرۇپ، چېن شاۋزىنىڭ ئوقيا ئېتىشىغا سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ تۇرۇپتۇ. ئەمەلىيەتتە، چېن شاۋزىنىڭ ئوقيا ئېتىش ماھارىتى ھەقىقەتەن قالتىس بولۇپ، ئاتقان ئو-قى نىشانغا دەل تېگىپلا قالماستىن، يەنە ناھايىتى كۈچلۈك بولغاچقا، نىشان تاختىسىنى تېشىپ ئۆتۈپ كېتىدىكەن. شۇڭلاشقا، كۆپچىلىك بىردەك چاۋاك چېلىپ قايىللىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. پەقەت ياغ ساتقۇچى بوۋايلا بېشىنى بىلىنەر - بىلىنمەس چايقاپ ئانچە قايىل بولمىغانلىقىنى ئىپادىلەپتۇ.

چېن شاۋزى بۇنى كۆرۈپ، بوۋايدىن:

— سىزمۇ مەرگەن ئوخشىمامسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئەمما، ياغچى بوۋاي بېشىنى چايقاپ:

— مەن ئوقيا ئېتىشنى بىلمەيمەن. سىز ئوقيانى يامان ئەمەس ئاتىدىكەنسىز، لېكىن بەك ۋاي دەپ كەتكۈچىلىكىمۇ يوقكەن. مېنىڭ قارىشىمچە، سىز پۇختا مەشىق قىلىپسىز، خالاس، — دەپتۇ.

چېن شاۋزى بۇ گەپكە ئاچچىقى كېلىپ:

— ماۋۇ قېرىنىڭ يولسىزلىقىنى، ئۆزۈڭ ئوقيا ئېتىشنى بىلمەي تۇرۇپ تېخى ئادەمنى كۆزگە ئىلمامسىنا، — دەپ بوۋايغا ھۆرپىيىپتىكەن، ياغچى بوۋاي تەمتىرىمەستىن:

— غەزەپلەنمەڭ، مەن ياغچى، شۇڭا ياغ قۇيۇشتا مېنىڭمۇ ئانچە - مۇنچە تەجرىبەم بار. سىز كۆرۈپ بېقىڭ، — دەپتۇ ھەمدە بىر ياغ قاپىقىنى يەرگە قويۇپ، ئاغزىغا بىر يارماقنى قويۇپتۇ، ئاندىن يارماقنىڭ تۆشۈكىدىن ياغ قۇيۇپتۇ. خېلى

كۆپ ياغ قۇيغان بولسىمۇ، لېكىن يارماقنىڭ تۆشۈكىگە ئازاراقمۇ ياغ يۇقماپتۇ.

— قاراڭ، بۇنىڭمۇ ھېچقانداق ۋاي دېگۈچىلىكى يوق، پەقەت قول ياخشى كۆندۈرۈلگەن گەپ، — دەپتۇ بوۋاي چېبىن شاۋزىغا قاراپ كۈلۈپ.

شۇنىڭدىن باشلاپ، چېبىن شاۋزىمۇ مەرگەنلىكىدىن ماختانمايدىغان بوپتۇ.

ئاچ كۆز سەكسەنپۇت

رىۋايەت قىلىنىشىچە، خۇدا ئەسلىي سەكسەنپۇتنى پۇتسىز ياراتقانىكەن، شۇنداقتىمۇ ئۇ يىلاندەك تېز ماڭالايدىكەن. سەكسەنپۇت بىر كۈنى بۆكەن، بۇغا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش تۇياقلىق ھايۋانلارنىڭ ئۆزىدىن تېز يۈگۈرەيدىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا ھەسەت قىلىپ كۆڭلى بەكلا يېرىم بوپتۇ ھەمدە پۇت كۆپ بولسا، ئەلۋەتتە تېز يۈگۈرگىلى بولىدۇ — دە، دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خۇداغا:

— ئەي خۇدا، ماڭىمۇ باشقا ھايۋانلارغا ئوخشاش كۆپ پۇت بەرگەن بولساڭ، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ.

خۇدا سەكسەنپۇتنىڭ تەلىپىنى ئىجابەت قىلىپ، ئۇنىڭ خالىغانچە تاللىۋېلىشى ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان پۇتنى ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ.

سەكسەنپۇت بۇنچىۋالا كۆپ پۇتنى كۆرۈپ خۇشاللىقىدىن پۇتلارنى بەدىنىگە چاپلاشقا باشلاپتۇ. ئۇ بەدىنىنىڭ چاپلىغۇدەك يېرى قالمىغۇچە چاپلاپتۇ، ئاندىن كۆزى قىيمىغان ھالدا توختاپتۇ. پۇتلارنى چاپلاپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ رازىمەنلىك

بىلەن ئۆزىگە سەپسېلىپ:

— ھىم، قېنى ئەمدى كىم ماڭا يېتىشەلەيدىكىن، ئوقەتەك ئۇچمايدىغان بولسام، — دەپ ئويلاپتۇ. لېكىن، يۇگۇرۈشكە تەمشىلىۋېتىپ بىردىنلا ئۆزىنىڭ بۇ پۇتلارنى كونترول قىلىشقا ئامالسىز قېلىۋاتقانلىقىنى سېزىپتۇ. بۇ پۇتلار ھەر قايسىسى ھەر تەرەپكە ماڭىدىكەن، ئۇ پۇتۇن زېھنىنى يىغقاندىلا، ئاندىن بۇ پۇتلارنى بىر - بىرىگە ماسلاشتۇرۇپ، راۋان ماڭغۇزالايدىكەن. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئەسلىدىكىدىنمۇ ئاستا ماڭىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

يول بىلىدىغان كاپىتان

بىر ساياھەتچى تۇنجى قېتىم پاراخوتقا ئولتۇرغان بولغاچقا كاپىتان بىلەن پاراڭلىشىپ، ئۇنى - بۇنى بىلگۈسى كەپتۇ:

— كاپىتان ئەپەندى، سىز چوقۇم دېڭىزدىكى بارلىق خەتەرلىك دۆمبەللەرنى ئېنىق بىلىسىزغۇ دەيمەن - ھە؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇ كاپىتاندىن.

— بارلىق خەتەرلىك دۆمبەللەرنى ئېنىق بىلىپ كەتمەيمەن، — دەپتۇ كاپىتان.

ساياھەتچى ھەيران بولۇپ:

— سىز قەيەردە خەتەرلىك دۆمبەل بارلىقىنى بىلمىسىڭىز، پاراخوتنى قانداق ھەيدەيسىز؟ — دەپتۇ.

— مەن نېمىشقا خەتەرلىك دۆمبەللەر ئارىسىدا تىمىسقىلاپ يۈرگۈدەكمەن؟ قەيەرنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى بىلسەملا بولدى ئەمەسمۇ؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ كاپىتان ئۇنىڭغا.

تەقدىم

پوپنىڭ ۋەزىنى ئاڭلىغان بىر ئادەم قاتتىق ھاياجانلىنىپ، پوپنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا، ئۆزىنىڭ بارلىقىنى خۇداغا تەقدىم قىلىشقا رازى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان پوپ ئۇنىڭدىن:

— ئەگەر سىزنىڭ ئىككى ماشىنىڭىز بولسا، بىرسىنى خۇداغا تەقدىم قىلىشنى خالامسىز؟ — دەپ سوراپتىكەن. ئۇ:

— خالايمەن، — دەپتۇ. پوپ يەنە:

— ئەگەر سىزنىڭ ئىككى يۇرۇش ئۆيىڭىز بولسا، بىر يۇرۇشىنى خۇداغا تەقدىم قىلىشنى خالامسىز؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئۇ ئادەم:

— خالايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن پوپ تېخىمۇ ئاددىي بىر سوئال سوراپتۇ:

— ئەگەر سىزنىڭ ئىككى جۈپ خۇرۇم ئايىغىڭىز بولسا، بىر جۈپىنى خۇداغا تەقدىم قىلىشنى خالايسىز؟

بۇ چاغدا ھېلىقى ئادەم ئويلىمىغان يەردىن:

— ياق، مەن خالىمايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ھەيران بولغان پوپ ئۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈنلۈكىنى سوراپتىكەن، ئۇ:

— چۈنكى مېنىڭ ئىككى ماشىنام يوق، ئىككى يۇرۇش ئۆيۈممۇ يوق، بىراق ئىككى جۈپ خۇرۇم ئايىغىم بار، — دەپتۇ.

خىسلەتلىك تاش

بىر كۈنى غەلىتىرەك ياسىنىۋالغان بىر كىشى بىر كى-

چىلەك كەنتكە كەپتۇ. ئۇ ئۇدۇلدىن كەلگەن بىر قانچە ئائىلىگە:
— مەندە بىر خىسلەتلىك شورپا تېشى بار. ئۇنى قايناۋاتقان سۇغا سالسا، شۇ ھامان شورپىغا ئايلىنىدۇ. ئىشەنمەسەڭلار ھازىرلا قاينىتىپ كۆپچىلىككە ئىچكۈزەي، — دەپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن بەزىلەر قازان، بەزىلەر سۇ ئەكەپتۇ، بەزىلەر ئوچاق ياساپ، ئوتۇن تەييارلاپتۇ. ئۇلار قازاننى كەنتنىڭ مەيدانىدىلا قاينىتىپتۇ. ناتونۇش كىشى شورپا تېشىنى ئېھتىيات بىلەن قازانغا سالپتۇ ھەمدە شورپىنى تېتىپ بېقىپ ھاياجان بىلەن:
— ۋاھ! نېمىدېگەن مەززىلىك، ئەگەر بىر ئاز گۆش بولغان بولسا، تېخىمۇ تەملىك بولاركەن، — دەپتۇ. بىرەيلەن دەرھال ئۆيىگە بېرىپ گۆش ئەكەپتۇ. ناتونۇش ئادەم يەنە بىر تېتىپ بېقىپ:
— بەك ئوخشاپتۇ، ئەگەر يەنە بىر ئاز پىياز سالغان بولساق تېخىمۇ مەززىلىك بولغۇدەك، — دەپتۇ. يەنە بىر ئائىل ئىتتىك ئۆيىگە بېرىپ، نەچچە باش پىياز ئەكەپتۇ.
— ئەمدى بىر ئاز كۆكتات سېلىنۇەتسەك تېخىمۇ تەم كىرىدۇ، — دەپ تەكلىپ بېرىپتۇ يەنە ناتونۇش ئادەم.
ناتونۇش ئادەمنىڭ قوماندانلىقىدا بەزىلەر تۇز، بەزىلەر زەنجىۋىل، بەزىلەر باشقا خۇرۇچلارنى ئېلىپ كەپتۇ. كۆپچىلىك شۇ يەردە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ شورپا ئىچىپ، ئۆمرىدە بۇنداق مەززىلىك شورپا ئىچىپ باقمىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

قىز ۋە كېلىن

ئىككى ئائىل باغچىدە پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ، بىرسى يە-

نە بىرسىدىن:

— ئوغلىڭىز ئايالى بىلەن قانداقراق ئۆتۈۋاتىدۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، ھېلىقى ئايال:

— ۋاي، ئۇنىڭ بىتەلەيلىكىنى دېمەيلا قويۇڭ، ئالغان خوتۇنى بەك ھورۇن چىقىپ قالدى. ئۇ يە ئۆي سۈپۈرمەيدۇ، يە كىر يۇيمايدۇ، بالىغا قاراشقۇ يوقلا گەپ. كۈن بويى ئۇخلىغىنى ئۇخلىغان، ئوغلۇم ناشتىلىقنىمۇ ئۇنىڭ كارۋىتىغا ئاپىرىپ بېرىدىكەن، — دېگىنىچە يىغلاپ كېتىپتۇ.

— ئۇنداقتا قىزىڭىزچۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ھېلىقى ئايال يەنە.

— ئۇنىڭ پېشانىسى ئوڭ ئىكەن، — دەپ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپتۇ يەنە بىر ئايالنىڭ، — ئۇ يامان ئەمەس ئەرگە تەگدى. قىزىمغا ئۆي ئىشىنى قىلدۇرمايدۇ. تاماق ئېتىش، ئۆي سۈپۈرۈش، كىر يۇيۇش، بالىغا قاراش دېگەندەك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئېرى قىلىدۇ. ئېخى ئەتىگەنلىك ناشتىنى كارىۋىتىغا ئەكىلىپ بېرىدىكەن، — دەپتۇ.

چويۈن

يەر ئاستى ئۆيىدە بىر مۈنچە سايمانلار يىغىلىپ، چويۈنغا قانداق تاقابىل تۇرۇش توغرىسىدا يىغىن ئېچىپتۇ. پالتا ئالدى بىلەن ھەيۋە قىلىپ:

— بولدى، ماڭىلا قويۇپ بېرىڭلار، ئۇنى بىردەمدىلا بىر تەرەپ قىلىمەن، — دەپتۇ - دە، چويۈننى كۈچەپ چېپىپتۇ، لېكىن بىردەمدىلا بىسى قايرىلىپتۇ.

— يەنىلا مەن كېلەي، — دەپتۇ ھەرە تولۇق ئىشەنچ بىلەن

لەن ھەمدە ئۆتكۈر چىشلىرى بىلەن چويۈننى ھەرىدەپتۇ. بىراق، ئۇزۇنغا بارماي چىشلىرى سۇنۇپتۇ. بۇ چاغدا بولقا كۈلۈپ:

— تازىمۇ يارىماسكەنسىلەر، ھەممىڭلار نىرى تۇرۇڭلار، مىنىڭ ماھارىتىمنى كۆرۈڭلار، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، بولقا چويۈننى قاتتىق بىر ئۇرۇپتىكەن، قۇلاقنى يارغۇدەك ئاۋاز چىقىپتۇ، لىكىن چويۈن ھىچنىمە بولماپتۇ، ئەكسىچە ئۇرۇۋىرىپ بولقىنىڭ بىشى ئاجراپ كىتىپتۇ. بۇ چاغدا بىر بۇلۇڭدىن:

— مەن سىناپ باقايمۇ؟ — دىگەن بوش ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. كۆپچىلىك قارىغۇدەك بولسا، ئۇ كىچىككىنە يالقۇن ئىكەن. كۆپچىلىك ئۇنى كۆزگە ئىلمىسىمۇ بىر پۇرسەت بىرىپتۇ.

يالقۇن چويۈننى چۆرىدەپ توختىماستىن كۆيدۈرۈپتۇ. يالقۇننىڭ توختىماي كۆيدۈرۈشى بىلەن چويۈن باشتا قىزىرىپ، ئاخىرىدا پۈتۈنلەي ئىرىپ كىتىپتۇ.

ئوخشاش پۇشايمان

بىر مەشھۇر راھىب ۋاپات بوپتۇ. نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنى نىجات تاپتى، دەپ ئويلاپ ئۇنىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا قىپتۇ. شۇ كۈنى يەنە بىر داڭلىق پاھىشە ئۆلۈپتۇ. ئۇنىڭ ئۆيى راھىب تۇرۇشلۇق ئىبادەتخانىنىڭ ئۇدۇلىدا ئىكەن، ئۇلار ئىككى قۇتۇپقا تەۋە قوشنىلاردىن ئىكەن.

بىر پەرىشتە راھىبنى ئۇدۇل جەننەتكە ئىلىپ كىتىپتۇ، باشقا بىر نەچچە پەرىشتە پاھىشىنى دوزاخقا ئىلىپ كەپتۇ.

پەرىشتە راھىبنى جەننەتكە ئېلىپ كەلسە، ئىشىك تاقاقلىق تۇرغۇدەك. بۇ چاغدا سانت پېتىر ئۇنىڭغا:

— سىلەر خاتالاشتىڭلار، راھىبنى دوزاخقا تاشلاپ، پادىشە ئايالنى جەننەتكە ئېلىپ كېلىڭلار، — دەپتىكەن. پەرىشتە ئۇنىڭغا:

— نېمە دېگەنلىرى بۇ؟ بۇ دېگەن بىر مەشھۇر راھىب، ئۆمۈر بويى تەركىدۇنيالىقتا ياشاپ توختىماستىن ئىبادەت قىلغان. شۇڭلاشقا، بىز سورىماستىنلا ئۇنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلدۇق. ھېلىقى پاھىشە ئايالغا كەلسەك، ئۇ بەلكىم بۇ چاققا ئاللىقاچان دوزاخقا تاشلىنىپ بولدى. بۇ ئىككىسىنىڭ بارار جايى ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇملۇق بولغاچقا، بىز ھېچكىمدىن سوراپ يۈرمەيلا مۇشۇنداق قىلدۇق، — دەپتىكەن، سانت پېتىر:

— سىلەر پەقەت كۆرۈنۈشتىكى ھادىسىلەرگىلا قارىغاچقا، مۇشۇنداق خاتالىق سادىر قىلدىڭلار. بۇ راھىب ئىبادەتنى باشقىلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىدۇ. بىراق كۆڭلىدە، مەن ئۆمرۈمنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋاتىمەن، ئۇ پاھىشە ئايال نېمىدېگەن گۈزەل - ھە، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاغزىمنى ئاچسىلا ئۇنىڭغا ئېرىشەلەيدىغان تۇرسام، بۇنىڭ ئۈچۈن پەقەت مۇشۇ كوچىنى كېسىپ ئۆتسەملا بولاتتى. مېنىڭ ھازىر قىلىۋاتقانلىرىم سايىلا ئەھمىيەتسىز ئىشلار، ئىبادەت قىلىش، بۇدساتۋادەك ئۇلۇغۋار قىياپەتتە ئولتۇرۇش بىلەن ھېچنېمىگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ، دەپ ئويلايدۇ. ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ نام - شەرىپى ئۈچۈنلا كۆڭلىدە ئويلىغان ئىشنى قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ، — دەپتۇ.

نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئىش - ئەمەللىرىنىڭ دۇرۇس بو-

لۇشى، ئۇلارنىڭ خۇددى ئاشۇ راھىبتەك قورقۇنچاق بولغانلىقىدىن. راھىبنىڭ توخۇ يۈرەكلىكى شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇنى نۇرغۇن ئادەم تونۇيدۇ. ئىش بۇنداق تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ ئۆزىنىڭ نام ـ شەرىپىنىڭ بۇلغىنىشىغا قارىماي پاھىشىنى ئىزدىيەلىسۇن؟

توخۇ يۈرەكلىك باشقىلارنىڭ ئۆزىگە بولغان باھاسىدىن بەك قورقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، راھىب گەرچە دۇنيا مەئىشەتلىرىنى تەرك ئېتىپ، ھەتتا يېمەكلىكتىنمۇ پەرھىز تۇتۇپ ئىبادەت قىلسىمۇ، لېكىن ھېلىقى پاھىشە ئايال ئۇنىڭ خىيالىدىن كەتمەيدۇ. ئۇ دائىم ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ئويلايدۇ.

ۋەھالەنكى، ھېلىقى پاھىشە ئايال دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە، دائىم قىلغان ـ ئەتكەنلىرىدىن پۇشايمان قىلىدۇ، چۈنكى ئۇ ئۆزىنىڭ ھاياتىنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋەتكەنلىكىنى، ھاياتتىكى نۇرغۇن قىممەتلىك نەرسىلەرنى يوقاتقانلىقىنى بىلىدۇ. ئۇ پۇل ئۈچۈن جىسمىنى ۋە روھىنى ساتتى، شۇڭا ئۇ دائىم راھىب تۇرغان ئىبادەتخانىغا قاراپ، ئۇ يەردىكى تۇرمۇشقا ھەۋەس قىلىدۇ. مانا بۇ ھەقىقىي ئىبادەت.

ئۇ خۇدانىڭ ئۇنىڭغا ئىبادەتخانىغا كىرىدىغان پۇرسەت بېرىشىگە شۇ قەدەر تەشنا بولسىمۇ، لېكىن بىر پاھىشىنىڭ ئۇنداق خىيالدا بولۇشى، تەڭرىگە قىلىنغان ھۆرمەتسىزلىك بولىدۇ، دەپ ئويلايدۇ. شۇڭلاشقا ئۇ ھەمىشە ئىبادەتخانىغا تەلپۈنىدۇ ھەمدە بۇ ھاياتتا قولدىن بېرىپ قويغانلىرى ئۈچۈن توختىماستىن ئۆزىنى ئەيىبلەيدۇ، پۇشايمان قىلىدۇ.

ئاخىرىدا سانت پېتىر يەنە شۇنداق دەپتۇ:

— ھېلىقى پاھىشىنى جەننەتكە ئېلىپ كېلىپ، راھىبنى

دوزاخقا تاشلاڭلار. ئۇلارنىڭ باشقىلارغا بىرىدىغان تەسىرىمۇ، قەلبىمۇ بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدۇ، گەرچە ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى پۇشايمان قىلىۋاتقان بولسىمۇ.

بۇ جەننەت ئەمەس

بىر باستىر ئۆلگەندىن كېيىن، باشقا بىر دۇنياغا كېپ ـ قاپتۇ. ئۇ ئىنتايىن گۈزەل بىر جاي ئىكەن. ئۇ كىرگەن ئۆي ئۇ ئۇزاقتىن بېرى چۈشلىرىدە كۆرۈپ كېلىۋاتقان ئۆيلەردىن بولۇپ، خان ئوردىلىرىدەك ھەشەمەتلىك ئىكەن. ئۇنىڭ قانداق تىلىكى بولسا، خىزمەتكارلار شۇ ھامان پەيدا بولۇپ ئۇنى بەجا كەلتۈرىدىكەن، قورسىقى ئاچسا ئۇ ئۆمرىدە يەپ باقمىغان ئېسىل نازۇنېمەتلەرنى ئەكېلىدىكەن، ئۇسسىسا ھەتتا بۇ تىلىكى تېخى خىيالغا ئايلانمىغان، پەقەت بىر تۇيغۇ چېغىدىلا ئالدىغا ئۇسسۇزلۇق كەلتۈرۈلىدىكەن.

ئۇ دەسلەپكى كۈنلەردە بۇنىڭدىن ناھايىتى خۇشال بوپتۇ، بارا ـ بارا بۇ خىل تۇرمۇشنى سەل باشقىچىرەك ھېس قىپتۇ. ئادەم دېگەن كۈن بويى ھېچ ئىش قىلماي، باشقىلارنىڭ بەرگىنىنى يەپلا ئولتۇرسا بولمايدۇ ـ دە، بارا ـ بارا باستىر راستتىنلا زېرىكىپتۇ. ئۇ ئىلگىرى چېركاۋنىڭ چوڭ ـ كىچىك ئىشلىرى، دىن تارقىتىش دېگەندەك جامائەت ئىشلىرى بىلەن كېچە ـ كۈندۈز ئالدىراشلا يۈرگەن بولغاچقا، بۇ يەرگە كەلگەن دەسلەپكى كۈنلەردە ئۆزىنى خۇددى بىر نەچچە كۈن بايرام قىلغاندەك، ئارام ئېلىپ قالغاندەك ھېس قىلىپ، خۇشال بولغانىكەن، ئەمما ئاخىرىدا قارىسا ئىش ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولماپتۇ. بۇ چاغدا خىزمەتكار تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئالدىدا

پەيدا بولۇپ:

— نېمە كېرەك؟ سېنىڭدىكى بۇخىل تۇيغۇ ئېھتىياج ئەمەس، سەن يا ئۇسسىماپسەن، يا قورسىقىڭ ئاچماپتۇ، پەقەت بىئاراملىق، زېرىكىش ھېس قىلىۋاتىسەن، شۇڭا، ساڭا نېمە قىلىپ بېرىشنى بىلمەيۋاتىمەن، — دەپتۇ.

باستىر:

— مەن مەڭگۇ بۇنداق ئولتۇرسام بولمايدۇ. مېنىڭ بىرەر ئىش قىلغۇم كېلىۋاتىدۇ، — دەپتىكەن، خىزمەتكار:

— بۇ مۇمكىن ئەمەس، بىز سېنىڭ بارلىق تىلەكلىرىڭ-نى قاندۇرىدىغان تۇرساق، ئىش قىلىشىڭنىڭ نېمە ھاجى-تى؟ — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان باستىر خاپا بولۇپ:

— بۇ قانداق جەننەت؟ — دەپ سوراپتىكەن، خىزمەتكار:

— كىم بۇنى جەننەت دەيدۇ؟ بۇ دېگەن دوزاخ، قۇلىقىڭنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلا، بۇ دېگەن دوزاخ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

باستىر ئاخىرى ھېچ ئىش قىلماي جىم ئولتۇرىدىغان يەرگە كېلىپ قېلىشنىڭ دوزاخقا كىرگەنلىك بىلەن باراۋەر بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يېتىپتۇ.

ئىلاھىي تاشپاقىنىڭ پاراستى

بىر خاسىيەتلىك تاشپاقا بېلىقچىغا تۇتۇلۇپ قاپتۇ. بۇ ئىش شۇ كېچىسى پادىشاھنىڭ چۈشىگە كىرىپتۇ. ئۇ كۈنى كېچىسى پادىشاھ ئۇخلاۋېتىپ چۈشىدە چاچلىرى چۇۋۇق بىر ئادەمنىڭ يان ئىشىكتىن مارىلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ھې-لىقى ئادەم پادىشاھقا:

— مەن «شىنلۇ» دەپ ئاتىلىدىغان بىر چوڭقۇر كۆلچەك-تە ياشايتتىم. مەن سۇ ئىلاھىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن ئەلچى-لىككە كېتىۋېتىپ، يولدا يوچې ئىسىملىك بېلىقچىغا تۇتۇلۇپ قالدىم، — دەپتۇ.

پادىشاھ ئويغىنىپ، كېچىدىكى چۈشىنى ئويلاپ غەلىتى-لىك ھېس قىپتۇ ھەمدە پالچىنى چاقىرتىپ چۈشىگە پال ئاچقۇزۇپتۇ. پالچى:

— بۇ بىر خاسىيەتلىك تاشپاقىنىڭ ئالىيلىرىغا بەرگەن بېشارىتىكەن، — دەپتۇ.

پادىشاھ ئەتراپىدىكىلەردىن:

— بېلىق بازىرىدا يوچې ئىسىملىك بېلىقچى بارمۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئۇلار:

— شۇنداق، بىر بېلىقچى بار، — دەپتۇ. پادىشاھ قول ئاستىدىكىلەرگە يوچېنى چاقىرتىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ.

ئىككىنچى كۈنى يوچې سالامغا كەپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭدىن:

— بېلىق تۇتقىلى چىققاندا باشقا بىرەر نەرسە تۇتۇۋال-دىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، يوچې:

— چوڭ بىر ئاق تاشپاقا تۇتۇۋالدىم، دۇمبىسىنىڭ ئايلانمىسى بەش چى كېلىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ يوچېگە تاشپاقىنى ئۆزىگە ھەدىيە قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. يوچې ئالدىراپ ئۆيىگە قايتىپ تۇتۇۋالغان تاشپاقىنى پادىشاھقا ئە-كېلىپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ بۇ تاشپاقىنى قولغا چۈشۈرگەندىن كېيىن، ئۆل-تۈرۈۋېتەيمۇ ياكى باقايمۇ، دەپ ئىككىلىنىپ بىر قارارغا كې-لەلمەپتۇ، ئاخىرى پالچىنى چاقىرتىپ پال ئاچتۇرۇپتۇ. پال-

چى:

— بۇ ئاق تاشپاقىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ئۇنى پال سېلىشقا ئىشلەتسىلە خەيرلىك بولغۇدەك، — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن، پادىشاھ ئاق تاشپاقىنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ ھەمدە ئۇنىڭ ئۇچەي باغرىنى ئېلىۋېتىپ، قېپىنى پال سېلىشقا ئىشلىتىپتۇ. جەمئىي يەتمىش ئىككى قېتىم پال سالسا، ھەر قېتىمدا توغرا چىقىپتۇ.

گەرچە، بۇ تاشپاقىنىڭ يۈز بەرگەن ۋەقەلەرنى پادىشاھنىڭ چۈشىگە ئايان قىلىش كارامىتى بولسىمۇ، ئاخىرقى ھېسابتا بېلىقچىنىڭ تورىدىن قېچىپ قۇتۇلالمىغان. ئۇنىڭ ئەقىل ـ پاراستى يەتمىش ئىككى قېتىم پال سالسا، بىرەر قېتىممۇ خاتا چىقمايدىغان دەرىجىگە يەتكەن بولسىمۇ، ئاخىرىدا ئۆلتۈرۈلۈش تەقدىرىدىن ئامان قالمىغان. دېمەك، زېرەكلىكنىڭمۇ چەكلىمىگە ئۇچرايدىغان يەرلىرى بولىدۇ، ئەقىل ـ پاراسەتنىڭمۇ ھەل قىلالمايدىغان ئىشلىرى بولىدۇ.

تاسادىپىي چېقىن

بىر پەيلاسوپ بىلەن بىر ئادەتتىكى ئادەم قاراڭغۇ كېچىدە ئورمانلىقتا يولدىن ئادىشىپ قاپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى گۇمانخور، بىرى ئەمەلىيەتچان ئىكەن. بۇ ئىنتايىن خەتەرلىك ئورمانلىق بولۇپ، دەرەخلەر بەك قويۇق، قاراڭغۇ ئىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەر ۋاقىت يىرتقۇچ ھايۋانلار ئۇچراپ قېلىش ئېھتىمالى بار ئىكەن.

تۇيۇقسىز شىددەتلىك يامغۇر يېغىپ، چاقماق چېقىپتۇ. دەل مۇشۇ چاغدا پەيلاسوپ ئاسمانغا قاراپتۇ، ئادەتتىكى ئادەم

بولسا يولنى كۆرۈۋاپتۇ.

پۇرسەت دېگەن مانا مۇشۇنداق تېز ئۆتۈپ كېتىدۇ، سەل دىققەت قىلمىساقلا ئۇنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويىمىز.

نەسىھەت

بىر قېتىملىق دەرستە مۇتەخەسسىس ئوقۇغۇچىلارغا بىر تەجرىبە ئىشلەپ بېرىپتۇ. ئۇ ئاغزى چوڭ بىر شىشىنى ئېلىپ، ئۇنىڭغا مۇشتۇمدەك چوڭلۇقتىكى تاشلارنى قاچىلاپتۇ، ئاندىن ئوقۇغۇچىلاردىن:

— شىشە تولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئوقۇغۇچىلار بىردەك:

— تولدى، — دەپتۇ. ئارقىدىن مۇتەخەسسىس بىر مۇنچە شېغىلنى شىشىگە قويۇپ، شىشىنى چايقاپتىكەن، شېغىل چوڭ تاشنىڭ ئارىسىدىكى بوشلۇققا قىسىلىپ كىرىپتۇ. ئۇ يەنە:

— شىشە تولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ قېتىم ئوقۇغۇچىلار هوشيارلىقنى ئۆستۈرۈپ:

— بەلكىم تولمىغاندۇ! — دېيىشىپتۇ.

ئۇ يەنە بىر ئاز قۇمنى شىشىگە قويۇپتۇ. قۇم تاش بىلەن شېغىلنىڭ ئاراچىلىرىغا ئېقىپ كىرىپتۇ. ئۇ يەنە:

— شىشە تولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ قېتىم سىنىپتىكى هەممەيلەن بىردەك:

— تولمىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— ياخشى! — ئۇ بىر قۇتا سۇنى ئېلىپ شىشە تولغۇچە قۇيۇپتۇ ھەمدە ئوقۇغۇچىلاردىن:

— بۇ مىسال نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ؟ — دەپ سوراپتى‐كەن، بىر ئالدىراڭغۇ ئوقۇغۇچى:

— بۇرۇن تۈزگەن پىلانىڭىز قانچە زىچ ئورۇنلاشتۇ‐رۇلغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، پەقەت ئازراق تىرىشىس‐ڭىزلا ئۇنىڭغا يەنە بىر نەرسە قىستۇرغىلى بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— خاتا، — دەپتۇ مۇتەخەسسىس ھەم:

— بۇ مىسال شۇنى چۈشەندۈرىدۇكى، شىشىگە ئالدى بى‐لەن چوڭ تاشنى سېلىۋالمىساق، كېيىن ھەر قانچە تىرىش‐ساقمۇ ئۇنى كىرگۈزەلمەيمىز. تۇرمۇشىمىزدىكى چوڭ تاش نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟ ئۆزۈڭ سۆيىدىغان ئادەم بىلەن ئۆمرۈڭ‐نى بىرگە ئۆتكۈزۈش، سېنىڭ ئېتىقادىڭ، سەن ئالغان تەربى‐يە، بىرەر غايە ۋە ياكى ئۆزىنى بېغىشلاشقا ئەرزىيدىغان بىرەر كەسىپ، ھەتتا بىر ياخشى ئوقۇتقۇچى بولۇش... مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى تۇرمۇشتىكى چوڭ تاشلاردۇر. ئۇ مەيلى نېمە بول‐سۇن، شىشىگە ئالدى بىلەن چوڭ تاشنى سېلىشنى ئۇنتۇماس‐لىقىمىز كېرەك، — دەپتۇ.

دانىشمەننىڭ دانىشى

بىر كۈنى، بىر دانىشمەن ئوقۇغۇچىلىرىغا ئۆز ئۇستازى‐نى تونۇشتۇرماقچى بوپتۇ. ئوقۇغۇچىلار ئاجايىپ بىر قىزى‐قىش ئىچىدە بىر كاتتا زاتنى كۈتۈپتۇ.

بۇ چاغدا دانىشمەن بىر تال كىچىك تاشنى ئېلىپ:

— مانا بۇ مېنىڭ ئۇستازىم — دەپتىكەن، بۇ گەپكە ئو‐

قوغۇچىلارنىڭ ئەقلى يەتمەي ھالڭ - تاڭ قېلىشىپتۇ.

دانىشمەن ئوقۇغۇچىلىرىغا بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ يولدا كېتىۋاتسا، ئايىغىغا بىر تال تاش كىرىۋېلىپ پۇتىنى ئاغرىتىۋەتكەنىكەن، ئۇ تاشنى ئېلىۋېتىش ئۈچۈن ئولتۇرۇپتۇ. ئولتۇرۇپ تاشنى ئېلىۋاتقان شۇ دەقىقىدە، ئۇ بىردىنلا ئۆزى ھەر كۈنى ماڭىدىغان بۇ يول-نىڭ شۇ قەدەر گۈزەللىكىنى بايقاپتۇ ھەمدە بىردىنلا ھاياتلىقتىكى بىر قانۇنىيەتنى بايقىغاندەكلا بوپتۇ.

— دەل مۇشۇ كىچىككىنە تاش مېنىڭ ئەقىل - پاراسىتىمنى ئۇرغۇتقان، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ دانىشمەن.

ئەسلىدە، ئۇنى بىئارام قىلغان تاش بىردىنلا ئۇنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ ئۇرغۇشىغا تۈرتكە بولغۇچىغا ئايلىنىپ قالغان. تۇرمۇشتا ئەسلىدە بىزگە ئازاب ئېلىپ كەلگەن بەزى نەرسىلەر باشقا بىرخىل بەخت ئېلىپ كېلىشىمۇ مۇمكىن.

كىچىككىنە بىر ئىش

بىر ئادەم مېھمانخانىسىغا بىر پارچە رەسىمنى ئاسماقچى بولۇپ، قوشنىسىنى ياردەمگە چاقىرىپتۇ. ئۇ رەسىم ئېلىنغان رامكىنى تامغا يۆلەپ ئەمدى مىخ قاقاي دېيىشىگە، قوشنىسى:

— بۇنداق قىلساق بولمىغۇدەك، ياخشىسى تامغا ئىككى پارچە ياغاچ قېقىپ، رامكىنى شۇنىڭغا ئاسايلى، — دەپتۇ.

بۇ ئادەم قوشنىسىنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلىپ، ئۇ-نىڭدىن ياغاچ ئىزدىشىپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. ياغاچ تېپىلىپ-تۇ. ئۇ ئەمدى مىخلاي دېيىشىگە، قوشنىسى:

— توختاپ تۇرۇڭ، بۇ ياغاچ بىر ئاز چوڭكەن، ياخشىسى

بىر ئاز ھەرىدىۋېتەيلى، — دەپ ھەرە ئىزدەشكە چۈشۈپتۇ.
ھەرىنى تېپىپ كېلىپ، ھەرىدە ـ ھەرىدىمەيلا:

— بولمىدى، ھەرە بەك گالكەن، بىلىمىسە بولمىغۇ ـ دەك، — دەپتۇ ھەمدە ئۆيىدىن ئېكەكتى ئېلىپ چىقىپ، سىي ـ پى يوقلۇقىنى بايقاپتۇ. ئېكەككە ساپ بېكىتىش ئۈچۈن، ئۇ يەنە مەكتەپنىڭ يېنىدىكى چاتقاللىققا كىرىپ دەرەخ ئىزدەپ ـ تۇ. ئۇ دەرەخنى كەسمەكچى بولغاندا، پالتىنىڭ داتلىشىپ ئىشلەتكىلى بولمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى سېزىپ، بىلەي تېپىپ كەپتۇ. بىراق، بىلەينى توختىتىش ئۈچۈن، نەچچە تال ياغاچ ياساشقا توغرا كېلىدىكەن، شۇڭا ئۇ بىر ياغاچچىنىڭ ئۆيىدە تەييار ياغاچ بار دەپ، شۇنى ئىزدەپ كېتىپتۇ. ئۇ شۇ كەتكەنچە قايتىپ كەلمەپتۇ. رەسىمنىڭ ئىگىسى رەسىمنى تامغا بىر تەرىپىگە بىردىن مىخ قېقىپ ئېسىپتۇ. چۈشتىن كېيىن، بۇ ئادەم ھېلىقى قوشنىسىنى كوچىدا كۆرۈپتۇ. قا ـ رىسا ئۇ ياغاچچىغا ياردەملىشىپ بەش خىل مېتال ماگىزىنـ ـ دىن سىرتقا بىر توك ھەرىسىنى يۆتكىشىپ بېرىۋاتقۇدەك.

تۇرمۇش ۋە خىزمەت داۋامىدا بىز ھەم مۇشۇنداق ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى نۇقتىسىغا قايتىپ كېلەلمەيدىغان ئادەملەرنى ئۇچرىتىپ تۇرىمىز. ئۇلار كۆرۈنۈشتە ناھايىتى ئالدىراشتەك قىلىسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۆزلىرىنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيدۇ.

بار بىلەن يوقنىڭ پەرقى

بىر بالا دادىسىدىن ئىنتايىن تەس بىر سوئالنى سوراپتۇ:

— دادا، مەن كىم؟ مېنىڭ ئىچىمدە نېمە بار؟

بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىش تولىمۇ قىيىن بولغاچقا، ئۇنىڭ دادىسى باشقا بىرخىل ئۇسۇل بىلەن بۇ مەسىلىنى بالىغا چۈشەندۈرمەكچى بولۇپ:

— سەن دەرەخكە چىقىپ بىر تال مېۋە ئۈزۈپ چۈشكىن، — دەپتۇ.

بالا يۈگۈرۈپ بېرىپ دەرەختىن بىرتال مېۋە ئۈزۈپ چۈشۈپتۇ. دادىسى:

— ئۇنى كېسىپ ئىچىدە نېمە بارلىقىغا قاراپ باق، — دەپتۇ.

— بىر مۇنچە كىچىك ئۇرۇق باركەن، — دەپتۇ بالىسى.

دادىسى:

— ئەمدى بىر تال ئۇرۇقنى تاللاپ كېسىپ، قاراپ باققىن، ئىچىدە نېمە باركىن، — دەپتىكەن، بالىسى:

— ھېچنېمە يوقكەن، — دەپتۇ.

دادىسى:

— ماۋۇ چوڭ دەرەخ مۇشۇ يەردىن ئۆسۈپ چىققان. ئۇ دەل ئاشۇ «يوق»نىڭ ئىچىدىن پەيدا بولغان. سەنمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش، — دەپتۇ.

ئۇ بالا دادىسىنىڭ گېپىنى ئويلاشقا باشلاپتۇ. نەچچە كۈندىن كېيىن، ئۇ دادىسىدىن يەنە سوراپتۇ:

— «يوق» قانداقسىگە باشقا ماددىلار بىلەن بىرلىشىدۇ؟

بۇ بالا بەك ئەقىللىق ئىكەن، دادىسىنىڭ ئۇنى ئالدىغۇسى كەلمەپتۇ. بىراق، بۇنداق مۇرەككەپ سوئالغا نېمە دەپ جاۋاب بەرگۈلۈك؟

قەيەرگە كەتتى

ئۈچ سىياسىيون ئۆلگەندىن كېيىن تەڭلا جەننەتكە كىرىپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى ئىنگلىز، بىرى نېمىس، يەنە بىرى ھىندى ئىكەن. ئۇلار جەننەتكە كەلگەندە، سانت پېتىر ئىنگلىزدىن:

— كەسپىي ھاياتىڭدا قانچە قېتىم يالغان سۆزلىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئىنگلىز ئون ئىككى قېتىم يالغان سۆزلىگەنلىكىگە ئىقرار بوپتىكەن، ئۇنىڭغا جەننەتنى ئايلىنىپ ئون ئىككى قېتىم يۈگۈرۈش جازاسى بېرىپتۇ. ئارقىدىن بۇ سوئالنى نېمىس سىياسىيوندىن سوراپتىكەن، ئۇ يىگىرمە قېتىم يالغان سۆزلىگەنلىكىنى ئېسىگە ئالالىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئۇنىڭغا جەننەتنى ئايلىنىپ يىگىرمە قېتىم يۈگۈرۈش جازاسى بېرىلىپتۇ. سانت پېتىر بۇ سوئالنى ھېلىقى ھىندىدىن سوراي دەپ ئۆرۈلۈپ قارىسا، ئۇنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. شۇڭا، ئۇ يېنىدىكى پەرىشتىدىن:

— ئۇ قەيەرگە كەتتى؟ — دەپ سوراپتىكەن، پەرىشتە:

— ھە، ئۇ قايتىپ بېرىپ ۋېلىسىپىت ئەكەلگىلى كەتتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بېلىقنىڭ خۇشاللىقى

بىر كۈنى جۇاڭجۇۋ بىلەن خۇيشى دەريا بويىغا سەيلىگە

چىقىپتۇ. ئۇلار كۆۋرۈك ئۈستىدە كېتىۋېتىپ، جۇاڭجۇ خۇيشىگە:

— قاراڭە، بۇ بېلىقلارنىڭ ئۈياقتىن ـ بۇياققا ئەركىن ئۈزۈپ ئويناشلىرىغا ! بۇ دەل بېلىقلارنىڭ خۇشاللىقى ـ دە، — دەپتىكەن، خۇيشى:

تىكەن، خۇيشى:

— سىز بېلىق بولمىسىڭىز، بېلىقلارنىڭ خۇشاللىقىنى قانداق بىلىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ چاغدا جۇاڭجۇ:

— سىز مەن بولمىسىڭىز، مېنىڭ بېلىقنىڭ خۇشاللىـ ـ قىنى بىلمەيدىغانلىقىمنى قانداق بىلىسىز؟ — دەپ ياندۇرۇپ سوراپتۇ.

قايسى پۇتنى ئالدىدا يۆتكەيدۇ ؟

بىر كۈنى سەكسەنپۇت يۈزلىگەن ئىنچىكە پۇتلىرى بىلەن ئۆمىلەپ كېتىۋاتسا، پەيلاسوپ پاقىنىڭ ئۇنىڭ ئۆمىلىشىگە كۆزى چۈشۈپ، سەكسەنپۇتنىڭ يول مېڭىشىنى ئۇزاق كۆزـ ـتىپتۇ. ئۇ كۆڭلىدە: «تۆت پۇت بىلەن مېڭىشمۇ خېلىلا تەس ئىش تۇرسا، سەكسەنپۇت يۈزلىگەن پۇتلىرى بىلەن قانداق ماڭىدىغاندۇ؟ بۇ ھەقىقەتەن بىر مۆجىزە ئىكەن ! ئۇ ئالدى بىـ ـلەن قايسى پۇتنى، ئاندىن قايسى پۇتنى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قايسى پۇتنى يۆتكەيدىغانلىقىنى قانداق قارار قىلىدىغاندۇ» دەپ ئويلاپ تېڭىرقاپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، پاقا سەكسەنپۇتـ ـنى توسۇپ سوراپتۇ:

— مەن بىر پەيلاسوپ، ئەمما بۇ پۇتلىرىڭ مېنى قايـ ـمۇقتۇرۇپلا قويدى. سەن بۇنچىۋالا كۆپ پۇت بىلەن قانداق

ماڭىسەن؟

ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان ئىشقۇ بۇ!

سەكسەنپۇت ئۇنىڭغا:

— مەن ئەزەلدىن مۇشۇنداق مېڭىپ كېلىۋاتىمەن، بۇنداق ئىشنى كىم ئويلاپ يۈرىدۇ دەيسەن! مەن ئوبدانراق ئويلىنىپ ئاندىن ساڭا جاۋاب بېرەي، — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن، سەكسەنپۇت راستتىنلا بۇ ھەقتە ئويلىنىشقا باشلاپتۇ. دېمىسىمۇ پاقىنىڭ ئېيتقىنى توغرا، ئالدى بىلەن قايسى پۇتنى يۆتكەش كېرەك؟ سەكسەنپۇت مۇشۇنى ئويلاپ، ئۆرە بولۇپ ئالدىغا ماڭماقچى بوپتىكەن، ئازراقمۇ مىدىرلىيالماپتۇ، نەچچە قەدەم مېڭىپلا يىقىلىپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، پاقىغا:

— سەن ئەمدى باشقا سەكسەنپۇتلاردىن ھەرگىز بۇ سوئالنى سورىمىغىن، مەن ئەزەلدىن مۇشۇنداق مېڭىپ كېلىۋاتاتتىم، ھېچبىر چاتاق چىقىپ باقمىغانتى، سەن مېنى تولۇقتۇرۇۋەتتىڭ! مەن ھازىر يول مېڭىشقا ئىلاجسىز قالدىم. مېنىڭ مۇشۇنچىۋالا پۇتۇم ئالدى - كەينىگە مىدىرلايدىغان تۇرسا، مەن قايسى پۇتۇمنى يۆتكىشىم كېرەكلىكىنى قانداق ئويلاپ بولالايمەن؟ — دەپتۇ.

مەن ھازىرلا كېلىمەن

ئۈچ ئايال ئۆلگەندىن كېيىن، بىرلىكتە جەننەتنىڭ مەرۋايىت دەرۋازىسىغا كەپتۇ. سانت پېتىر ئۆلارنى شۇ يەردە قوبۇل قىپتۇ.

— سەن پانىي دۇنيادا ئۆز جىسمىڭنى يات جىنستىن خا-

لىي تۇتالىدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ بىرىنچى ئايالدىن.
— مۇتلەق خالىي تۇتقان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇ ئايال.
— ناھايىتى ياخشى، ئۇنداق بولسا مانا بۇ جەننەتنىڭ ئالتۇن ئاچقۇچىنى ئالغىن، — دەپتۇ سانت پېتىر ئۇنىڭغا. ئاندىن ئۇ ئىككىنچى ئايالغا بۇرۇلۇپ:
— ئۇنداقتا، سەنچۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، ھېلىقى ئايال دۇدۇقلاپ:
— مەن مۇتلەق خالىي تۇتالمىدىم، — دەپتۇ. سانت پېتىر:
— ياخشى، ئۇنداقتا بۇ جەننەتنىڭ كۈمۈش ئاچقۇچىنى ئالغىن، — دەپتۇ.
ئۈچىنچى ئايالدىن:
— سەنچۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئۇ ئايال:
— مەنما؟ مەن دېگەن سىز بىلىدىغان، بەزىلىرىنى ھەتتا خىيالىڭىزغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغان ياخشى، يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ باققان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قورقماستىن.
سانت پېتىر ئۇنىڭغا:
— ۋاھ، قالتىسكەنسەن! بۇ مېنىڭ ھۇجرامنىڭ ئاچقۇچى، مەن ھېلىلا كېلىمەن، — دەپتۇ.

غايە ۋە رېئاللىق

ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قالغان ئىككى ئادەمگە بىر بېلىقچى ئۇچراپ، ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتىپ بىر قارماق بىلەن بىر

سېۋەت بېلىق بېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى قارماقنى، يەنە بىرى بېلىقنى ئاپتۇ. بېلىقنى ئالغان ئادەم شۇ جايدىلا ئوت قالاپ بېلىقنى بىر ياقتىن پىشۇرۇپ، بىر ياقتىن چاينىماي يۇتۇشقا باشلاپتۇ. ئۇ ھەتتا گۆشنىڭ تەمىنىمۇ تېتىماستىن يەپ تۈگىتىپ، ئاخىرىدا شورپىنىمۇ ئىچىپ بوپتۇ. ئەمما، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، يەنىلا ئاچلىقتىن بېلىق سېۋىتىنىڭ يېنىدا ئۆلۈپ قاپتۇ. قارماقنى ئالغان ئادەم بولسا، ۋۇجۇد - ۋۇجۇدىنى قاقشىتىۋاتقان دەھشەتلىك ئېچىرقاشقا داۋاملىق چىداپ، بىر قەدەم - بىر قەدەمدىن دېڭىز تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ئەمما، يىراقتىن كۆپكۆك دېڭىز غۇۋا كۆرۈنۈشكە باشلىغاندا بولالماي يىقىلىپتۇ. ئۇ قولغا كېلەي دېگەن ئامەتكە قاراپ، ھەسرەت بىلەن ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ.

ئاچلىقتىن ئۆلەي دېگەن يەنە باشقا ئىككى ئادەممۇ ئوخشاشلا بېلىقچىنىڭ ساخاۋىتىگە ئېرىشىپتۇ. ئەمما ئۇلار ھەر قايسىسى ھەر تەرەپكە ماڭماي، بىرلىكتە دېڭىزنى ئىزدەپتۇ. بېلىقنى نەچچە قېتىمغا بۆلۈپ، ئاز - ئازدىن يەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، دېڭىز بويىغا كەلگۈچە بەرداشلىق بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ، ئىككىيلەن بېلىق تۇتۇپ كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. نەچچە يىلدىن كېيىن ئۆي سېلىپ، كېيىن ئۇلار خوتۇن - بالىلىق بوپتۇ، ئۆزلىرى بېلىق كېمىسى ياساپ، بەختلىك، خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

بىر ئادەم كۆز ئالدىدىكى پايدىنىلا كۆزلىسە، ئېرىشىدىغىنى ۋاقىتلىق خۇشاللىق بولىدۇ. ئادەمنىڭ غايىسى ھەر قانداق ئۇلۇغۋار بولسىمۇ، لېكىن رېئاللىققا باقمىسا، ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرالمايدۇ. پەقەت غايە بىلەن رېئاللىقنى مۇۋاپىق بىرلەشتۈرگەندىلا ئاندىن مۇۋەپپەقىيەت قازانغىلى بولىدۇ.

ھەمراھ تاللاش

بىر كۈنى سوقراتنىڭ ئۈچ شاگىرتى قانداق قىلغاندا ئەڭ ياخشى، كۆڭۈلدىكىدەك ھەمراھ تاپقىلى بولىدىغانلىقى توغ-رىسىدا مەسلىھەت ئالغىلى كەپتۇ. سوقرات شاگىرتلىرىنىڭ سوئالىغا ئۇدۇل جاۋاب بەرمەي:

— سىلەر بۇغدايلىققا كىرىپ ئەڭ ياخشى، ئەڭ چوڭ بۇغداي باشىقىدىن بىرنى تاللاڭلار. سىلەرگە پەقەت بىرلا قې-تىم تاللاش پۇرسىتى بار، — دەپتۇ.

بىرىنچى شاگىرتى بۇغدايلىققا كىرىپ، ماڭا - ماڭمايلا چوڭ ھەم چىرايلىق بىر تال باشاقنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ دەرھال شۇنى ئۈزۈپتۇ. ئەمما ئۇ بۇغدايلىقنىڭ ئۇ چېتىگە بارغۇچە ئۆزى ئۈزگەندىمۇ ياخشى ھەم چوڭ باشاقلارنىڭ تۇر-غانلىقىنى كۆرۈپ ئۆزىنىڭ ئالدىراڭغۇلۇقىدىن ھەسرەتلىن-نىپتۇ.

ئىككىنچى شاگىرت بۇنىڭدىن ساۋاق ئېلىپ، ھەر قېتىم كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنگەن باشاقنى ئۈزىدىغان چاغدا، ئۆزد-نى ئالدىمدا تېخىمۇ ياخشىسى بار دەپ ئەسكەرتىپ تۇرۇپتۇ. ئۇ شۇنداق مېڭىپ ئۆزىمۇ تۇيمايلا ئاخىرقى نۇقتىغا كېلىپ قاپتۇ ھەم پۇرسەتنىڭ قولدىن كەتكەنلىكىنى بىلىپتۇ.

ئۈچىنچى شاگىرت ئالدىنقى ئىككىسىدىن ساۋاق ئاپتۇ. ئۇ مۇساپىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى مېڭىپ، باشاقلارنى چوڭ، ئوتتۇرا ھال، كىچىك دەپ ئۈچ تۇرگە ئايرىپتۇ، يەنە ئۈچتىن بىرىدە ھۆكۈمىنىڭ خاتا - توغرىلىقىنى دەلىللەپتۇ، ئاخىرقى ئۈچتىن بىرىدە چوڭغا تەۋە بىر تال چىرايلىق باشاقنى تاللاپ-

تۇ. گەرچە ئۇ ئۆزى تاللىغان باشاقنى چوقۇم ئەڭ چوڭ، ئەڭ چىرايلىق دەپ مۇتلەقلەشتۈرەلمىسىمۇ، لېكىن رازىمەنلىك بىلەن پۈتۈن مۇساپىنى بېسىپ تۈگىتىپتۇ.

ئاتالمىش شەرھى

بىر ئادەمنىڭ ناھايىتى چىرايلىق بىر قىزى بولۇپ، يېقىندىن بېرى قىزى ساقىسىز بولۇپ قالغاچقا، ئۇ كۈن بويى قىزىدىن ئەنسىرەپ غەم - ئەندىشىدىلا يۈرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بىرسى ئۇنىڭدىن نېمە غېمى بارلىقىنى سوراپتىكەن، ئۇ:

— قىزىمنىڭ كۈندە ئويغانغاندا كۆڭلى ئېلىشىدۇ، خېلى ئۇستا تېۋىپلارغىمۇ كۆرسىتىپ باقتىم، ھەممىسى كۆرۈپ چوڭ چاتاق يوقكەن دەيدۇ، قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ھېلىقى ئادەم ئۇنىڭغا:

— سىز نەسىردىن ئەپەندىمنى ئىزدەپ باقسىڭىز بولامدۇ؟ ئۇ بۇ يەردىكى ئەڭ ئەقىللىق ئادەم، ئۇنىڭ بىلمەيدىغان ئىشى يوق. ئۇ ئالدىغا بارغان ھېچقانداق ئادەمنى نائۈمىد قايتۇرمايدۇ، — دەپتۇ.

ھېلىقى ئادەم نەسىردىن ئەپەندىنىڭ قېشىغا بېرىپ قىزىنىڭ ئەھۋالىنى ئېيتىپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان نەسىردىن ئەپەندى كۆزىنى يۇمۇپ بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن تۇيۇقسىز كۆزىنى ئېچىپ:

— سىز كەچتە ئۇخلاشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭغا سۈت ئىچكۈزگەنمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەئە، ئىچۈرگەن، ئەمما بۇنىڭ قىزىمنىڭ كېسىلى

بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار، — دەپتۇ.

— ھەببەللى ! مەسىلە دەل مانا مۇشۇ يەردە، ئەمدى قىزىڭىزنىڭ كېسىلىنىڭ سەۋەبى ئايدىڭلاشتى، — دەپتۇ نەسىردىن ئەپەندى ھېلىقى كىشىگە، — كىچىك بالىغا سۈت بەرسىڭىز، كېچىچە ئوڭدىن - سولغا، سولدىن - ئوڭغا ئۆرۈلۈپ ياتقاچقا، قاتتىق قوچۇلۇش نەتىجىسىدە سۈت قېتىققا، قېتىق ئېرىمچىككە، ئېرىمچىك قايماققا، قايماق مايغا، ماي قەنتكە، قەنت ئىسپىرتقا ئايلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، قىزىڭىز ئەتىگەندە ئويغانغاندا بېشى ئاغرىپ كۆڭلى ئېلىشىدۇ، — دەپتۇ.

بۇ دۇنيادا چۈشەندۈرگىلى بولىدىغان ئىشقىمۇ، چۈشەندۈرگىلى بولمايدىغان ئىشقىمۇ بىر ئاتالمىش چۈشەنچە تاپقىلى بولىدۇ. بىلمەيدىغان ئىشنى يالغاندىن بىلىدىغان بولىۋالساڭ، خۇددى تىنچلاندۇرۇش دورىسى يەۋالغاندەك ئۇخلايسەن.

خاتالىقنى تونۇغان مەھبۇس

مەلۇم بىر تۈرمىگە بىر نەچچە ئېغىر جىنايەتچى قامىلىپتۇ.

بىر كۈنى مەھبۇسلار رەسىملىك ژۇرنال كۆرگەچ پاراڭغا چۈشۈپتۇ. ئارىدىن بىرسى ژۇرنالدىكى خىلمۇ خىل زىبۇزىننەتلەرنىڭ رەسىمىگە قاراپ ئۇھ تارتىپ:

— ئاپام مۇشۇ زىبۇزىننەتلەرنى تاقىيالىغان بولسا، قانداق خۇشال بولۇپ كېتەر ئىدى، — دەپتۇ.

يەنە بىر مەھبۇس چىرايلىق بىر ئۆينىڭ رەسىمىگە قاراپ:

— ئەگەر ئاپام مۈشۈنداق بىر چىرايلىق ئۆيدە ئولتۇرا-لىغان بولسا، قانچە ياخشى بولار ئىدى - ھە! — دەپتۇ.

ئۈچىنچى مەھبۇس:

— ئەگەر ئاپامنىڭ مۈشۈنداق بىر ماشىنىسى بولغان بولسا، پات - پات كېلىپ مېنى يوقلاپ كەتمەمتى، — دەپتۇ.

ژۇرنال ئەڭ ئاخىرىدا بىر مەھبۇسنىڭ قولىغا تېگىپتى-كەن، ئۇ ژۇرنالنى تۇتۇپ ئۇزۇنغىچە گەپ قىلالماي ئولتۇرۇپ كېتىپتۇ، ئاندىن يىغلاپ تۇرۇپ:

— ئاپامنىڭ بىر ياخشى ئوغلى بولغان بولسا، نەقەدەر ياخشى بولاتتى، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلاپ ھەممەيلەننىڭ دىمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ.

ئەڭ ئاخىرقى گۆھەر

بىر كىشى دەريا بويىدا ناھايىتى ئۇزاق يۈرۈپ گۆھەر ئىزدەپتۇ. ئۇ بىرەر تالمۇ گۆھەر تاپالمىغاننى ئاز دەپ، قاتتىق چارچاشتىن پۇت - قوللىرى ئۇرۇپ چېقىۋەتكەندەك ئاغرىپ ھالىدىن كېتىپ يىقىلىپ قالاي دەپتۇ. بۇ چاغدا ئۇ دەريا يا-قىسىدىكى تاشتا ئولتۇرۇپ ھەمراھىغا:

— قارا، مەن توققۇز يۈز توقسان توققۇز مىڭ توققۇز يۈز توقسان توققۇز تال تاش تېرىپتىمەن. بىراق، بىرەر تال-مۇ گۆھەر تاپالمىدىم، ئەمدى بولدى قىلاي مىكىن دەيمەن، — دەپتۇ.

ئۇنىڭ ھەمراھى چاقچاق قىلىپ:

— ئەڭ ياخشىسى تاشتىن يەنە بىرنى تېرىپ بىر مىل-

يونلا قىلىۋەتمەمسەن، — دەپتىكەن، ئۇ ھارغىنلىقتىن كۆزىـ
نى يۇمۇپ تۇرۇپ قولىنى سوزۇپلا يېنىدىكى بىر دۆۋە تاشنىڭ
ئارىسىدىن بىر تالنى ئالغاچ:

— بولدى، بۇ ئەڭ ئاخىرقىسى، — دەپتۇ.

ئۇ تاشنى تۇتۇپ تۇرۇپ بۇ تاشنىڭ ئادەتتىكى تاشتىن
ئېغىرلىقىنى سېزىپتۇ ھەم كۆزىنى ئېچىپ تاشقا قاراپلا
ھەيرانلىقتىن ۋارقىرىۋېتىپتۇ، چۈنكى ئۇنىڭ قولىدا تۇرغىـ
نى بىر دانە بىباھا گۆھەر كەن.

مەززىلىك بېلىق

بىر قېرى بېلىقچىنىڭ سودىسى ئىنتايىن ياخشى ئىـ
كەن. ھەممە ئادەم ئۇنىڭ بېلىقلىرىنىڭ سۈپىتى ياخشى دەپ
ئۇنىڭ بېلىقىنى سېتىۋېلىشنى ياخشى كۆرىدىكەن. باشقا كەـ
سىپداشلىرى ھەر قانچە ئويلاپمۇ بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلـ
مەپتۇ. چۈنكى، ئۇلار ئوخشاش يەردىن ئوخشاش بېلىق تۇتىـ
دىكەن، ھەتتا بېلىق قاچىلانغان قاچىدىكى سۇمۇ بىر يەرنىڭ
سۈيىكەن. گەرچە بېلىق، سۇ ئوخشاش بولسىمۇ، ئەمما خېـ
رىدارلار يەنىلا ئاشۇ قېرى بېلىقچىنىڭ بېلىقىنىڭ تەمىنى
ئەڭ ياخشى، دەيدىكەن.

ئۇ قېرى بېلىقچى بىر كۈنى يىراق بىر يەرگە كېتىپتىـ
كەن، باشقا بېلىقچىلار ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇ بېلىق قاـ
چىلايدىغان قاچىنى تەكشۈرۈپ، ئۇنىڭ بېلىقلىرىنىڭ تېز
سېتىلىشىدىكى سىرنى تېپىپ چىقىش قارارىغا كەپتۇ.

ئۇلار ئوغرىلىقچە ئۇنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئۇ يەر ـ بۇ
يەرگە شۇنچە قاراپمۇ ھېچبىر سىرنى تاپالماي ھەيران بولۇـ

شۇپتۇ. ئۇلارنىڭ كۆرگىنى پەقەت بىلىق قاچىسىدا بىر يوغان بىلىقنىڭ شىددەت بىلەن ئۇياقتىن ـ بۇياققا ئۈزۈپ يۈرگىنى بوپتۇ.

ئاخىرى ئارىدىن بىرەيلەن ئۇنىڭ جاۋابىنى تېپىپتۇ. ئەسلىدە، چوڭ بىلىق ئۇياقتىن ـ بۇياققا سوقۇلۇپ يۈرۈپ، باشقا بىلىقلارغا قىلچە ئارام بەرمىگەچكە، ئۇلارمۇ قاچىدا توختىماستىن ئۈزۈپ يۈرۈشكە مەجبۇر بولغان، نەتىجىدە بىلىق گۆشىنىڭ تەمىمۇ تەبىئىي هالدا ياخشىلانغانىكەن.

چوڭ بوغما يىلان ۋە يىلپىز

بىر ئىپتىدائىي ئورمانلىقتا، بىر چوڭ بوغما يىلان بىلەن بىر يىلپىز تەڭلا بىر بۆكەنگە كۆزىنى تىكىپتۇ. يىلپىز بىلەن چوڭ بوغما يىلان بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپ كۆڭلىدە چوت سوقۇپتۇ. يىلپىز، ئەگەر بۇ بۆكەنگە ئېرىشمەن دەيدىكەنمەن، چوقۇم ئالدى بىلەن چوڭ بوغما يىلاننى يوقىتىشىم كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ. چوڭ بوغما يىلانمۇ، ئەگەر بۇ بۆكەنگە ئېرىشمەن دەيدىكەنمەن، چوقۇم ئالدى بىلەن يىلپىزنى يوقىتىشىم كېرەك دەپ ئويلاپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن، ئىككىسى تەڭلا بىر ـ بىرىگە ئېتىلىپتۇ. يىلپىز چوڭ بوغما يىلاننىڭ گەجگىسىدىن چىشلەپ تۇرۇپ، ئەگەر مەن كۈچەپ چىشلىمىسەم، ئۇ مېنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ، دەپ ئويلاپتۇ. چوڭ بوغما يىلان يىلپىزنى بوغۇپ تۇرۇپ، ئەگەر مەن كۈچەپ بوغمىسام، يىلپىز مېنى چىشلەپ ئۆلتۈرىدۇ، دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، هەر ئىككىسى كۈچىنىڭ بارىچە تىركىشىپتۇ. نەتىجىدە، بۆكەن بى-

مالال يولىغا راۋان بوپتۇ. يىلپىز بىلەن چوڭ بوغما يىلان تەڭلا يەرگە يىقىلىپتۇ.

ئۈۋچى بۇ بىر مەيدان ئېلىشىشنى كۆرۈپ ئىنتايىن ھەسرەتلەنگەن ھالدا:

— ئەگەر ئۇلار بىر - بىرىگە ئېتىلماي، تەڭلا ئوۋغا ئې-تىلىپ ئوۋنى بۆلۈشۈپ يېگەن بولسا، ھەر ئىككىسى ساق قالاتتى، ياكى ھەر ئىككىسى ئوۋدىن ۋاز كەچكەن بولسىمۇ، ئىككىسى ھايات قالاتتى. ئىككىسىنىڭ بىرسى ئوۋدىن ۋاز كەچكەن بولسىمۇ، ھەر ئىككىسى ساق قالاتتى. ئىش چىڭىغا چىققاندا بىر - بىرىنى قويۇۋەتكەن بولسىمۇ، ھەر ئىككىسى ساق قالاتتى. ئۇلارنىڭ تراگېدىيىسى قارشى تەرەپكە يول قو-يۇشنى بىلمەي، سەن نېمە بولساڭ بول، مەن ئۆزۈملا ياشىسام بولدى، دېگەن قاراشنى ياشاش ئۇسۇلى قىلىۋالغانلىقىدا، — دەپتۇ.

جاھىل قىسقۇچپاقا

توشقان، تاشپاقا، قىسقۇچپاقا، چۈمۈلە قاتارلىق بىر توپ كىچىك جانىۋار بىللە ئويناپ كەلمەكچى بوپتۇ. ئۇلار بارماق-چى بولغان جاي، ئۇدۇلىدا غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان ناھايىتى گۈزەل بىر چىمەنزار ئىكەن. پاقا كانىيىنى كېرىپ:

— يۇرۇڭلار، — دەپ توۋلىشى بىلەنلا كۆپچىلىك دەرھال ھەرىكەتلىنىپتۇ.

پاقا «ئالغا» دېگىنىچە سەكرەپتۇ، توشقان ۋىلىقلاپ كۈل-گىنىچە يۈگۈرۈپتۇ، تاشپاقا كۈچىنىڭ بارىچە ئۆمىلەپتۇ، چۈمۈلە ئۇلارنى جان تىكىپ قوغلاپتۇ...

— ھەي، سىلەر ئېلىشىپ قالدىڭلارمۇ، قاياققا مېڭىۋا-تىسىلەر؟ — دېگەن غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ ئارقىدىن.

كۆپچىلىك ھەيران بولۇپ ئارقىسىغا قارىسا، قىسقۇچپاقا بىر تەرەپتىن ۋارقىراپ، بىر تەرەپتىن باشقا بىر تەرەپكە قاراپ توغرىسىغا ئۆمىلەپ كېتىۋاتقۇدەك. پاقا ئۇنلۇك ئاۋازدا:

— قىسقۇچپاقا ئاكا، يۈنلىش خاتا بولۇپ قالدى. بىز-نىڭ ئارقىمىزدىن مېڭىڭ، — دەپ ۋارقىراپتۇ. قىسقۇچپاقا:

— ئىشىڭنى قىل، سىلەر قارىغۇ بولۇپ قاپسىلەر، ماڭا ئەگەشسەڭلار توغرا بولىدۇ، — دەپ كايىپتۇ.

كۆپچىلىك ھەر قانچە تولغىسىمۇ، قىسقۇچپاقا ئاڭلىمى-غانغا سېلىپ، ئۆزىنىڭ يۈنىلىشى بويىچە توغرىسىغا جىددىي ئۆمىلەپتۇ. كۆپچىلىك ئامالسىز ئۆز يولىغا مېڭىپتۇ. قىس-قۇچپاقا ئاچچىقىدا ئاغزىدىن كۆپۈك چاچرىتىپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ كۆزۈم ئىنچىل ئاشۇ گۇللۇككە تىكىلىپ تۇرسا، ماڭغان يولۇم قانداق خاتا بولىدۇ؟ ئۇلار سۆزۈمنى ئاڭ-لىماي، ئۆزى بىلگەننى قىلدى، مېنى چەتكە قاقتى، بۇ پۈتۈن-لەي كۆرەلمەسلىكتىن بولۇۋاتقان ئىشلار. ئۇلار مېنىڭ پۇت - قوللىرىمنىڭ كۆپلۈكىگە چىدىماي شۇنداق قىلىۋاتقان گەپ، — دەپ قايناپتۇ. بىراق، ئۇ ئۆزىنىڭ پۇت قولى قانچە كۆپ، يۈگۈرۈشى قانچە تېز بولغانسېرى، مەنزىلدىن شۇنچە يىراقلىشىۋاتقانلىقىنى سەزمەپتۇ.

ئادەم باشقىلارنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلماي، ئۆزىنىڭ-كىنىلا راست قىلسا، يالغۇز قالىدۇ. قانچە ئىقتىدارلىق بول-غانسېرى ئۆتكۈزىدىغان خاتالىقىمۇ شۇنچە كۆپ بولىدۇ.

بېلىقچىنىڭ ئوغلى

بىر كەنتتە ناھايىتى ئۇستا بىر بېلىقچى بولۇپ، باشقا بېلىقچىلار ئۇنى ھۆرمەتلەپ: «بېلىقچىلار شاھى» دەپ ئاتايدىكەن. ئەمما بۇ «بېلىقچىلار شاھى» ياشانغانسېرى تولا قايغۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ ئۈچ ئوغلىنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنى تارتماپتۇ. ئۇ كىشىلەرگە دائىم:

— تووۋا دەيمەن، بېلىق تۇتۇشتا ھېچكىم مېنى بېسىپ چۈشەلمەيدۇ، لېكىن نېمىشقا ئوغۇللىرىمنىڭ بىرسىمۇ مېنى دورىمايدىغاندۇ؟ ئۇلار ئېسىنى بىلگۈدەك بولغاندىن باشلاپلا مەن ئۇلارغا بېلىق تۇتۇش ماھارىتىنى ئۆگەتتىم. تورنى قانداق توقۇسا پۇختا بولىدۇ، كېمىنى قانداق ھەيدىسە بېلىقلار ئۈركۈپ كەتمەيدۇ، تورنى قانداق تاشلىسا بېلىق تورغا ئاسان چۈشىدۇ، دېگەندەك ئەڭ ئەقەللىي ساۋاتلاردىن باشلاپ ئۆگەتتىم. ئۇلار چوڭ بولغاندا، مەن يەنە تاشقىنىنى تونۇش، بېلىق ئوۋلاش مەۋسۇمىنى قانداق پەرقلەندۈرۈش دېگەندەك، بىر ئۆمۈر يەكۈنلىگەن تەجرىبىلىرىمنى ئۇلارغا تولۇق ئۆگەتتىم. بىراق ئۇلارنىڭ بېلىق تۇتۇش ماھارىتى ئادەتتىكى بېلىقچىلارنىڭ ئوغلىنىڭ ماھارىتىگىمۇ يەتمەيدۇ، — دەپ ۋايساپ بېرىدىكەن.

بىر كۈنى بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر يولۇچى ئۇنىڭ ۋايساشلىرىنى ئاڭلاپ:

— سىز ئۇلارغا قولمۇقول ئۆگەتتىمىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەئە، ئۇلارنى ماھارەتنى پۇختا ئىگىلىسۇن دەپ، ھە-

مىشە ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ يۈرۈپ سەۋرچانلىق بىلەن ئۆگىتىمەن، — دەپتۇ.

— ئۇلار دېڭىزغا دائىم سىز بىلەن بىللە چىقامدۇ؟ — يەنە سوراپتۇ يولۇچى.

— ھەئە، ئۇلارنى ئەگرى يولنى ئاز ماڭسۇن دەپ، ئۆزۈمگە ئەگەشتۈرۈپ يۈرۈپ ئۆگىتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بوۋاي. شۇ چاغدىلا يولۇچى ئىشىنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولۇپ:

— مانا ئەمدى سىزنىڭ قايسى جەھەتتىن كەتكۈزۈپ قويغىنىڭىز ئېنىق بولدى. سىز ئۇلارغا ماھارەت ئۆگىتىشكىلا كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۇلارنىڭ ئۆگىنىش ئىقتىدارىنى، ئاچچىق ساۋاقنىڭ ئەمىنى تېتىش پۇرسىتى بەرمەپسىز. بىر ئادەمنىڭ كامالەتكە يېتىشىدە ئۆگىنىش ئىقتىدارى، بىلىم ۋە ماھارەتمۇ ئوخشاشلا مۇھىم، — دەپتۇ.

بىپەرۋا ئادەم

بىر ياغاچچى ئورمانلىقتىن يوغان بىر تۈپ دەرەخنى كېسىپ ئەكېلىپ ئۆيگە لىم قىلماقچى بوپتۇ.

ئۇ دەرەخنى سۆرەپ ئۆيىگە ئەكېلىپلا ھەرىدەشكە باشلاپتۇ. بىر چاغدا بەك كۆپ ھەرىدۈېتىپ قىسقا بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ، ئامالسىز ئىشىككە كېشەك قىلىۋەتمەكچى بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، پالتىنى ئېلىپ چېپىشقا باشلاپتۇ، قارىسا ھېلىقى ياغاچ نېپىز چېپىلىپ قالغانلىقتىن، پەقەت ئەپكەش ياسىغىلى بولغۇدەكلا بولۇپ قاپتۇ. ئەمدى ياغاچچى ئەپكەش ياسىماقچى بولۇپ، رەندىنى ئېلىپ رەندىلەپتۇ، رەندىلەۋېرىپ

ئاخىرى قولىدا قالغان ياغاچ بىلەن پەقەت پىچاقتىلا ساپ ياسى-
غىلى بولىدىغانلىقىنى بايقاپتۇ ھەمدە پىچاقنى ئېلىپ قىرىش-
قا باشلاپتۇ، قىرىپ ئۇچلىغاندىن كېيىن، ھېلىقى ياغاچ ئىنى-
چىكە بولۇپ قېلىپ، چىش كولىغۇچقا لايىق بولۇپ قاپتۇ. بۇ
چاغدا ئۇ ھارغىنلىقتىن چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپتۇ ۋە
چىش كولىغۇچنى ئاغزىغا سېلىپ شورىغاچ ئورۇندۇقتا ھا-
سىراپ ئولتۇرۇپتۇ. تۇيۇقسىز چىرىس قىلغان ئاۋاز بىلەن
تەڭ چىش كولىغۇچ سۇنۇپ ئىككى پارچە بولۇپ كېتىپتۇ.

ئالدىغا ۋە كەينىگە

بۆرە يولدا بىر قوينى ئۇچرىتىپ:
— مەن سېنى يەيمەن، — دەپتىكەن، قوي:
— بۆرە ئەپەندى، مېنى يېسىڭىزغۇ بەك خۇشال بولاتتىم، مەن ئادەتتىكى قويلاردىن ئەمەس، ئادەتتە كالىمۇ ماڭا تەڭ كېلەلمەيدۇ، ئىشەنمىسىڭىز سىناپ بېقىڭ، — دەپتۇ.
بۆرە بۇ گەپكە قانداقمۇ ئىشەنسۇن؟ شۇنداقتىمۇ بىر كۆرۈپ باقماقچى بولۇپ، ناھايىتى كۈچلۈك بىر بۇقىنى تېپىپ كەپتۇ ۋە ئۇلارنى بىر ئۆيگە سولاپ سوقۇشقا ساپتۇ.
ئەجەبلىنەرلىكى، سوقۇشۇش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئىشىكتىن مەغرۇر قەدەم بىلەن مېڭىپ چىققىنى ئېگىز ھەم سېمىز كالا بولماستىن، ھېلىقى پاكار، ۋىجىك قوي بوپتۇ. كالا بولسا ئىشىكتىن چىققۇدەك ماجالى يوق، مۈڭگۈزى سۇنۇق، بېشى قان ھالەتتە يەردە يېتىپتۇ. بۆرە ھەيران بولۇپ سەۋەبىنى سوراپتىكەن، كالا:
— مەن ھەر قېتىم كۈچۈمنى يىغىپ قويغا ئېتىلسام،

ئۇ ئەپچىللىك بىلەن ئۆزىنى قاچۇرغاچقا، بىر نەچچە قېتىم تاش تامغا ئۇسۇۋالدىم. قوينى ئۇسەلمەي تامغا ئۇسۇپ جىلە بولۇپ، ئىككىنچى قېتىمدا تېخىمۇ كۈچەپ ئېتىلدىم. تامغا قانچە كۆپ ئۇسكەنسېرى شۇنچە چارچىدىم. ئۇ بولسا قاچقانسېرى چاققانلىشىپ، ئەپچىللىشىپ كەتتى ۋە كۆرەڭلەپ مېنى زاڭلىق قىلدى. ئۇنىڭ كۆرەڭلىكى غەزىپىمنى تېخىمۇ ئۆرلىتىپ، ئاخىرىدا مانا مۇشۇ هالغا چۈشۈپ قالدىم، — دەپ بۆرىگە ئەهۋالنى سۆزلەپ تولۇق بېرىپتۇ.

— قارا، ماۋۇ قوينىڭ مەككارلىقىنى. ئۇ ئەسلىدە چېكىنىشتىن پايدىلىنىپ هۇجۇم قىلغانىكەندە، ئۇنى هازىرلا تۇتۇۋېلىپ يەۋەتمەيدىغان بولسام!

بۆرە ئۆيدىن چىقىپ قوينى ئىزدەپتۇ. ئەمما، ئەقىللىق قوي شۇ چاغقىچە ئۇنى ساقلاپ تۇراتتىمۇ!

كىشىلىك هايات يولىدا بەزىدە چېكىنىش ئەڭ ياخشى هۇجۇم قىلىش بولۇپ قالىدۇ.

يېرىم ئەدىيال

بىر كىشى توي قىلىپ بىر ئوغۇللۇق بوپتۇ. ئۇ ئوغلىغا ئىنتايىن ئامراقكەن، بىراق ياشىنىپ قالغان دادىسى بىلەن زادى خۇشى يوقكەن. چۈنكى، ئۇنىڭ دادىسى يولنىمۇ ئوڭلاپ ماڭالماي مۇدۇرۇلۇپ، سوقۇلۇپ يۈرىدىكەن، تاماق يېيىش، تاماكا چېكىشتىن باشقا هېچ ئىش قىلالمايدىكەن. شۇڭا ئۇ بىر ئامال قىلىپ دادىسىنى ئۆيدىن چىقىرىۋەتمەكچى بولۇپ، ئايالىغا:

— بوۋاي سىرتلارغا چىقىپ جاهان كۆرۈپ كەلسۇن، —

دەپتۇ.

ئايالى بوۋاينى كەتكۈزمەيلى دەپ ئېرىغا شۇنداق يالۋۇر-سىمۇ قۇلاق سالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئايالى ئامالسىز:

— ئۇنداقتا ئۇنىڭغا بىر ئەدىيال بېرىپ ماڭدۇرۇڭ، — دەپتۇ. ئوغلى كۆڭلىدە دادىسىغا ئەدىيالنىڭ يېرىمىنى بېرىش-نى ئويلىغان بولسىمۇ، لېكىن ئاغزىدا:

— بولىدۇ، ئۇ ئەدىيالدىن بىرنى ئېلىپ كەتسۇن، — دەپ قويۇپتۇ.

دەل مۇشۇ چاغدا ئۇنىڭ بۆشۈكتە ئۇخلاۋاتقان ئوغلى تۇ-يۇقسىز:

— دادا، بوۋامغا بىر ئەدىيال بېرىشىڭلارنىڭ ھاجىتى يوق. يېرىمىنى بەرسەڭلا بولدى، قالغان يېرىمىنى ئوبدان ساقلاپ قوي، مەن چوڭ بولغاندا ئۇنى ساڭا بېرىپ، سېنى جاھان كۆرگىلى چىقىرىمەن، — دەپتۇ.

ئەمدىلا بىر نەچچە ئايلىق بولغان بوۋاقنىڭ گەپ قىلىشى دادىسىنى قاتتىق چۆچۈتۈپتۇ. ئۇ دادىسىنى ماڭدۇرماي تۇ-تۇۋاپتۇ، چۈنكى ئۇ ئوغلىنىڭ سۆزىدىن ئۆزىنىڭ كېيىنكى كۈنلۈكتە كۆرىدىغان كۈنىنى پەرەز قىپتۇ.

ئايالىنىڭ قەبرىسى

بىر قېتىم، موللا نەسىردىن قەبرىستانلىق ئىشخانىسىغا كىرىپ دىرېكتورغا قاتتىق رەنجىپ كېتىپتۇ:

— مېنىڭ ئايالىمنىڭ مۇشۇ قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىنغانلىقى ئېنىق تۇرسا، ئۇنىڭ قەبرىسىنى زادىلا تاپالمايۋا-تىمەنغۇ!

دىرېكتور تىزىملىك دەپتىرىنى ئېلىپ:
— ئايالىڭىزنىڭ ئىسمى نېمە ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ.
ئەپەندىم:
— موللا نەسىردىن خانىم.— دەپتۇ.
دىرېكتور تىزىملىكنى ئاختۇرۇپ كۆرۈپ:
— موللا نەسىردىن خانىم ئىسىملىك بىرى يوقكەن، لې-كىن موللا نەسىردىن ئىسىملىك بىر ئادەم باركەن، — دەپتۇ ۋە ئۇلاپلا، — ئالدىڭىزدا تولىمۇ خىجىلمىز، قارىغاندا خاتا تىزىملىنىپ قالغان ئوخشايدۇ، — دەپتۇ.
بۇ چاغدا نەسىردىن ئەپەندى:
— ياق، ياق، خاتا بولۇپ قالماپتۇ. دەل ئۆزى شۇ، ماڭا موللا نەسىردىننىڭ قەبرىسىنى كۆرسىتىپ قويساڭلارلا بول-دى. چۈنكى ئايالىمنىڭ بارلىقى مېنىڭ نامىمدا، — دەپتۇ.

خۇشاللىق ئىزدەش

بىر كاتتا باي بار بولۇپ، پۇلغا سېتىۋالغىلى بولىدىغان-لىكى نەرسىلەرنىڭ ھەر قانداقى ئۇنىڭدا بار ئىكەن، لېكىن بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەھمىيەتسىز ئى-كەن. ئۇ قانداقتۇر بىر خۇشاللىقا — پۇل بىلەن سېتىۋال-غىلى بولمايدىغان بىرەر نەرسىدىن كېلىدىغان خۇشاللىقتەك بىر خىل تۇيغۇغا موھتاجلىقىنى خىرە - شىرە ھېس قىلىسى-مۇ، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن. ئاخىرى بۇ خىل بۇرۇقتۇرما ھالەت ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ، بىساتىدىكى بارلىق پۇل - پۇچەك، ئالتۇن - كۈمۈش، جاۋاھىرات دېگەندەك نەر-سىلەرنى يىغىپ بىر خالتىغا سېلىپتۇ - دە، قىممىتى بار بىرەر

ئىشنى تېپىپ بېرىپ، ئۆزىنى خۇشال قىلالايدىغان كىشىنى ئىزدەپ مېڭىپتۇ. شۇنداق ئادەمنى تاپالىسا، ئۇ ئادەمگە بىر ئۆمۈر يىغقان مال ـ دۇنياسىنىڭ ھەممىسىنى بەرمەكچى بوپتۇ. ئۇ كۆپ يول يۈرۈپتۇ، بىراق ھېچكىم ئۇنى خۇشال قىلالماپتۇ.

بىر كۈنى ئۇ مېڭىپ موللا نەسىردىن تۇرۇشلۇق كەنتكە كېلىپ قاپتۇ. بىر ئادەم ئۇنىڭغا:

— موللا نەسىردىن شەھەر سىرتىدىكى بىر تۈپ دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرىدۇ. سىز شۇنى ئىزدەپ بېقىڭ، ئەگەر ئۇمۇ سىزگە خۇشاللىق بەخش ئېتەلمىسە، نىيىتىڭىزدىن يېنىڭ. جاھاننىڭ ئۇ چېتىگە بارسىڭىزمۇ خۇشاللىققا ئېرىشەلمەيسىز، — دەپتۇ.

ھېلىقى ئادەم بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىنتايىن ھاياجانلانغىنىچە نەسىردىن ئەپەندىنى ئىزدەپ مېڭىپتۇ ۋە كۈن ئولتۇراي دېگەن چاغدا ھېلىقى دەرەخنىڭ تۈۋىدىن ئۇنى تېپىپ:

— مېنىڭ ئۆمۈر بويى تاپقان ۋەجىمنىڭ ھەممىسى مۇشۇ خالتىنىڭ ئىچىدە، ئەگەر مېنى خۇشال قىلالىسىڭىز، بۇ سىزنىڭ بولىدۇ، — دەپتۇ.

موللا نەسىردىن ئۇنىڭ سۆزىنى گەپ ـ سۆز قىلماي ئاڭلاپ ئولتۇرۇپتۇ. بارا ـ بارا ئەتراپقا گۇگۇم پەردىسى يېپىلىشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا موللا نەسىردىن ئۇشتۇمتۇت ھېلىقى باينىڭ قولىدىكى خالتىنى ئېلىپلا قېچىپ كېتىپتۇ. باي يىغلاپ قاقشىغىنىچە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. موللا نەسىردىنگە كەنتنىڭ يەر شەكلى تونۇشلۇق بولغاچقا، باي ھەر قانچە قىلسىمۇ موللا نەسىردىننى تاپالماپتۇ. ئۇ ئادەم موللا نەسىردىننى تاپالماي، ئېلىشىپ قالاي دەپتۇ. ئۇ توختىماستىن:

— مېنىڭ پۇتۇن بايلىقىمنى بۇلاپ كەتتى، ئەمدى مەن بىر قەلەندەرگە ئايلىنىپ قالدىم، — دەپ ۋارقىراپتۇ. ئۇ تىنماي يىغلاپتۇ، ھەتتا ئۆلۈۋېلىشنىمۇ ئويلاپتۇ.

نەسىردىن ئەپەندى شۇ چاغدىلا ئاندىن ئەسلىدىكى ئورنىغا قايتىپ كەپتۇ ۋە خالتىنى دەرەخنىڭ تۈۋىگە تاشلاپ قويۇپ ئۆزى دەرەخنىڭ ئارقىسىغا مۆكۈۋاپتۇ. دەرۋەقە ھېلىقى ئادەم ئۇنى ئىزدەپ بۇ يەرگە كەپتۇ. ئۇ خالتىنى كۆرۈپ چوڭ بىر نەپەس ئېلىپ، خۇشاللىقىدىن يىغلاپ تاشلاپتۇ. مۇشۇ چاغدا نەسىردىن ئەپەندى دەرەخنىڭ كەينىدە تۇرۇپ، ئۇنىڭغا:

— ئەپەندى، سىز ھازىر خۇشالمۇ؟ — دەپتىكەن، ھېلىقى ئادەم:

— ھەئە، مەن ھازىر نېمىنىڭ خۇشاللىق ئىكەنلىكىنى بىلدىم، — دەپتۇ.

گالستۇك

بىر ئادەم قۇملۇقتا يېرىم كۈندىن ئارتۇق يول يۈرۈپ، ئۇسساپ، گېلى قۇرۇپ ھېچ ھالى قالماپتۇ. ئۇ قۇملۇقتىن چىقاي دېگەندە بىر مال ساتقۇچىنى ئۇچرىتىپتۇ. مال ساتقۇچى ئۇنىڭغا بىر گالستۇك سېتىۋېلىشنى تەۋسىيە قىلىپتىكەن، ئۇ:

— تولا گەپ قىلماي يولۇڭنىزغا مېڭىڭ، ئۇسساپ ياقامنى يىرتىۋەتكۈدەك بولۇپ كېتىۋاتسام، گالستۇك سېتىۋېلىپ نېمە قىلاي، — دەپتۇ.

مال ساتقۇچى ئوڭايسىزلىنىپ كېتىپ قاپتۇ. بۇ بىچارە ئادەم ئاخىرى قۇملۇقنىڭ چېتىدىكى بىر كىچىك بازاردىن

بىر قاۋاقخاننى ھەم قاۋاقخانىغا كىرىپ بىرەر نەرسە ئىچ-مەكچى بولۇپ، ئىشىكتىكى مۇلازىمغا:

— ماڭا تېزرەك بىر ئاز ئۇسسۇزلۇق بېرىڭ، — دەپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ گېلى قۇرۇپ ئاۋازى چىقماي قالغىلى تاس قاپتۇ.

ئويلىمىغان يەردىن مۇلازىم ئەدەپ بىلەن:

— كەچۈرۈڭ ئەپەندى، گالستۇك تاقىمىغانلارنىڭ بۇ قاۋاقخانىغا كىرىشكە بولمايدۇ، — دەپ ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىپتۇ.

بۇ كىتاب خېنەن ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتىنىڭ 2004 - يىلى 7 - ئاي 1 - نەشرى 1 - باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据河南大学出版社 2004 年 7 月第一版第一次印刷本翻译出版。

ئادەم بولماق ئەقىل بىلەن

تەرجىمە قىلغۇچى: ئابدۇقادىر جالالىدىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: پاتىگۇل مىجىت
مەسئۇل كوررېكتورى: رەناگۇل ئابلىمىت
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۇچى: مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - نومۇر
تېلېفون: 0991—2827472
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: ئۈرۈمچى لۇڭيىدا مەتبەچىلىك چەكلىك شىركىتى
سانقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 3.375
قىستۇرما ۋارىقى: 2
نەشرى: 2006 - يىلى 12 - ئاي 1 - نەشرى
باسمىسى: 2009 - يىلى 5 - ئاي 3 - بېسىلىشى
تىراژى: 6061—9061
كىتاب نومۇرى: ISBN 978—7—228—10637—0
باھاسى: 6.00 يۈەن